

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk

Digitaliseret af / Digitised by

Det Kongelige Bibliotek / The Royal Library
København

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk

VERDENSKRIGEN 1914-18

- 8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130019381960

0125

KARIN MICHAËLIS KRIGENS OFRE

V. PIOS BOGHANDEL - POVL BRANNER
NØRREGADE — KØBENHAVN — 1916

KRIGENS OFRE

1917. 163

KARIN MICHAËLIS

KRIGENS OFRE

V. PIOS BOGHANDEL - POVL BRANNER
NØRREGADE — KØBENHAVN — 1916

J. COHENS BOGTRYKKERIER
(GEORG A. BACH)

„DO DOMO“

Paa en Udstilling i Wien hænger en Væg fuld af Billeder med Fællesoverskriften: „Flugtens Aarsag!“ Disse brændende Landsbyer, sprængte Broer og sønderskudte Kirker kunde ligesaa godt ligge i Belgien eller Østprøjsen, i Nordfrankrig eller Serbien, som i Galicien og Bukowina. De er sørgeligt internationale. Ødelæggelsen har naaet det Højdepunkt, hvor Naturen saalidt som Menneskenes Værk er til at stedfæste.

Østrig var forberedt paa Krig. Staten havde sin Hær, sine Vaabenfabriker og Armédepoter nogenlunde i Orden. Man var klar over, at under en eventuel Krig maatte hver Borger indskrænke sit Forbrug og saaledes hjælpe at bære Fællesbyrden. Utvivlsomt var man forberedt paa et stort Antal Krøblinge og stort Tab af Liv. Men én Ting syntes glemt eller ladet ude af Betragtning: Flygtningene.

De kom uventet som Græshoppesværmene over Egyptens Land. Man var lammet overfor denne Ulykke. Men da den første Skræk og dermed følgende frygtelige Forvirring var overvundet, ydede Stat og Folk det Ufattelige, hvad Snarraadighed, Handlekraft og Offervillighed angik.

Et nyt Østrig vaktet af Krigens Trommehvirvler.

Medens ude ved Fronten unge og modne Mænd segnede som Korn under Haglstorm, medens Landets Grænser omgærdedes med Kirkegaarde, opstod inde i Landet nye Byer med Eventyrets Hast.

Naar Krigen er endt, naar det udhungrede, udmattede Land atter aander op, vil Befolkningen først indse og skatte Rækkevidden af det Kulturværk, der blev til i Nødens tungeste Time.

Utvivlsomt er samme Ofre bragt og samme Barmhjertighed udøvet i alle de krigsførende Lande, men Virkningen i Østrig er dog større, mere overvældende, mere betydningsfuld, fordi Folket dér, først da det kneb, lærte at holde sammen og fornemme sin egen Kraft.

De første Flygtninge fandt i Wien en storartet gæstevenlig Modtagelse. At være Flygtning var noget af en Udmærkelse. Martyriets Glans udstraalede fra dem. Alle lyttede deltagende. Hver nyankommen havde sin friske Tragedie at berette.

Wien er en stor By med mange Gæstekamre, men en Dag var alle Gæstekamre overfyldt. Man havde taget Skoler og Paladser og offentlige Bygninger i Brug, det slog ikke til. Privat og offentlig Godgørenhed havde arbejdet rastløst — det slog ikke til. Flygtningene blev ved at strømme ind mod Wien. Man havde Valget mellem at skaffe en Del af dem bort eller forjage en Del af Byens egne Borgere.

Da tog Staten Sagen i sin Haand. Fra Indenrigsministeriet udgik Forordninger til Myndighederne i de forskellige Kronlande. Rette Mænd udvalgte, og Flygtningslejrene opstod.

Hver Flygtningelejr er en By, blevet til paa et Magtbud, stampet op af Jorden, en By med Vandværk, Kloaksystem og Elektricitet, med Kirker, Skoler, Fabriker og Hospitaler, med Haandværkere og Lærde, med Øvrighed og Love.

Sproget, der tales i disse Lejre, er forskelligt som de Folkeslag, hvoraf Østrig-Ungarn bestaar. Flygtningene selv kan deles i to bestemt afgrænsede Grupper: de, der søgte Flugten af egen fri Vilje, da deres Bosted blev truet eller ødelagt, og de, der tvangsmæssigt kom bort, fordi Egnen af strategiske Grunde skulde evakueres. Begge Grupper smelter atter sammen i en stor Fællesfølelse: Hjemvé.

Mod Baggrund af hin naturlige, altoverskyggende Hjemvé maa det Herkulesarbejde ses og forstaas, som udføres i Ministeriet og af Lejrøvrigheden. Hvad der end ydes og hvor uegennyttigt, bliver det dog umuligt at tilfredsstille disse midlertidigt sammenbragte Menneskehorder. Det ynkeligste Hjem

staar for dem i et saadant Skær af Fuldkommenhed, er saa fantasiforklaret og drømmeomspundet, at den foreløbige Tilværelse maa synes dem et Fængselsøde.

Der gives Nomadenaturer, som trives herligt overalt, men da Nomadens første Livsbetingelse er Retten til selv at vælge, hvor og naar han vil opslaa sit Telt, er det, at andre vælger for ham, nok til at gøre ham ulykkelig.

Ulykkelige er de alle. Baade de, der klager med Ord og

GADEBILLEDE I FLYGTNINGELEJREN

de, der bærer Smerten inde i sig. Kun Børnene, der jo ofte her lever under langt gunstigere Vilkaar end i deres Hjem, synes at have slaaet Rod.

Den Mand, hvis hele Ejendom, Frugten af et Livs Møje, paa en eneste Dag blev lagt øde, er ikke værst faren. Han har ikke mere at miste. Livet, det eneste, der var at redde, har han i Behold. Ulykken gør ham sejg. Han udholder Sultens Kvaler, vandrer Snese af Mil med saarede Fødder over Bjerge og Dale, til han naar den Stationsby, hvorfra han føres til Lejren. Er han først dér, fødes han paany, faar Mod til at be-

gynde forfra, ja forlenes ofte med en Styrke, han aldrig før besad: Livets Værdi er gaaet op for ham. Livet selv er blevet hans Driftskapital.

Langt værre faren er den skikkelige, uvidende Bonde, som lever i en afsides fattig Egn uden at ane, at Krigens Polyparme er udstrakt efter ham.

Lerhytten, gennem hvis hullede, fugtige Mur Gris og Høns tripper ind og ud, hvor han og hans sover paa smudsigt Straa uden nogensinde at have set en Seng, er hans Verden. Læse og skrive kan han ikke — der er langt til Skolen, og ingen har bekymret sig om hans Aand. Men udenfor Hytten staar en Busk, der hver Vaar blomstrer hvidt og hver Sommer hænger fuld af sorte Bær. Og ovre paa Højen skinner den malede Trækirke, hvortil han og hans Kone — og alle Naboerne i Miles Omkreds — vandrer over Markerne paa alle Helgeners Dage.

Af daarlig Vane vrisser han over sin Armod, men han kender ikke bedre og er inderst inde fyldt med from Tilfredshed.

Til hans Hytte kommer en Dag en Flok fremmede Vandrere. Deres Øjne er vilde af Skræk. De taler usammenhængende, uforstaaeligt. Kvinderne vrider deres Hænder og græder uden Taarer, blot med Grimasser, som de hellige Martyrer ovre i Kirken. De styrter sig over Vandkarret og anraaber i den gode Guds Moders Navn om Brød eller Polenta. Bonden giver dem at spise. De falder om og sover ind. Om Natten hører han i det fjerne Lyde som af voldsomme Uvejr.

Uroen er kommen ind i hans Stue, Angsten slider i hans Sind.

Naar de sovende vaagner, fortæller de ham om Fjenden og udmaler, hvad der skete langt paa den anden Side Skoven, hvor deres Landsby laa ... indtil nu. Opad Dagen rusker det atter i Luggedøren, flere fremmede tumler ind, kræver Vand og Føde, kaster sig paa Gulvet og sover stønnende ind. Bondens egen Hustru og Børn har nu faaet samme gustne Angst i Huden, samme Skælven i Blikket, samme Skræk for deres egen Røst.

Over Højderne, ud fra Skoven ser han Oldinge, Børn og svangre Kvinder, alle slæbende Byrder, alle dødtrætte og modløse. En Skræk, der er stærkere end Frygt for Sult og Kulde, driver dem frem.

Og Larmen af Uvejret kommer nærmere.

I Mørkningen sniger hans Nabo sig over for at spørge Raad: Tør han blive? Eller er det høje Tid at fly?

Hytten er fuldpakket. Svinet skriger op, fordi man har berøvet det sit Leje, Hønsene flyver om i Asken. Børnene jamrer. Der er ikke mere Polenta.

I Nattemørket buldrer Tordenen og ser Bonden over Skoven røde Glimt, der intet har med Skyernes Luelys eller Lynenes Blaanen at skaffe. Underlige røde Skyer brænder Huller i Mulmet. Skoven skælver. Jorden drøner.

Da trækker han Pindevognen frem, forer den ud med Straa og spænder Telttaget over. Saa læsser han Grisen med bundne Ben og Hønsene med sammensnørede Vinger paa, og Halm og Huder og Husgeraad og de mindste sovende Børn, og medens de ubudne Gæster murrer vredt, fordi man forstyrrer deres Søvn, spænder han sig selv for Vognen, og hans Kone skyder paa.

Hvor han kommer frem, ser han over Markerne, ud fra Hytterne, fra dem nede i Slugterne og dem oppe paa Højderne, lignende Tog. Man støder sammen, man jamrer i Fællesskab, men ikke længe. Den gustne Skræk, der som en Visnen bredte sig over Huden, har ogsaa lammet Røsten. Øjnene er ikke mere vilde, de er som frosne Vande. Dér styrter en Bondes eneste Ko, dér segner et Barn, dér føder en Kvinde. Stundom forsvinder et Barn, og Moderen løber lange Veje tilbage for at lede — men Toget drager videre, med Skrækken som Forspand, med Døden i Hælene.

Og inde i alle disse arme Sjæle lyder allerede i det ene eller andet Tungemaal, hine Ord, som de ukrainske Flygtninge siger ved Dag og sukker ved Nat: Do domo! Hjemad! Længslen har skaaret sin ulægelige Flænge i deres Hjerter.

De er værst farne, fordi Uvisheden rusker og river i dem.

Er deres usle Lerhytte i Behold? Gror Træet udenfor? Staar Kirken endnu paa Højen?

— — — — —

Solen er længst gaaet ned. Lejren henligger i dybt Mørke. Kun paa Hovedgaden — Korsoen — hvor ved Dag er myldrende Trafik af Mennesker, Okser og smaa forkælede Heste, og hvor fra Hundreder af udspændte Snore de røde Skjorter og Haandklæder vajer som Flag i Blæst, brænder de elektriske Lamper. Men deres Lys er svagt, og ingen Straale strejfer de fjernere Barakker. Jorden er leret og klæg, Mudderet skulper om Fødderne. Her og der gynger et Gangbrædt, saagar med Gelænder. Mørket er beængstende. Skæret fra enkelte Barakkers Vinduer virker sørgeligt og vildledende som pludselige Maanestrejfe i en natlig Skov. I det fjerne lyder klagende Sang.

Ukraines Beboere er troende. De overholder Fastedagen. Byrden af deres formentlige Synder hviler tungt paa dem. De beder og synger, inden Natten kommer.

Min blide ukrainske Veninde har lovet at vise mig Barakkerne ved Aften.

Jeg har set alt ved Dag. Stor ydre Forskel er der ikke mellem det halve Dusin Flygtninge- og Fangelejre, jeg efter haanden har besøgt. Gader paa Lige, Gader paa Tvers, som i Amerika. Først var Barakkerne overalt jordbrune — af tjæretættet Træ — nu kalkes de over eller males over, saa de skinner hvidt som de snedækkede Skærvedynger ved Vejkanten. Barakkerne er næsten ens af Farve og Størrelse — Uligheden bemærkes først ved grundigt Eftersyn. Det, som giver Lejrene Særpræg, er Menneskene, der befolker dem.

I denne Lejr findes henimod tredve Tusind ukrainske Flygtninge fra Galicien og Bukowina. De har strøget deres tidligere Navn „Ruthener“ — der under Krigen er sunket ned til at betyde, om ikke direkte „Forrædder“, saa ihvert Fald „Mistænkelig“ — og kalder sig nu kun ved det oprindelige Afstammingsnavn: „Ukrainer“. Da samtidig Rusland har berøvet Ukraines mange Millioner dette Navn og paatvunget

dem Betegnelsen „Lillerrussere“, forstaar man hvilken Martyrglorie Ordet „Ukraine“ og Navnet „Ukrainer“ omstraales af. Østrigs Ukrainere, der maaske inde i Hjertedybet haaber paa en uafhængig Sammenslutning med russisk Ukraine, er glødende Patrioter. Forresten er de blide og sagtmodige, lette at kue, lette at skræmme. I dem lever hverken Oprørstrang eller Herskertrang.

UKRAINISKE KVINDER MED DERES HAANDARBEJDE

I Aarhundreder har man beundret Huzulens og Ruthenens skønne, brogede Broderier. Da den store Russerinvasion fandt Sted, benyttede Fjenden sin Magt til at bortfjerne eller tilintetgøre Musæernes Samlinger af ukrainske Haandarbejder. Det var for Staten et Tab. Men Kunsten selv led intet derved. Som Folkeviserne opstaar af sig selv og lig Blomsterstøvet føres videre af den farende Blæst, bliver disse ejendommelige Mønstre til inde i de enfoldige Kvinders Tanker — det er en Del af deres Udtryksform — og lader sig ikke udrydde.

Min Ledsagerske Fru *v. Baczynska* tilkommer Æren for

her at genoprette, hvad Krigen forbrød. Hun lader de ukrainske Flygtninge afsy i flere Exemplarer alle de Mønstre, de bærer i Erindringen. Sammenlagt tæller de Tusinder. Naar Stoffet er udtømt, overgives Samlingen til Musæerne som Erstatning for de røvede Skatte.

Broderierne udføres uden Tegning paa fint haandvævet Lærred med mange Farver, ofte over en eneste Traad, almindeligvis ens paa Ret og Vrang. Mangt Øjes Sekraft svinde før Tiden, men end ikke Halvblindhed forhindrer Huzulkvinden i at overbrodere sin Mands Skjorte og sin egen Særk. Det er Nationaliteten og Traditionen, det er Slægtens ældgamle Stamtræ, hun saaledes indsy, og det er hende ligesaa væsentligt som den ofte flere Meter lange Kæde af ægte eller falske Koralperler, hvormed hun omslynger sin Hals, og Faareskindspelsen med det lodne indad.

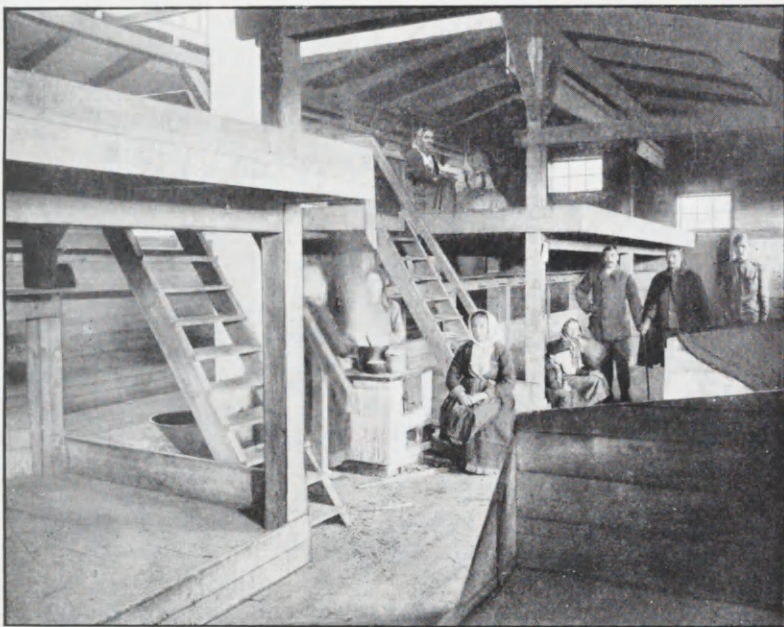
Vi er ved Maalet. En Dør aabner sig, og den lune Bølge af Lyd og Lys, Lugt, Varme og Liv slaar sammen om os. Fjernt minder Billedet om Senaften paa visse Torve i Neapel, hvor Befolkningen staar om Friluftsildstederne og med Fingrene spiser den gloende oliestegte Fisk og Macaronien, der øses op af dybe Kar.

Barakkens fire nøgne Bræddewægge bærer et højt aabent Træsparreværk. Et eneste ubeskyttet Blus fra oven kaster Lys nedover den rødglødende Kogeovn, hvor en halv Snes Gryder og Potter syder og svider omkap, medens Oldinge, Kvinder og Børn — og en enkelt bryllupsklædt Soldat paa Orlov — pludrende trænges for at faa Del i det liflige Syn.

Det flammende Ovnskær blusser over nøgne Ben, Rytterstøvler og røde Pludderbukser, over blodfarvede Hovedklæder, Koralkæder og Skørter. Man har lykkeligvis Kul i Overflod, og der spares ikke. Her er bagende, kvælende hedt.

Gamle hvidtjavsede Mænd med rørende Øjne og sæisomt skønne Ansigter trykker sig, trods Varmen, sammen i deres lange Skindvamse, der bærer Spor af Aartiers Slid, ikke blot i Form af Snavs men af allehaande Lapper flikket paa med Sejlgarn og brogede Snore.

En hel Huzullandsby lever i denne Barak, og alle, unge og gamle, bærer Nationaldragt. Over den lange rigtbroderede Særk, der altid kommer tilsyne igen forneden, en pelsforet ærmeløs Skindvest, om Hofterne et glat rødbroget Tøjstykke, der ikke naar helt sammen foran, over dette — for at dække Særken — en Art Forklæde. Rytterstøvler eller bare Ben.

FAMILIEBARAKKE

Endeløse Koralkæder om Halsen. Et rødbroget Hovedklæde over det blanke, velplejede Haar. De gamle Kvinder, som de gamle Mænd bærer baade inde og ude den tykke vindtætte Faareskindspels.

Den velhavende Huzulkvinde viser sig ude kun til Hest og med Rytterstøvler af uopslideligt fintgarvet Skind. Hendes nøgne Fødder hører Hjemmet til. Men her i Lejren overholdes ingen Etikette, og hun traver rundt i Sne og Sjap paa bare Fødder — hun, som de fattige Kvinder.

Vi kommer just i Aftenmaaltidets gode Time. Børnenes Mad — øst op med en Rundslev i dybe Tinskaale — bestaar af mosede Kartofler kogt med Fedt og brankede Løg. De hugger den i sig og styrter sig bagefter over Gryden, der er livsfarlig stor. De skraber, kradser og slikker den sidste „Bundskover“ af.

Maden bringes fra Lejrkøkkenet i store Kar, og „Lejrkommandanten“, en ung pasjamægtig Herre, har at vaage over, at enhver faar sin Portion, at ingen forfordeles, og at Indholdet slaar til — hvilket ikke er ganske let. De Voksnes Aftensmad bestaar af Polenta — kogt uden Fedt.

De mange Gryder og Potter paa Komfuret? Ja, det er Mælk og Mælkegrød til de ganske smaa Børn. Mælk fra „egne“ Køer, og — Kartoffelskræl til samme Køer. Ved Dag var vi et Løb i det elektriske Skrælleri. Hu, hej, det gik i et Ruf. Spand efter Spand af sande Kartoffelkæmper hældtes i de fire arbejdende Maskiner, hvorfra Vandet sivede som fra Slibesten — hvad det ogsaa var. Snart kom Kæmperne ud, flaaede men urene og fulde af Pletter og „Øjne“. Siden saa vi Kvinderne gaa dem efter i Lejrkøkkenet med smaa Knive. Betænkeligt store Partier af det hvide Kød drattede i Affaldsbøtterne, medens de „pudsende“ Kvinder ivrigt pludrede op. Dengang undrede jeg mig over Ødselheden, nu fattede jeg dens indre Mening. Skrællen var Kvindernes Ejendom, Skrællen var til Køerne.

Lejren er jo ikke blot for Menneskeflygtninge, men for de af deres Husdyr, der overlevede Flugtens Besvær. Ukraineren elsker sit Land og sin Gud, sin Kone og sit Barn, sin Hest og sin Ko. Huzulen og hans Hest er en Kærlighedshistorie for sig. Man ser ved første Blik paa denne lille korthovedede lodne Hest, hvor klog og forkælet den er. Den baade forstaar sin Herres Tanker og formaar at meddele ham sine.

Her i Lejren er endnu ingen Hestestald, saa de henimod hundrede Huzulheste, der er „militærfri“, er foreløbigt staldede op under et Halvtag. Dagen igennem er der Markeds-

trængsel om dem. Er det koldt, henter de gamle Mænd fra Barakken deres egne Sengetæpper og breder over Dyrene, der synes og strigles og roses i det Uendelige.

Kostalden er Kvindernes Klublokale. Derinde sidder, staar og ligger de om Dagen med deres Spædbørn i Fanget. Derinde, i det dampende, gødningsdunstende Halvmørke broderer, pludrer og synger de. Naar Aftenen kommer, maa der Myndighed til for at drive dem hjem i deres egen Fold.

Nylig havde man tinget nogle Snese Køer i Kost hos selveste Borgmesteren i Stationsbyen. Men Savnet af de kære Dyr var ikke til at udholde, og netop i Dag blev de i triumferende Procession hentet tilbage. Der var Feststemning over hele Lejren.

Det er Meningen, efterhaanden som Lejren nærmer sig det fuldkomne, at adskille Kønnene, saaledes at de ugifte Mænd bor i Barakker for sig og de ugifte Kvinder for sig. Men alt tager Tid. Foreløbig har „Familiebarakkerne“ Overtaget.

Der er aabne Baase langs Barakkens Vægge og en Dobbeltrække Toetages Baase til højre og venstre for Komfuroven. I hver Baas, hvis Bund er hævet et Trins Højde fra Gulvet, lever et vist Antal Mennesker, der paa en eller anden Maade er beslægtede, f. Ex. Mand, Kone, Børn, Svigerforældre, Svogre og Svigerinder. Man sover tæt Side om Side paa Straasække med et Par Tæpper over. Der er ikke Plads til noget Sværd.

Paa Hylde i Baasens Baggrund og paa lange Spiger anbringer Flygtningene de ofte mærkelige Genstande, der staar deres Hjerte nærmest. Potteskaar og umage Støvler, itubrudte Lamper og tomme Flasker pynter disse „Vægge“. Det reddede Husgeraad i Form af Klæder og Skind ligger fastsnøret i Sække og afventer bedre Tider. Hver Baas har sin lille private Tøjsnor, der altid hænger fuld af intime Klædningsstykker, som her efter Vadsken tørres hastigere end i det fri.

De ukrainske Kvinder syr med Lidenskab, syr staaende

om Ovnen med det brogede Broderegarn slynget om Halsen, syr liggende i Baasene — man klæder sig ikke af til Natten, løsner højst Skindvesten — syr muligvis i Søvn.

Fru *v. Baczynska* er aabenbart hele Lejrens Mellemmand. Hun er som den Helgen, man paakalder af Frygt for ikke at banke paa hos selve Vorherre. Paa hende læsses alle Klager, Kommissioner og Ønsker. Man trænger sig om hende, fingrer ved hendes Klæder, søger at fange hendes Blik. Snart uddeler hun Penge, snart undersøger hun et halvfærdigt Broderi, snart giver hun Udgangsseddel.

Hele Huzulbarakken er i Vaande: Tænk, Lejrkommandanten vil ikke give Udleveringssedler til nogen her! Og hvorfor ikke? I de øverste Baase ligger opstablet et Par Hundrede faststoppede Sække.

Før havde man det saa hyggeligt og rart. Man behøvede blot at klage sin Nød hos en eller anden af Lejrmyndighederne, saa fik man udleveret, hvad man ønskede af Klæder og Sko. Men da Øvrigheden kom efter den rivende daglige Omsætning paa „Børspladsen“, blev man strengere. Nu skal Flygtningen „bevise“ sin Trang og faar først da udleveret en Seddel med Navn og Datum, hvorpaa staar, hvad Vedkommende behøver. Der føres Kontrol. Den, der faar en ny Frakke, maa aflevere den gamle.

Uddelingsdepotet er som en Slags Skønhedsbrønd. Man kommer ind med saaleløse Sko, med fedtstive Laser og mødingefærdig Lue — man gaar ud som en ren Laps.

I Skomagerværkstedet „repareres alt“. Er der af en hel Støvle kun et Hul og en Pløk tilbage, bygger man derover en komplet Støvle op og har den gode Samvittigheds Fornemmelse af ikke at lade noget gaa til Spilde.

Paa en Snor hænger til Tørre mellem to røde Hovedklæder og et Par — naturligvis røde, vi er jo hos Huzulerne — Barnebleer, en lang graa Haartjavs. En Huzuloldemor med forlorent Haar!

Da vi skal til at gaa, strømmer man endnu tættere sam-

men om os. Mange af de gamle Kvinder, der alt har lagt sig til Rette for Natten, staar op og kommer nærmere. Fra alle Sider lyder det bønligt klagende: Do domo! Do domo! Bedrøvet svarer Fru v. Baczynska: Ne mozna! Ne mozna! (Ikke muligt!)

En ælgammel Huzul vil ikke slippe hendes Klæder. Hans hviskende, skælvende: Do domo! skærer i Hjertet. Min Ledsagerske prøver at tale ham til Rette: — Din Landsby

DAGLIGT LIV I EN FLYGTNINGELEJR

er brændt! Din Ko er ført bort, din Hytte er en Askehob. Hvad vil du hjemme? De taagede Oldingeøjne stirrer langt frem og paa ruthenisk svarer han: — Jeg vil blot staa ved Gærdet! Røre ved Asken. Græde blot græde og saa dø!

Ukraines fattige Befolkning bryder sig ikke om Gods og Guld. De har ingen Ærgerrighed og ingen Fremdrift. Men de elsker den Plet Jord, hvor deres Vugge stod.

— — — — —
Fangelejren er som et propert, stille og kedeligt Ungkarle-

hjem, hvor hver Stol synes limet til sin Plads og Tiden selv er gaaet i Staa. I Vinduerne er ingen Blomster, i Stuerne ingen Bernelatter, intet itubrudt Legetøj, ingen Raslen af Kvindeklæder, ingen Nynnen og Pludren.

Flygtningelejren er en oprodet Myretue. En By, der staar paa Hovedet. Et Hjem fuldt af halvnøgne, snavsede, ulydige Unger, der sønderkravler hvert Møbel, tilfedter og flænger hvert Forhæng. En Noah Ark paa Ararat Bjærg — fyldt med Menneskemenageri i Stedet for med Dyrepar.

Børn i et saadant Overskud og i en saa forvirrende Mængde, at man saa smaat kommer paa den Tanke, om ikke Kvinderne hos visse Folkeslag frugtbar gør Jorden paa Kaninvis.

Flygtningelejren virker som en frodig Hønsegaard, hvor Vægten mere lægges paa Kyllingeopdræt end paa Kogeæg. Forskrækkeligt rene er Børnene ikke — den nyeste Aflusningsmaskine kostede 36 Tusinde Kroner — og heller ikke er de allesammen skaaret over den strengeste Skønheds Læst, men en Mund har de, der griner til begge Øren og Gavtyveøjne og Trommestikkeben, hvorpaa de piler rundt og laver Skælmsstreger, saa lang som Dagen er.

Deres er Jorden, de træder paa. For deres Skyld blev Krigen til, at de kunde faa en saadan Tumbleplads. De er Herrerne her — og Herrerne er deres ydmyge Tjenere. De hvæsser deres blanke Nysgerrighed paa hver fremmed Persons Ydre og Lader som paa en Slibesten.

I Begyndelsen kappedes de om at slaa Ruder ud. Paa en Dag var Udbyttet femhundrede. Men saa kom Mester Erik og satte Stopper for den lille Sport.

Ministeriets Ordre lød: Vær klar til at tage mod tredve Tusind Flygtninge om tre Maaneder!

Det var midt i Vinterens Hjerte, først i Februar 1915. Egnen, hvor Lejren skulde opføres, var angivet, men Stedet ikke bestemt, endsige erhvervet.

FLYGTNINGEN OPTAGES

Af Hensyn til Transport af Materiale og Fødemidler maatte den ligge i Nærheden af en By og et Banelegeme — af Hensyn til Smittefaren dog i en vis Afstand.

Saa blev da Jorden erhvervet. Let var det ikke. Befolkningen var ikke begejstret ved Udsigten til en Koloni af hjemløse, ubemidlede Individer.

Ingeniørerne gik i Gang med at udarbejde Planer for Barakker, Forvaltningsbygninger, Hospitaler og Skoler. Man havde jo tre Maaneder at løbe paa. Man var lige begyndt at bearbejde den frosne Jord og nedlægge de første Vandrør, da — et Telegram meldte: Tre Tusinde Flygtninge maa straks anbringes.

Der stod man. Ikke en Barak var under Tag. Man havde hverken Vand eller Lys.

Samme Aften rullede Toget frem gennem Snelandskabet, og da det standsede, tumlede tre Tusinde forvildede, halvforrykte, udhungrede, dødrætte Mennesker ud.

Hvor mange Dage havde de vel været undervejs? Hvor ofte og hvor længe var Toget undervejs standset for at gøre Plads for Militærtransporter? Hvormange var døde under Turen? For hvilke Sygdomme var de bukket under? Og hvad fejlede alle de, som nu laa bevidstløse eller fablede i Feberdelirium?

Der var ikke Tid og ikke Raad at undersøge sligt nu. Opgaven var at skaffe de Elendige Tag over Hovedet og stille deres nagende Sult.

Et Par Telte blev smækket op paa den frosne Jord. Hvad man kunde opdrive i Hast af Straa, fyldtes derind. Saaledes tilbragte Flygtningene deres første Nat i Lejren. Der var ikke saa meget Plads, at de kunde ligge Side om Side — de laa i Klumper, Mænd, Kvinder og Børn, Sunde, Syge og Døende. I denne Nat, i disse Telte, kom Børn til Verden ...

Faa Uger efter stod de første Barakker rede, hver beregnet paa fire Hundrede Beboere. Men da de tre Maaneder var

omme, husede denne Lejr tredve Tusinde Flygtninge. Og den var kun en i Rækken af mange lignende.

I Begyndelsen maatte Vandet slæbes hid fra nærmeste By, og al Kogning foregaa under aaben Himmel. Det var et stolt Øjeblik, da de første Brød kom ud af Lejrens egen Ovn. Nu bages der Dag og Nat i to Ovne. Der æltes ved Elektricitet, og den daglige Ration til 30 Tusinde Munde fremstilles af kun elleve Mand.

Lejren er delt i flere Afdelinger, saa hvert Køkken kun koger til et vist Antal Barakker. Flygtningenes Kost er endnu mere primitiv end Fangernes, i de fleste Lejre faas kun Kød en Gang om Ugen. Men til et enkelt Maaltid maa da ogsaa fir-sindstve Okser lade Livet.

Den halve Snes Tøndegryder, hvori Maden koges, har hver sit Ildsted, der passes af Fyrbøderen, medens Omrøringen holdes vedlige af unge Piger, der, for at naa, maa staa paa en lille Trappe.

Her er Opskriften paa en af de ukrainske Middagssupper, hvormed Flygtningene flere Gange om Ugen ernæres: 20 Kilo Bønner, 20 Kilo Kartoffler, 2 Kilo Fædt. Desuden Salt, Peber, Laurbærblade og fremmede Krydderier.

Børnernes Kost er noget anderledes end de Voksnes, men tilberedes i samme Køkken. De ganske smaa Børn bespises derimod fra et særligt Køkken.

Hver Lejr har eget Slagtehus og eget Kreaturhold, i hvis Drift Flygtningene tager ivrig Del.

I de vældige Oplagsrum lugter der sødt og stramt og stærkt. Man er indrettet paa at kunne bestaa seks Maaneder uden Tilførsel af nogen Art udefra.

Synet af Grønsæbetønderne bringer mig til at tænke paa et lystigt Paafund. Ikke alle Flygtninge er lige store Venner af Renlighed. Det var ikke nok at putte dem ind i Badeanstalten, lukke op for Dampen og overlade dem til deres egen

Skæbne med et Stykke Sæbe i Haanden. De holdt fast om Sæben, som var det et Guldstykke, men blev ikke renere derved. Saa fik en eller anden den Idé at anbringe en god Klat Grønsæbe mellem Skulderbladene paa hver badende Mand eller Kvinde — der saaledes blev tvunget til at gnide løs af alle Kræfter for at blive Sæben kvit. Det bør derfor antages, at ihvertfald Ryggen paa samtlige Flygtninge er overvældende ren.

Fra Madvareforraadene gæster jeg Varelagrene, hvor Stof til et halvt Hundred Tusinde Menneskers Klæder er ophobet. Halvvejs oppe paa et Bjærg af Tøjruller klavrer som Gemsere nogle unge Piger henrykte over denne Form for Tindebesigning. Nu er det mig, der maa springe tilside for ikke at begraves under nedstyrtede Tøjrullers Lavineskred.

I Systuerne er ikke til at høre Ørenlyd for Maskinernes Fluesummen og Kvindernes tiskende Mumlen. Uldstøvet hvirvler, Bomulden stinker, Saksene klipper i Stof og i Luft. Pludselig spiller Solen ind over hele Virvaret af brune Rynkebundter og æbleglatte Jomfrukinder, og alle Øjne misser blankt og sort.

Ukraines Beboere, der hidtil svor til Nationaldragten, lokkes her ind i Parisermodens første Baghold. De lokkes med Stof, de lokkes med Garn, de lokkes med lystigt snurrende af-sig-selv-syende Maskiner. De maa selv vælge Farverne — og saa trofaste er de mod gammel Sæd, at de vælger hine stærke Farver, der staar bedst til deres grønne Bjærgskove.

En Halvfemsaarig Morlil, hvis sorte Øjne ikke er synderligt større end Hyldebær, kører løs paa Maskinen, som traadte hun Væverstolen til sin egen Brudesærk. Paa et Bord ligger zirligt sammenbundet i straalende Farver Dusinvis af Smaatøj — hele Udstyr til Spædbørn. Sko, sko Hest, hvem kan bedst..... Der er fjortenaarige Mødre i Lejren. Ingen holder Forhør over, hvem der er Barnets Far. Børn er en Velsegnelse.

Lejrens Kvinder kan nok faa Tiden til at gaa, selv om de er fri for Markarbejde, Kreaturpasning og Husførelse. Inde paa Brystet, under Særken, ligger altid sammenkuglet et eller andet Broderetøj, og Kostalden løber ikke fra dem. Munden bliver aldrig træt af at fortælle Hjemmets Eventyr. Som en særlig Adspredelse begiver man sig i Flok og Følge til en af de mange fritstaaende Vandposte, og skrubber løs paa

DYNERNE STOPPES MED FRISKE STRAA

de brogede Klude, medens Vandet spruder iskoldt over de nøgne Fødder.

I Lejrens moderne indrettede Vadskeetablisement kan de faa alt vadsket frit, men de har en instinktiv Skræk for at „lade vadske ude“. Maaske er de bange for Klor.

Hospitalerne er i alle Flygtningelejre i Forhold til Barakkerne rene Paladser. Man har fra Begyndelsen været sig bevidst, at skulde Lejren holdes i god Sundhedstilstand, maatte Hospitalerne gøres saa indbydende, at ingen prøvede at skjule Sygdom for at undgaa Indlæggelse.

De brede Korridorer er fyldt med grønne og blomstrende Planter. Patienterne er anbragt i høje, lyse Sale med Vinduer til to Sider. Istedetfor de sædvanlige dækkenagtige, brune Tæpper, er her vinrøde, lyslilla eller violblaa. Alt er lagt an paa at gøre et livligt og hyggeligt Indtryk.

Og dog ligger man stadig i Kamp med Almuens Skræk for Hospitalsophold.

Jeg havde vænnet mig til Barakkernes tvangløse Sammenblanding af Køn, men blev dog et Gran overrasket ved i en stor Hospitalssal at se følgende Ordning: Under Vinduerne mod Øst en Række Senge med Smaapiger, under Vestvinduerne Drengene. I Midten, med Hovedgærderne mod hinanden, en Række Kvinde- og en Række Mandssenge. Denne Ordning blev forresten kort efter afskaffet.

Udenfor Vinduerne øver Ungdommen sig i Højdespring for at faa et Kig ind i en Verden, der for dem staar i Eventyres hele Gru og Forlokkelse. Ved Indgangen flokkes Dagen igennem Mødre og Fædre for at afvente Besøgstimen og om muligt faa Lov at smutte ind udenfor Tiden.

Det er en Kendsgerning, at Dødsenglen, der dog burde være tilfreds med sin Høst ude paa Slagmarken, mejer brutalt ned blandt de smaa og især de nyfødte Børn. Hvilken Vold har ikke Krigens Gru og Flugtens Fortvivlelse øvet mod Børnene i Moderliv? Er det noget Under, at de i Afskedsangst undfangne Børn fødes med Dødsmærke paa deres Pande? Eller at aargamle Smaa, som af udhungrede Mødre blev lagt til visnede Bryster, ynkeligt gaar til Grunde?

Der gøres alt for at redde disse flygtende Sjæle. Men om det lykkes... og om det er ønskeligt...

Ofte har jeg hørt Udtrykket „levende Lig“ — her stod jeg for første Gang overfor Virkeligheden. Jeg slog Hænderne for mine Øjne, men det var for sent. Jeg havde set...

Ved hver Seng en Moder, der ikke vil opgive Haabet. Stumme Mødre, stumme Børn. Skeletter overtrukket med en papirtynd Hudhinde. Oldingeansigter med fortvivlet anklagende Øjne. Stive matblaa Læber, der ikke mere orker at

aabne og lukke sig. Smaa-bitte tynde Hænder, strittende som ihjelfrosne Blomster i Sne.

Af Vane og af Tradition kalder Forældrene ikke Læge, før det er for sent. Naar saa Barnet dør, skyder man Skylden paa Behandlingen. Kun i Tilfælde af smitsom Sygdom har Lægen Ret at skille Barnet fra Forældrene. Derfor hænder atter og atter det samme. Den af Uvidenhed taabelige Moder bærer sit Barn bort, længe før det er helbredet. Lægen siger: Hvis du tager Barnet bort, er det død inden tre Dage! Moderen tager det dog med. Det dør. Men andre Mødre bliver ikke klogere af denne bitre Erfaring. Ja, det sker, at man ved grundigt Eftersyn i Barakkerne finder henimod en Snes smaa syge Børn gemt under Straasækkene; for at Lægerne ikke skal finde dem og bringe dem over i Hospitalet. Men der er ogsaa Undtagelser: Man viser mig en Moder, der næsten er ligesaa gusten som det lille Vrag, hun holder i Armen. I otte Uger har hun hver Dag baaret Barnet saaledes knuget ind til sig — i otte Uger har hun hver Nat ligget i sine Klæder paa Gulvet ved Barnets Seng. Det kan ikke leve — det kan ikke dø.

Endnu tror hun, at dette arme Kryb, der er et aabent Saar, kan komme sig. Men den Dag, hun opgiver Haabet, bringer hun Ligtøjet ind paa Hospitalet, klæder Barnet til Kisten, stiller to brændende Lys ved Sengen og... forhindrer enhver i at røre det eller give det Mad. Nu skal det dø i Fred.

Saaledes er Ukrainerens Opfattelse af Døden.

En Moder mistede under Flugten sit ene Barn. Manden var ved Fronten. Det andet Barn omkom ved et Ulykkestilfælde, det tredje bortreves af en smitsom Sygdom. Det fjerde Barn fik Lungebetændelse. Medens Moderen opholdt sig Dag og Nat i Hospitalet, anbragtes det femte og sidste Barn i „de forældreløses“ Barak. Faderen kom hjem paa Orlov. Han erford, at det syge Barn svævede mellem Liv og Død.

En Nat forsvandt Mand og Hustru medførende baade det syge Barn og det sunde. Ingen har senere set eller hørt noget

til dem. Det er en uopklaret Gaade, hvorledes de har skaffet sig Adgang til „de forældreløses“ Barak om Natten, hvorledes de har kunnet fjerne det syge Barn fra Hospitalet, hvorledes de er slupne ud af Lejren.

I sin lille netomspundne Seng i den Sal, hvor Mænd, Kvinder og Børn gaar Helbredelsen imøde, staar en lille halvnøgen, treaarig Krøltop. Moderen gik til Grunde i en Snestorm under Flugten, Faderen hviler i en Fællesgrav ved Grænsen. Lejrkommandanten har taget Barnet til sig i Datters Sted.

Da han er ugift, lod han hende blive i de forældreløses Barak, og hun trivedes godt mellem de henimod Hundrede andre Børn i Alder fra to til fjorten Aar.

Hundrede smaa Senge i flere Rækker langs Væggene. Midt paa Gulvet nogle Bænke og et Bord. Paa Bordet Legetøj og i Klump derom alle hundrede beundrende Unger. En tyveaarig Pige er Far og Mor for disse Smaa. Med et Par Hjælpersker holder hun sammen om den Hjord, der ikke ejer en jordisk Trævl udover Klæderne, de gaar og staar og sover i. Børnene er lykkelige. De har Legekammerater. De faar Æblemos og Blommemarmelade og fed Cacao og Suppe kogt paa Grøntsager og Mælk og Brød. De har Lov at ønske sig Alverden. Og i Drømme gaar jo alle Ønsker i Opfyldelse. Midt i Klyngen staar en stor lang Dreng og strækker Hals for at følge Legen — han er stokblind, men Samfølelsen med de andre bringer ham til at glemme dette.

Her levede og trivedes Kommandantens lille Datter, til hun en Dag paa Grund af en Ørelidelse flyttedes over paa Hospitalet — fra Hytte til Slot. Straks blev hun alles Yndling, men den lille Jomfru var ikke let at vinde. Koldt og fjendtligt stirrede hun paa Læger og Sygeplejersker, ja selv paa Plejefaderen. Hun vilde hverken spise eller lege.

En Dag forsøgte hun at springe ud af Vinduet for at naa over til sine Venner. Men efter dette mislykkede Selvmordsforsøg befandt hun sig bedre. Det første Smil skyldtes et Par

røde Safianstøfler, med hvilke hun siden trippede om paa Gulvet og i sin Seng. Vé den, der prøvede at fjerne dem, naar hun skulde sove!

I Kraft af et uudgrundeligt Lune har hun pludselig fattet Kærlighed til en af Lejrens kvindelige Læger, hvis hvide Kittel ustandseligt bærer Mærker af hendes lille chokoladesmurte Næse og Mund.

LEJR FOR ITALIENSKE FLYGTNINGE

Kommandanten er en travl Mand, der ofte maa tage Natten til Hjælp. Nu maa han rejse til Wien — tre Timer med Il-tog — for at skaffe den lille Naade et „gaaende“ Ur. Sagtens i Haab om et Belønningsskys.

Det er Morgen. Fra mit Vindu følger jeg Lejrens Opvaagnen. Ud af den raa Taage vokser langsomt frem som vajende Grene Skorstenenes Røg og som hvide Blomster Menneskenes Aande. I det skifermørke Vejpløre ruller gamle Huzuler i lergule Pelse, høje sorte Huer og Skaftestøvler, de-

res Hjulbøre med Foder til Hestene. Storhornede Okser med blodrøde Sengetæpper over deres fede Kroppe drager sindigt de toplæssede Brødkærrer fra Køkken til Køkken. Paa rappe bare Fødder, i røde Skørter og med ringlende Koraller, klasker de unge Kvinder afsted efter Morgenmælken til deres Spæde.

Det regnes af Lejrøvrigheden for en saa fortjenstfuld Handling selv at amme sit Barn, at enhver Kvinde, der kan det, faar Bolig i en særlig veludstyret Barak, der ogsaa byder paa ekstra Kost og rigtig Seng.

Men da kun et forsvindende Antal af Lejrens mange Mødre har Mælk selv, maa Børnene ernæres ved Komælk.

De spæde Børns Køkken ligger lidt for sig, saagar indhegnet og bevogtet. Der steriliseres Mælken fra udsøgte Køer og fyldes i smaa hermetiske Beholdere. Paa Husets Forside er en Dobbelttrappe med en Platform paa Midten. Nu er det Meningen, de unge Mødre skal gaa op ad den ene Trappe, hente Mælken og fjerne sig ad den anden. Men i deres rasende Utaalmodighed trænger de paa fra begge Sider, og det ender ofte med Graad og Tænders Gnidsel.

I Modtagelsesværelset, der er delt af med en Jernrampe, staar Foretagendets Leder. Han kender sine Folk. Han bestikker dem med Gaver. For at de skal gøre ham den Tjeneste at hente gratis god Mælk til deres Børn, forsyner han dem med smukke Hovedklæder, Forklæder og fint Barnetøj i blomstrende Farver. Men lidt ad Gangen. Trængslen derude gælder maaske noksaa meget Haabet om brogede Tørklæder som Mælken, men Hensigten opnaaes.

De gamle Mænd og deres korte Snadde er groet sammen i uløselig Enhed. Hvorfra faar de al den Tobak? Lugten kunde tyde paa, at de til Tider tog til Takke med Kogødning. Man forklarer mig, at der sørges for, de altid har en Smule Penge mellem Hænder. Der findes i Lejren saamange Smaasysler, at selv de ældste og skrøbeligste kan tjene sig et Par Skilling.

Man er saa særlig god imod de gamle. I deres stille Sjæle

gnaver Hjemlængslen stærkest. Begynder Benene først ikke at ville makke ret, og bliver Hovedet tungt og træet, er Vejen til Kirkegaarden ikke mere lang.

Udenfor Kirken sidder altid Tiggere. Det ser saa sørgeligt ud. Som skilte man ogsaa i Flygtningelejren fattig fra rig. Men saa tragisk er det ikke. Disse Gamle var Tiggere i deres Hjemegn, og nu vover de ikke at opgive Professionen af Frygt for at komme ud af Vanen.

I Lejren findes to Præster, der slides op paa Legeme og Sjæl.

De underviser i Religion i Skolerne, besøger Syge, beretter Døende, passer Skriftestolen, vier og begraver. Strækker Dagen ikke til, tages Aftenen med. Deres Arbejdsdag begynder Kl. syv Morgen og varer til henimod Midnat. Selv om Natten er de ikke sikre.

I Tilfælde af Besøg hos Kolera- eller Plettyfusangrebne maa de iføre sig Gummihandsker og Overtræksklæder og siden underkaste sig den omhyggeligste Desinfektion. De frygteligste Strabadser ude ved Fronten kan ikke overgaa det Arbejde, der lægges paa en saadan Mands Skuldre. Jo mere udpræget menneskelig han er, jo mere opslidende bliver hans Gerning. Han kan ikke overfor sin egen Samvittighed forsvare med Ligegyldighed at tage mod den Døendes Skrifte. Han maa sidde med den feberhede Haand i sin, føle den Syges forpastede Aande mod sit Ansigt — og tør ikke tænke paa, at han selv har Hustru og Børn.

Epidemier var uundgaelige i Begyndelsen. Men eftersom Lejrene kom i Orden, fik man Overtaget over denne den allerværste Fjende.

Lidt fra Lejren ligger isoleret nogle Barakker, hvor nyankomne Flygtninge holdes i Karantæne. Enhver, der viser Tegn paa Sygdom, anbringes i en af de vidunderlig praktisk indrettede Celler, i de „mistænkeliges“ Hus. Dette er bygget efter et eget System: De Syge gaar ind ad en Dør og befinder sig i en Celle med tilstødende Toiletterum, umiddelbart i Forbindelse med Sygecellen staar Sygeplejerskens Celle, der ogsaa

har eget Toilette og Udgangsdør. Hver „mistænkelig“ faar sin egen Sygeplejerske med, og denne kommer da naturligvis ikke i Berøring med andre Mennesker. Viser Frygten sig ugrunder, kommer Patienten paa fri Fod, i modsat Fald føres han over i den Barak, der svarer til Sygdommens Art. Herved undgaas mange Epedemier.

Denne Lejr hører til de uroligste. Fra Februar 1915 til Februar 1916 var der kun en eneste Dag, hvor ingen Flygtning bankede paa. I Løbet af Aaret har man huset 100,000 Gæster. Deraf skaffede man 30,000 Arbejde i Østrig, sendte 20,000 hjem, og anbragte 20,000 i andre Lejre, der efterhaanden tømtes.

Men af dem, der fik Lov at vende hjem, da Fjenden var fordrevet, lever den Dag i Dag mange — i forladte Skyttegrave. De tryglede og bad saa længe, til man bønhørte deres: Do dome! Da de kom til Hjemegnen, var Landsbyerne Askehobe.

Men fra Skyttegravene har de Udsigt til Ruinerne af deres elskede Hjem.

Lejren er hovedsagelig bygget af Flygtninge, da andre Arbejdere jo ikke var at faa. For Tiden har 400 stadigt Arbejde ved Udbygninger — Barakkerne forbedres og forædles bestandigt — 1200 varetager Renholdelse og Gadeanlæg, 400 arbejder paa Værkstederne.

Af de syvtusinde Børn søger et Par Tusinde Skole, de øvrige er enten for smaa, eller de er store nok til at tage Del i de forskellige Husflidskursus.

Skolerne som Hospitalerne er mønsterværdigt indrettede. Naar engang alle disse Flygtninge er bragt tilbage til deres Hjemstavn, og den bitre Livskamp begynder forfra, vil i de bløde Barnesind Mindet om hine lyse, billedsmykkede Rum staa som et herligt Eventyr — der er altfor smukt til at være troværdigt.

Jeg er netop færdig med at se Skolerne, hvor i hver Klasse Børnene rejser sig og hilser med en syngende ukrainisk Strofe, og gaar nedad Hovedgaden med den unge Lejrkom-

mandant, da en ældgammel Huzul kommer hen og klager sin Nød.

Efter et længere Ordskifte rokker han hovedrystende videre.

Han vilde vide, naar han kunde vende hjem, og naar Kri-gen var forbi. Da Svaret nødvendigvis maatte blive undvi-gende, sagde han, Oldingen, til den unge Mand: Min Far er død, min Mor er død. Du er mig i Fars Sted. Naar du ikke kan hjælpe mig, hvor skal jeg saa gaa hen? . . .

I FANGELEJREN

Paa den vide flade Mark, — sirligt ordnet i Rækker som Lagner paa Bleg, en uoverskuelig Mængde blændende hvide Barakker, dobbelt lysende mod en snetung Himmel og nære Bjærges truende Grænsevagt.

Hverken Mur eller Gitter om Lejren, kun et Par Rækker Pigtraad saa langt fra hinanden, at baade Barn og Voksen uden Fare kan smutte igennem. Udenfor frysende Vagtposter. Kulden kom med den Orkan, der sidste Nat raste over Landet.

Den tilfældige Vandrerser lige ind i Lejrens daglige Liv. Derinde bearbejder Fangen — med opsmøget Pelskrave og Kabudsen presset nedover Ørene — den stenmættede Jordbund, stikker nye Gader af, brede som Boulevarder, graver Kloakledning, triller Affald, rejser elektriske Master, forbereder Vaarens og Sommerens Urteanlæg, hviler og falder i Tanker, vaagner og arbejder videre, blindt, søvngængeragtigt.

Den tilfældige Vandrerser lige ind i Officerslejren, hvor unge smækre Skikkelser driver frem og tilbage, enkeltvis eller i Grupper, altid rygende, slappe af tvungen Lediggangs Kedsomhed.

Men hvad der foregaar inde i de hvide Træhuse, der staar dér, ens som Apothekerens Pulveræsker, det ser han ikke.

Thi saa vanskeligt det i Fredstid er for Uvedkommende at slippe ind i et Fængsel, saa omstændeligt er det i Krigstid at komme ind i Fangelejren.

Er Tilladelsen opnaaet, gaar man rundt derinde med en pinefuld Fornemmelse af, at ens egen Frihed er taget paa Bekostning af disse Ufrie.

Man vover næppe at se paa dem af Frygt for i deres længe-

selssyge Øjne at læse Spørgsmaalet: Kommer du for at nyde vor Fornedrelse? Man er bange for ved et utidigt, uoverlagt, eller altfor overlagt, Ord, ja blot med et for medlidende Smil at saare disse sjæleligt Haardtsaarede endnu en Gang.

Den reneste Samvittighed hjælper ikke. Man er dog ikke istand til at gøre sig forstaaelig for hver enkelt af disse Tusinder, hvis Sprog og Skrift man ikke behersker.

Saa sniger man sig omkring med sænket Blik og dirrende Indre, egentlig uden at se, egentlig lammet paa alle Sanser af Frygt for at saare.

Men efterhaanden, ganske af sig selv, kommer man i Føling. Det evigt menneskelige gør sig gældenæ. Alle sporer de, Kirgisen, Samojeden, Lillerusseren og den fezglædte Muhamedaner fra Kaukasus, at idag har de Besøg af en Ven, der, skønt han ikke kan tale med dem, uden Ord forstaar og dybt medføler deres Længsel efter det elskede fjærne Hjemland.

Og nu forandres alt. Man gaar mellem Smil, givende, modtagende — hvert Smil en lille fager Blomst skudt frem i et Nu af den haarde, vintertriste Jord.

Man har, uden at vide hvorledes, erhvervet sig Ret til at gæste Fangelejren.

Kommandanten, en ægte østrigsk General, med Sans for alle Pudsigheder og Vilje til at gøre det bedste ud af enhver Situation, har selv overtaget Førerskabet. Den Tanke, at han skulde have til Hensigt ved given Lejlighed at stikke Gæsten Blaar i Øjnene, svinder som Dug for Solen. Han er saa at sige Husmoder og interesseret i, at den Fremmede ser ind i alle Kroge og kigger i alle Skuffer. Han ved nemlig, han har sine Sager i Orden. Og Gud naade ham, om han ikke havde. Hver Fejl, hver Forsømmelighed, hvert Misbrug begaaet af den mindste Underordnede, kommer over hans Hoved, ikke blot nu, men naar Krigen længst er forbi, ikke blot i Fangerens Hjemland men i hans eget.

Vi begynder hos de Syge. Stolt som et Barn fremviser

Overlægen sin Operationssal, der er lige gunstig til Brug ved Dag som ved Nat. Der var Tider, hvor Lysene over Operationsbordene først sluktes, naar Solen brød frem. Kærtegnende stryger han over Sterilisationsmaskinen. Denne gode Hjælper har reddet mange Liv for ham. Ifjor, da Plettyfus'en mejede Mennesker ned i Titusindvis, og han, paa et foreløbigt Feltlazaret, uden Hjælp modtog hele Vognladninger af Syge, slæbte han dem ind paa sin Ryg, gik fra Patient til Patient med Saltvandssprøjten — vidende, at det Nu, hvor Sult eller Søvn overmandede ham, betød det Skarer af døde Mennesker, som han havde kunnet holde i Live. Dengang havde han ikke noget, der hed Sterilisationsmaskine. Men da saa Fangelejren her blev grundet, og Horder af kolera- og plettyfusangrebne Russere halvvejs fyldte den, blev Sterilisationsmaskinen hans allerbedste Middel mod Smittefare. Af 4000 Syge døde kun mellem 40 og 50. Blandt Lejrens halvt hundrede Tusind Fanger optraadte ikke et nyt Koleratilfælde.

Nu er der forholdsvis Ro, dog er alle Sygebarakker fyldt til sidste Seng. De Syge har Plads, Lys og Luft nok, mere end paa de fleste Hospitalers Fællestuer — snarest formeget Luft. Barakkerne er opført i Huj og Hast, Vinden har frit Spil gennem Revner og Sprækker, og Tæpperne er jo ikke fyldt med Edderdun. De store Ovne giver stærk Hede fra sig, men Kuldepustet kommer ind baade foroven og forneden.

Her er et af de ganske faa Omraader, hvor det forekommer mig, man har sørget bedre for Flygtninge end for Fanger.

De Syge ligger mest stille hen, sælsomt ligegyldige. Muligt er de sløvede af Smerte, Udmattelse og Længsel, muligt blot, fordi det at være baade Fange og Syg nødvendigvis virker forstummende. De allerfleste kan hverken læse eller skrive. Men kunde de, vilde Lejrens faa Bøger i deres Sprog jo kun være en Draabe i Havet.

Krigen har varet 18 Maaneder, og igaar kom fra Rusland den første Sending Kærlighedsgaver, fem ikke store Kister med Klæder, Sko, Tobak og Luksus. Fem ikke store Kister til Fordeling blandt Halvtredsindstyvetusind Mand!

Her er en Del Tuberkulose — som i alle Fangeleire. Hvor Spiren var, har Krigens Strabadser udviklet den, for selvom Lejrene lægges med størst mulige Hensyn til Sundhed, er ikke dermed givet, at de alle egner sig til Brystsygesanatorier.

Det blev derfor besluttet at anbringe de Tuberkuløse i Lejre, hvis Beliggenhed var særlig gunstig. En saadan Lejr besøgte jeg en skønne Dag uanmeldt. Det var Solskin, og en frejdig Vind rørte Skyerne. Op og ned mellem Barakkerne og i Rækker foran dem laa ca. 1200 Tuberkuløse. Alle havde ved Siden af Sengen et stort — ofte selvlavet og fantastisk — Bæger med Mælk. Naar man kender en Smule til Mælke-manglen i Østrig nu for Tiden, taler dette højt til Nationens Fordel. Forsaaavdt Vejret tillod det, blev alle Senge dagligt baaret ud i det Frie, og imedens blev samtlige Sygebarakker desinficeret og Cementgulvene overspulet.

De haardest angrebne, rettere, de, der droges med Døden, var anbragt i smaa Eneceller. Deres tynde lange Fingre famlede over Tæppet, hvor Solstraalerne lyste og legede. Deres Øjne tryglede om Forløsning. De havde opgivet alt Haab om at se dem derhjemme.

Jeg Daare forsøgte nogle af hine opmuntrende Ord, man kommer med overfor Syge, mest for at skjule sin egen Betagelse. Den Døende hviskede: — Nej, nej, det er forsent. Jeg visner hen som en Blomst. Se mine Hænder! Og han vendte Ansigtet ind mod Væggen og græd.

I Fangeleirene er ingen Kvinder, heller ingen barmhjertige Søstre. Det menes, at Risikoen vilde være for stor. Men alligevel — — alligevel — —

Lad Mænd være aldrig saa dygtige, varmhjertede, opofrende, Kvinden er og bliver den fødte Sygeplejerske. Et Hospital uden Kvinder virker altid som en skummel Kælder i Forhold til de sollyse Værelser ovenpaa. For Syge er det at blive plejet af Kvindehænder en vidunderlig Vederkvægelse.

Om en Rødekorssøster sad paa Sengekanten hos hin henvisnende Fange, om hun sang en lille Vise eller Salme, om

hun stillede en Blomst hen i Karmen, spurgte ham ud om hans Kære, hjalp ham at samle Ord til det sidste Brev, den sidste Hilsen — — —

Men her er ingen barmhjertige Søstre.

Vi gaar ud paa Kirkegaarden. Den er lagt netop dér, hvor Lejrens eneste Smule Fyrretræer staar i Klump og lokker store, sorte Fugle til. Fanger og Opsyn, Menige og Officerer ligger indenfor samme lille Indhegning. Gravene er ganske ens paanær det, at nederste Halvdel har sorte Trækors med hvidt Nummer, medens de øverste er prydet med polerede, foroven afrundede Granitsten, i hvis Medaljonmidte Numret er indhugget.

Efterhaanden fjernes alle Trækors og giver Plads for Granitsten.

Tæt op til Kirkegaarden støder det lille Kapel, der gemmer den Døde indtil Jordfæstelsen og et andet Kapel, hvor Sørgemessen afholdes. Mellem disse Kapeller er en Slags Klostergang. I dens Bagvæg indfæstes Granitplader med de Dødes Navne og Numre, der korresponderer med dem paa Gravstenene.

En hel lille Stab Stenhuggere arbejder støt og roligt paa disse Mindesmærker, hvis Værdi hører Efterverdenen til.

Paa hver Grav er henlagt en Krans slynget af Grankviste. Broderligere Sammenhold i Døden saa jeg aldrig før.

Fra de Døde vender vi os atter til de Levende. Her paa trænger sig tre Spørgsmaal: Hvorledes er Fangerne anbragt, hvorledes er Forplejningen, hvormed beskæftiges de?

Det ligger snublende nær at sammenligne Fangernes Kaar med Flygtningenes. Ingen af dem er misundelsesværdige. For begge er gjort det mest mulige — ja det ubegribelige, naar Hensyn tages til Landets Forhold og de Vanskeligheder, hvorunder alt foregaar. Men ofte falder Sammenligningen ud til Fordel for — Fangerne.

Morsomt eller hyggeligt er det ikke at maatte stuves ind i et Træskur, ligge paa Straamadras, have Sovekammerat

paa begge Sider indenfor Armlængde, og ikke eje en Vraa, hvor man uhørt kan sukke, uset græde.

Flygtningen har dog kendt værre Soveplads end Fangen.

Overfor Landets egne kunde man give Forklaring: Vi gør vort Bedste, men vi er Mennesker og har kun to Hænder, der kan blive trætte! Overfor Fangerne maatte man tage saavel humane som politiske Hensyn.

Medens Flygtningene stundom laa i Dynger, som Lig paa

KRIGSFANGELEJREN I BALDOYASSZONES

en Slagmark, blev Fangerne straks anbragt i nødtørftige, men inddelte Rum. I den Barrakke, der var bestemt for 200 blev ikke, som saa ofte hos Flygtningene, anbragt 400. Fangerne behandledes efter faste Love, deres Forhold var ordnede fra første Færd.

Selve Barakkerne er i Hovedsagen ens. Renligheden ubetinget størst hos Fangerne, fordi disse staar under militær Ledelse. Flygtningene er de civile Myndigheder undergivne, følgelig er Disciplinen meget slappere. Naar Flygtningene en Gang er grundigt aflusede, ses der gennem Fingre med en lille graa Gæst her og dér. Finder Flygtningene Behag

i at ligge paa snavset Straa, gøres der ikke store Ophævelser af den Grund.

Fangerne holdes rene, fordi Reglementet putter dem i Bad hver Uge og giver dem nyvaskede Underklæder paa efter Badet.

Det er en munter Kendsgerning, at der drives Lusebørs i Fangelejrene. En Lus gaar dér forholdsvis højere i Kurs end de heldigste Dampskibsaktier her. Der købes underhaanden eller udbydes til Auktion. Grunden til den Kærlighed er, at en Lus i Skjorten berettiger til et helt nyt Sæt Undertøj. Der skal kun gøres Regnskab for det ene Sæt Klæder, man bærer paa Kroppen, Kvaliteten spørger ingen ud om. Altsaa kan man sælge de nye Klæder for de gamle til Opsynet — der jo ogsaa er Mennesker — og faa Tobak og The og rede Penge i Købet.

Sovebarakken ligner en stor cementeret Lo med aabent Sparreværk, den er i en eller to Etager, er afdelt i Baase hver Baas med en smal Hylde i Mandshøjde. En Baas giver Plads til 6—8 Mand. Baasens Gulv er beklædt med Træ. En Skraafjæl danner Hovedgærde. Straasækken Madras. To uldne Tæpper fuldstændiggør Lejet. Ganske som hos Flygtningene.

Hos Fangerne hersker mønsterværdig Orden. Flygtningelejrenes Familiebarakker ligner ofte en Blanding af en Markandiserbod i Whitechapel og et Hus, hvor paa samme Tid den ene Familie flytter ind, den anden ud. Mellemdækket paa Udvandrerbaade — inden dette blev forbedret — frembyder ogsaa Lighed med Familiebarakken. Hvor Luften er bedst, hos Fangerne, der udelukkende er ugentlig badende Mænd, eller hos Flygtningene, hvor spæde Børn og gamle Folk udgør en stor Del af Beboerne, kan man selv regne ud.

Fangernes Brødration er dobbelt saa stor som Civilbefolkningens. Men medens Østrigeren, der er en Lækkermund og ikke overmaade begejstret for det mørke — iøvrigt for en Nordbo velsmagende — Krigsbrød, kan klare sig med sine 250—280 Gram, halvsulter Russerne med sine 500.

Dette betyder ikke, at Østrigerne — for her er jo ogsaa Tale om Flygtningene, der er paa fast Ration — har fuldt op af andre Ting og derfor bryder sig fejl om Brødet, men simpelthen, at Russernes Mavesæk er større og forbruger mere. I hvertfald mener adskillige Læger saaledes, og støtter deres Opfattelse paa Russernes gennem Generationer fortsatte Umaadelighed i Spise.

Den fangne Russer behøver meget Brød. Suppe, kogt paa lidt af hvert med rigelig Tilsætning af Løg og stærke Krydderier, og saa Brød, og han forlanger intet andet. Det mørke Krigsbrød spiser han med Begær, omend han sagtens hellere vil have det helt hvide. Men naar det hænder, som i Fjor, at Maisblandingen stundom nærmer sig de 80 Procent, er han Fortvivelsen nær.

Jeg overværede tilfældigvis en meget rørende Scene, der viser, hvor stor Betydning Brødet har for Russerne. I en mindre Lejr, hvor russiske Polakker holdtes interneret (hele Familier)' havde Brødet en Uge været stærkt maisblandet. De ængstelige Fanger havde varsomt vovet at klage, og Lejrkommendanten, var straks gaaet til dem med Løfte om hurtigst at faa Blandingen ændret. Nu var det sket, og han kom for at spørge, om de var tilfredse. Alle, Mænd, Kvinder, Oldinge og Børn, stormede hen og kyssede hans Hænder, de allerfleste græd. Af Glæde, fordi Brødet nu var fordøjeligt. Af Taknemmelighed, fordi han havde hørt deres Bøn.

Jeg har i mine Hænder haft Spisesedler og Opskrifter paa det ugentlige og lovmæssige Forbrug i Fange- og Flygtningelejre, og var det ikke netop saa, at jeg kender mine Østrigere og deres sælsomt udviklede Gæstfrihed, vilde jeg have svoret paa, at Fangespisesedlen var Flygtningenes og omvendt.

Forskellen i Favør af Fangerne er overordentlig. Nærmere beset er den begrundet. En Mængde af Flygtningene kommer fra Egne, hvor der altid var Smalhans, og de har derfor vænnet sig til at nøjes med det mindst mulige.

Fangerne kommer fra alle Egne i det store Rusland. De maa ikke sultes —

Den højt kultiverede Østriger har her den helt Primitives Sans for Gæstfrihed. Han sulter hellere selv og sætter sine egne paa halv Ration for at lade den Fremmede vederfares fuld Honnør.

Dette kan naturligvis drives for vidt. Jeg har saaledes oplevet, at Censuren standsede en Artikel, hvori var gjort nøje Rede for Forholdet angaaende Fangerne's Kost. Man ønskede gerne nævnte Artikel trykt i Udlandet, men frygtedes at lade den se Lyset i Landet selv: Thi „Fangerne har det uomtvisteligt bedre end vore egne Smaafolk. Læser disse nu, at vi sørger mere for vore Fjender end for Landets Børn, maa det afstedkomme stor Misfornøjelse.“

Generalen i den største af Fangelejrene, som jeg her i Hovedsagen skildrer, har selv lagt sig efter Svineopdræt. Regeringen bevilliger ham en vis Sum. Mislykkes Forsøget, saa Regnskabet ikke balancerer, bærer han personlig Tabet. Lykkes det, stikker han ikke Pengene i Lommen men — giver Fangerne lidt mere Kød end Forskriften byder.

Fangelejren er ikke broget som Flygtningelejren. Den frembyder ikke den straalende Afveksling som hin, men den er ikke saa fortærende ensformig, som den ved første Blik synes.

Det er klart, at Fangerne, netop fordi de er Mennesker, og Mennesker nu engang ikke kan leve og bevare deres Forstand uden Glæde, søger at skaffe sig saa mange smaa Adspredelser som muligt. Til Julen hører Juletræ — som det synes, ogsaa for Russeren. Vi er langt over Jul, men endnu vrimler det med fattige, primitivt pyntede Juletræer, hvis Virkning er saa meget mere rørende, som al Pynten skyldes klodsede, uvante Mandsfingre.

Russeren elsker Sang og Dans lidenskabeligt. Altsaa synger han i Tide og Utide, lader danse dem, der danse kan og er jublende Tilskuer.

Theдриkningen, der foregaar fra mange smaa Udskænkninger à 3 Heller pr. Bæger — og Bægeret rummer meget — er atter en Nydelse. Spisetiderne ligesaa. Et stort Skaar i Madglæden er jo, at Russeren, Barn som han er, straks om Morgenens hugger saa drabeligt ind paa sine 500 Gram Brød, at han ofte ved Middagstide er læns.

Badet, foretaget i Flok og Følge, er ren Spas — naar først Fangerne har mærket, at de hverken skal skoldes levende eller fryses inde i Isklumper. „Badekarret“ er en vældig stor Forsækning i Gulvet. Dampen strømmer ind alle vegne fra. Saa under Brusen, rene Klæder, og man har Helligdagsfønnelse i Kroppen.

De forskellige Beskæftigelser byder hver sin Adspælse, sit Besvær og sin Behagelighed. Værkstederne i Flygtninge- og Fangeleire er ens, men medens disse er befolket med Mænd i deres bedste Aar, rummer hine saa at sige kun Dreng, Olding og Forkrøblede.

Fangelejrens Skrædderkunst kræver ingen treaarig Læretid. Tøjet skæres til over Papmønstre — i tre Størrelser. Tre og ikke mere. Hug en Hæl og klip en Taa — — Om det nu er de kun tre Størrelses Skyld, eller det har dybere hemmelighedsfulde Aarsager, faar staa hen. Nok er det, de faglærte Arbejderne synes ikke at udmærke sig, hvorimod grønne Amatører ofte aabenbarer Geni til at føre Naal og Saks.

Lejrens egne Støvler — de, der ikke kommer nordfra — syes af Læder, der, som Huzulens Faareskindskofte, kan vare Fader, Søn og Sønnesøn ud. Det hænder, at en Officersfrue faar syet et Par Ridestøvler hos en fangen Mester. Da kan det nok være, Skindet vrages og vælges længe, og Arbejdet udføres med Kærlighed — medens Misundelsens gule Urt vokser ud af alle Øjne. Sandelig, om ikke saadan et Par Damestøvler, opliver, saa smaat opriver og helt optager Barakkens samtlige Skomagerfolk.

Udearbejdet er jo baade koldere og kræver større legemlig Anstrengelse, alligevel er det meget søgt. For, kuldsvær

som den fangne Russer er, han holder dog af Vintervejret, og da han ikke tvinges til at slide i det, passer det ham igrunderen godt at have med Jorden at gøre.

En Russer, der skal arbejde haardt, behøver 1000 Gram Brød. Det er ikke givet, at han derfor lægger al Kraft i, men han kan gøre det. Med de 500 er han en temmelig sløj Arbejder.

Lejren er en By, og hver By har en Mængde kommunale Arbejder, dog er her jo langt fra nok til at sysselsætte Byens halvhundredtusinde Mand.

Efterspørgslen efter Markhænder kommer glimrende tilpas.

Naar den værste Vinter er omme, drager Fangerne skarevis ind i Landet til Bønder, Forpagtere, Godsbesiddere. Tilsynet er ikke grumt.

Fangerne har gode Dage og skaffer sig Venner blandt Landboerne, der ofte helt fortrylles af den russiske Bondes Indre og Ydre.

Lejrens strengt overvaagede Alkoholafholdenhed har reddet mangan Vanedranker, det frie Liv i Naturen gør sit Underværk, og Russeren viser sig fra sin allerbedste Side.

Da Gæstens Komme var ventet — i dette Tilfælde, ellers ikke — havde man et helt Program med de „Forlystelser“, jeg skulde bivaane. Dette bør ikke misforstaas. Naar man spillede Komedie, gøglede, dansede, gav Operascener og Varieténumre, var det ikke for at lade Gæsten tro, sligt hørte til Dagens Orden, men for overfor Fangerne at bøde paa den Fremmedes Indtrængen.

I en saa ensartet Tilværelse, som den, Fangelejren hylder, maa hvert Besøg blive en Adspredelse. Er Gæsten nu Kvinde, faar Besøget et vist Plus. Fangerne er jo — heldigvis — saa meget Børn, at det morer dem at vise deres Legetøj frem, baade det selvlavede og det færdigkøbte. Det meste Legetøj, de fleste Forlystelser, var, som rimeligt, saare primitive, men just det gav dem Karakter. Naar en kejserlig Balletdanser øvede sin ædle Kunst paa en lille Scene mellem Kulisser

med paamalede Birkestammer og Guldstjerner, frydede alle Fangerne sig over at kunne byde paa noget saa fornemt. Men naar et Par Gutter sprang frem og sang Gadeviser, klimprende hver paa sin Mundharmonika, var Jublen endeløs. Dette var ikke Undtagelsen, Overklassen, dette var en af deres egne.

I ikke en eneste Flygtningelejr hørte eller saa jeg noget til Teaterforestillinger. I en enkelt var oprettet et Sangkor. Oftest havde man af Musikinstrumenter kun Børnenes Trompeter og Rørfløjter eller en omvandrende blind Mands Violin — Orgel og Embedsmændenes Klaver ufortalt. I samtlige Fangelejre havde Fangerne allermindst et, ofte to, her saagar hele tre Orkestre.

Og de fik Lov at spille. Dagligt afholdes timelange Orkesterprøver — hver Prøve lig en Koncert for Tilhørerne i og om Barakken. Hver Dag øver de professionelle Sangere deres Stemme fra Tribunen og træner Balletdanserne deres Ben — omend i sømbeslagne Støvler.

Saalangt fra at dæmme op for disse uskyldige Forlystelser, hjælper „Fangevogteren“: Generalen til efter Evne Meget rigtig gaar han ud fra, at jo bedre Humør, jo bedre Helbredstilstand, jo færre Daarskaber.

At der kan hittes paa Daarskaber, hvor mange Mænd Maaneder igennem holdes i Ufrihed, er indlysende. Mellem det arbejdende Mandskab saa jeg til min Forbavselse et Par halvvoksne Dreng. Ogsaa de var taget til Fange med Vaaben og i Uniform. Generalen havde først, for at skaane deres unge Øren for raa Tale, givet dem Ophold i Officerslejren, men det viste sig meget uheldigt. I Løbet af ganske kort Tid var de ved at gaa i Hundene, hvorfor han straks fjernede dem. Nu gik de for Lud og koldt Vand mellem de Menige.

Russerne elsker Musik som Bukowinas Bjergbo den røde Farve. Naar han hører sit Hjemlands bedaarende Melodier, virker det paa ham som Rusen paa Opiumrygeren. Han nyder ligeligt med Legeme og Sjæl, er nærværende og dog ikke mere paa Jorden. Han tænker ikke. Den ydre Bevidsthed

forlader ham. Han svinger med, bliver et med Tonerne. Det er hans Nervestreng, Buen føres over. Det er hans drømmende Indre, der afgiver Sangbund.

Et helt Førsterangs Kapel med samt Dirigent var nylig taget til Fange. Man var midt i Prøven, da vi traadte ind i den vældige Barak, hvor de Intelligente blandt de Menige havde deres Kasino.

Ingen skænkede os den ringeste Opmærksomhed. Vi var i Rusland. Dirigenten flammede, der fløj Gnister fra hans Taktstok. Rundtom en levende Mur af Fanger, mest Studenter, Lærde, Kunstnere, Anarkister. Det lidenskabelige Udtryk, Blindheden i de brændende indadvendte Blikke, Smerthen, de ubevidste Taarer, hele Ekstasen forraadte, hvad Musiken betød for dem.

Programmet var udelukkende sammensat af russiske Kompositioner. Da jeg spurgte Generalen, hvorledes det forholdt sig med Nationalhymnen, svarede han: Det er ikke tilladt at spille den i Orkestrene eller synge den i Kor. Vi paa vor Side viser samme Hensyn og spiller aldrig vor Hymne for Fangerne. At de enkeltvis i Barakkerne eller ved Arbejdet synger eller fløjter deres Nationalsang, overhører vi ganske.

Denne Barakke var afdelt ved Tremmegitre (som Brændselsrum paa et Loft) i flere Afdelinger. En indeholdt Bibliotheket. Ak, hvor tomt! En anden var Skrive- og Studereværelse. Egentlig skulde her herske Stilhed, men hvem havde imod, at den brødes af et saadant Orkester?

Jeg staar i Nærheden af en ung Mand med en stor, sort Foliant i Favnen. Hans Aasyn lokker mig til spørgende at pege paa Bogen. — „Klassiker“, svarer han, aabner og viser mig et Billede — Gogol! udbryder jeg og genkender den store Digers Træk. Han straalser og gentager: — Gogol! Og jeg, der gerne vil glæde ham, og ikke ved mine levende Raad, da han aabenbart ikke kan eller vil tale fransk, remser i Hast Navne op: Dostojevski, Turgenjev, Lermontov, Tschekhov!

Hans Næsebor vibrerer, han strækker sin Haand ud imod mig. Vi er i dyb og inderlig Forstaaelse.

I Flygtningelejrene bygger man, saa vidt muligt, Kirker til de forskellige Religioner, hvortil Indvaanerne bekender sig. Det hænder, at samme Barakke nogle Maaneder tjener som græsk katolsk Kirke, derefter forvandles til Synagoge, og atter ændres til romersk katolsk.

GUDSTJENESTE I DET FRIE

I Fangelejerne er Gudshuse for hver Tro, og disse Gudshuse udsmykkes med grænseløs Kærlighed og forbavsende Kunstfærdighed.

Kun Muhamedanernes Moske her er næsten nøgen. Et Par usle Tæppelaser, noget Bræddeværk i en Krøg forestillende Nische, det er alt. Men denne Armod gør ikke Templet ringere for Allahs Tilbedere. Det nøgne Gulv holdes i sin fulde Udstrækning hvidskuret som Køkkenbordet hos en meget proper Husmoder.

Vi Vantro faar Lov at gaa gennem dette hellige Rum uden at tage Skoene af, men vi gør det med brødefuld Bevidsthed. For Muhamedaneren maa det føles som for den troende Kristne, hvis en Spøgefugl slap et Kuld Grise hen foran Højalteret under Gudstjenesten.

Muhamedanerne er forøvrigt Lejrens Kælebørn. Mindre paa Grund af Østrigs Forbund med Tyrkiet, end fordi de russiske Allahtilbederes urokkeligt blide Temperament, deres indtil det Opofrende grænsende Tjenstvillighed og deres store Fordringsløshed gør dem til saa behagelige Fanger.

Stille lister de om i deres bagved Moskeen liggende Barakke, stille, som bange for at vække et sovende Barn. Orienten har præget deres Væsen. Mange af dem har yndige Ansigter. De bærer Fez, til daglig en feltgraa, til Fest den røde, rigtige. Naar de svarer paa Tolkens Spørgsmaal, sker det med ganske svag, let syngende Røst.

Men Atmosfæren hos dem er ikke god at aande i. Ellers kunde man have Lyst til paa staaende Fod at adoptere et Par Bedstefædre. De virker alle som gamle Mænd, der har overlevet Slægten, og nu vegeterer de sidste Nedgangsaaer.

Fangelejren er selv et Fængsel. Men inde i dette er igen et Fængsel. Dér gemmes de Opsætsige og de, der har forsøgt at flygte — under større Staahej. Dem vil jeg absolut se, og Generalen lover smilende at forevise mig „Blykamrene“. En Barakke som de andre, kun særligt isoleret med Pigtraad. Der er Vagt ved Indgangen. Mellem Barakken og Hegnet er en smal Spadseresti, men de fleste Fanger holder sig inden Døre. Der er et Par Snese, sammenklumpede om den drabelige Ovn i Barakkens nedre Ende. Jeg ser ingen Forskel paa Kosten. Straffen bestaar mest i Pigtraadsafspærringen, og varierer mellem to Uger og et Par Maaneder.

Om Søndagen lader Generalen — tilfældigt — Militærmusiken spille i Fængslets nærmeste Nærhed.

Hører Flugtforsøg til Dagens Orden? Aah jo, enhver anstændig Russer holder det for sin Pligt at gøre et Undvi-

gelsesforsøg. Saa faar han sit Bevis, der senere tjener ham til Ære i Hjemlandet. Og saa flygter han ikke mere.

Selvfølgeligt er der Undtagelser, som lider frygteligt og ustandseligt. Atter og atter slaar de Panden mod Muren. Men Muren holder. Saa synker de hen i sløv Resignation. Det er Undtagelserne.

Generalen er tydeligvis, trods Rang og Alder, Bonkammerat med sine unge opvakte Flygtninge. Et gammelt Ord siger: Som Herren er, saa følger hans Svende! Det passer ogsaa her. Kommandantens Menneskelighed breder sig aabenbart nedefter. Men helt hindre kan han næppe, at enkelte Underordnede for egen Regning haandhæver Justitsen med unødigt og ulovlig Strengthed. Jeg saa intet, der tydede herpaa, men undre mig skulde det ikke. I Østrig stiger Høflighedens og Velviljens Gratie mere end noget andet Sted med Trinene paa Samfundets Stige. Tjeneren ved Døren er ikke altid saa venlig som Herren indenfor.

Blev ethvert Overgreb straks meldt til Kommandanten, vilde de snart faa en Ende. Men Fangerne, der hverken kan skrive eller læse, er nemme at kujonere.

Det er her akkurat som i Flygtningelejrene, hvor Ledelsen er lagt i Hænderne paa de bedste, og hvor dog Flygtningene kan komme til at lide under de underordnede Opsynsmænds Sjøveragtighed uden at turde klage.

Valget af øverste Ledelse foretages med den mest kræsne Omhu. En streng, ildesindet, hoven, vranten, lunefuld Fangelejrkommandant vilde i Løbet af første Maaned hidføre sin egen Fjernelse. Med ham sees ikke gennem Fingre. Han er sat paa denne Plads for at opretholde hin Egenskab, Østrigerne sætter over baade Styrke og Dygtighed: Humanitet.

Jeg overværede engang i en anden Lejr en Debat mellem Generalen og den Oberst, der forestod Ordningen af Kirkegaarden. Denne var lagt et Par Kilometer udenfor Lejren i en vidunderlig Lavning paa Bjærghældet. Øverst bredte nogle hundredaarige Ege deres Kroner ud over Gravene. Kirkegaarden hældede svært, og Generalen gjorde opmærk-

som paa, at der maatte drænes godt af Hensyn til den ned-sivende Forraadnelse fra smittefarlige Lig. Obersten mente, Dræningen vilde kræve enormt Arbejde og Bekostning. Han foreslog i Stedet Planering af Kirkegaardens øvrige Del, hvorved de smukke gamle Træer vilde gaa tabt.

Generalen svarede: — Vi er her ikke for at undgaa Arbejde, og man har hidtil ikke nægtet os Midler til noget, der kom ind under almindelig Menneskelighed. Naar de Dødes Sønner og Døtre kommer langvejs fra for at se, hvor vi har lagt deres Fædre, skulde de saa brændes op af Solen, fordi vi hensynsløst tager den Skygge bort, Naturen selv har skænket!

Den samme General sagde ved en anden Lejlighed: Ejede jeg en Million, jeg vilde ofre hver Skilling paa Forbedring af Fangernes Kaar i denne Lejr! Da jeg spurgte: — Har De ingen Børn, der vilde tage sligt ilde op? svarede han: — Vorherre har givet mig fire Sønner. Men hvis nogen af dem i denne Sag tænkte anderledes, vilde jeg skamme mig over at kalde dem mine!

— — — — —

Ved Indgangen til Officerslejlren møder vi en russisk Kaptejn i Rejsetøj med Kanariefuglebur i Haanden. Efter eget Ønske flyttede han over i denne Lejr, blev i fjorten Dage og flytter nu tilbage — da han har erfaret, at en Brodersøn lige er bragt ind sammen med en ny Deling Fanger.

Generalen forbereder mig paa, at Officererne ikke er glade for Besøg. Han kalder dem sammen og holder en lille, halvt spøgende, halvt undskyldende Introduktionstale og overantvordere derefter Gæsten til deres Velvilje. Talen er et Underværk af Takt og Menneskelighed. Det mærkes ogsaa, at den falder i god Jord. Elskværdig Lethed opløser den første lidt mistroiske Stramhed.

Det er mig tilladt at tale frit og uden Vidner med Officererne.

Disse deler Værelse to og to eller har Enkeltværelse. Spartansk udstyret, som Værelserne alle er, virker flere af dem

overmaade hyggeligt, med Potteplanter i Vinduerne, Smaa-tæpper paa Gulv og Seng, Bøger og Billeder.

Som overalt særpræger Beboeren sin Bolig.

Mange af disse Officerer er højt kultiverede Mænd, der benytter Tiden til videnskabeligt Arbejde af forskellig Art. En sysler med Udarbejdelsen af en letfattelig kinesisk-russisk Ordbog, hans Vægge er formelig beklædt med fint udførte tuschtegnede kinesiske Fyndsprog. En dyrker sammenlignende Sprogvidenskab og erklærer, at bedre Arbejdskraft har han aldrig haft — skønt han er Pebersvend. En stiller sig de sværeste matematiske Opgaver, hvis Løsning ofte holder ham vaagen Nætter igennem. En tegner strategiske Kort. Flere skriver paa deres Memoirer. En behandler Ruslands Historie under den anden Duma. En malende Oberst beskæftiger sig uafsladeligt med kvindelige Aktstudier — uden Model. De er af forfærdende Livagtighed.

Somme er elegante helt ud til de perleglitrende Negle, andre er saa forsømmelige med deres Person og Klæder, at man kunde tro, de sov med dem paa.

Officererne har deres egen lille Luksushandel i selve Kaskinoet. En Fange er Købmand. Priserne er faste. Der forhandles mest syltede Frugter. Konserver, Tobak, Kage og alskens søde Varer.

Udenfor paa Pladsen er en ung Amerikaner ifærd med at iscenesætte forskellige Sportslege, Boldspil, Tennis, Fodbold, Kapløb — til Golf rækker Pladsen ikke. Officererne kunde, om de ellers vilde, skaffe sig en mageløs Golfbane i den bakkede Omegn. Men de vil ikke gaa ud under Opsyn — og deres Æresord tages ikke imod, da en Officer har Ret at bryde sit Ord, hvor det gælder Fædrelandets Vel. Med andre Ord, det er deres Pligt at forsøge at flygte, om de havde givet Æresord tyve Gange.

Denne unge Amerikaner udfører et prægtigt Stykke Arbejde ved at rejse fra Lejr til Lejr og ruske op i de af Lediggang sløvede Officerer.

De havde fundet paa at tilbringe halve Dage i Sengen

Generalen gav da Ordre til, at Morgenkaffen ikke maatte serveres efter Kl. ni. Han glemte, der er noget, der hedder Spritapparat. Man lod blot Oppasseren selv koge Kaffen og bringe den ind paa Sengen.

I et Værelse ligger to Stakler, der er ude af Stand til at rejse sig, ja til at røre Haand eller Fod. Maaneder igennem laa de paa Hospitalet, og Dagen for deres Udveksling var bestemt, da Udvekslingen pludselig paa Grund af Tilfrysning af russiske Havne standsede. Deres Jammer var grænseløs. Generalen, der haabede, at Ophold mellem Kammerater skulde oplive dem, lod dem flytte over i Officerslejren. Det blev en ny bitterlig Skuffelse. De første Dage havde de Besøg nok, saa svigtede Kammeraterne helt. De unge, sunde Mennesker trængte til Adspredelse, til Underholdning, der var ingen Fornøjelse ved at sidde ved to græsseligt forkrøblede Mænd, som kun klagede og ønskede Døden. Nu laa de altid ene to. Forlængst havde de opslidt hvert Samtaleemne sig imellem. Der var Dage, hvor de næppe vekslede ti Ord. Mistro havde forgiftet deres Sind. Generalens bestemte Udsagn, at de, saa saare Forholdene tillod det, vilde blive hjemsendt, havde ingen Indflydelse. De troede, man havde glemt dem. Eller, der stak noget bag.

Da jeg fremmede, med Overbevisningens Varme, gentog Generalens Udsagn, vaktet et Glimt af Glæde. Den ene vendte — som hin døende Tuberkulosepatient — Ansigtet mod Væggen og græd, den anden gjorde med sine Armstumper en Bevægelse, som vilde han omfavne selve Haabet.

I Læsesalen havde man til Gæstens Ære foranstaltet en lille Udstilling af Bøger, hvoriblandt var mange Oversættelser fra skandinaviske Sprog. Man smigrede min nationale Selvfølelse med Erklæringen om, at et Bind Artikler uddragne fra dansk Landbrugstidende hørte til Bibliotekets mest efterspurgte Bøger.

I samme Sal havde de store Børn, skønt vi var Helligtrekonger forbi, gentaget deres „Juleudstilling“. For at fordrive Tiden, var man tyet til alskens Haandflid, som den hu-

skedes fra Barndommen: Sløjd, Brandmaleri, Lakering, Indlægning, Filigran, Knytning, Filering, saavel kvindelige som mandlige Haandarbejder. Medens vi gik rundt, højlydt beundrende — der var aldeles nydelige Genstande imellem — stod de Herrer dekorerede Officerer spændt afventende og passede paa, naar Turen kom til deres Kunstflidsartikler. Det var platterdings umuligt at springe noget over. Selvom Kunstneren beskedent tav, var der altid en venlig Kammerat, der henledte Opmærksomheden.

De fangne Officerers Lønning andrager 4 Kroner daglig. Heraf betaler de for Forplejningen 2,50. Kosten bestaar af følgende: Morgen, Kaffe, Brød og Smør. Middag, Suppe, Steg eller kogt Kød med Kartofler og Grøntsager. Eftermiddag, The. Aften, en Kødret, Salat, Brød og Smør. Søn- og Helligdage Dessert. De har Lov selv at anskaffe en kvart Liter Vin om Dagen.

Den østrigske Officer i Fangelejren betaler for sin Forplejning 3 Kroner. Han faar: Morgen, Kaffe og Brød, men ikke Smør. Middag det samme som de fangne Officerer. Ingen Eftermiddagsthe. Aften en eller anden Bagatel f. Eks. Pølse skaaret i Skiver og tilberedt med Eddike og Løg, Brød, men ikke Smør. To Gange om Ugen Dessert.

Jeg har været Gæst ved Fangelejrkommandantens Bord, hvor Dugen var halv skjult af Roser, hvor Menuen var festligt sammensat og Militærkapellet spillede. Men jeg har ogsaa, og det mere end en Gang været uanmeldt — eller anmeldt en halv Time før mit Komme — og deltaget i Generalens og Officerernes frugale Middag. Sent skal jeg glemme hin elskelige gamle General, der i al Hast lod tilberede en Ret Røræg som Hovedspise til mig, da han formodede, jeg ikke satte Pris hverken paa saltet Tørfisk eller Frikadeller af saltet Kød, de to eneste Retter Officererne havde paa Spisesedlen den Dag.

Dugen var ren men vasket uden Sæbe. Servietterne skulde tjene Ugen ud.

Et Værelse var sat i Stand, hvor jeg kunde tage et lille Middagshvil, og det var ganske aabenbart, at man havde givet mig „det bedste, Huset formaaede“. Men de fangne Officerer, som jeg siden besøgte, boede sandelig fyrsteligt i Forhold.

Eftermiddagen tilbragte jeg, efter Ønske uden Ledsagelse, dels hos Mandskabet, dels hos de fangne Officerer. Og hvor vi talte — — — Om alt mellem Himmel og Jord. Om meget, der ikke tør eller bør gengives. Men paa et Punkt stemmede alle Udsagn overens, selv om Ordene faldt forskelligt: „Tiden gaar dræbende langsomt. Men ingen træder os for nær. Hvad vi savner, kan ingen skaffe os, før Krigen er endt!“

SKODA

Som jeg i sin Tid forestillede mig Pyramiderne adskillige Gange større, end de var — vist egentlig saaledes, at Solen maatte vare sig for ikke at faa Øjet stukket ud af dem — havde jeg forestillet mig Larmen i en Vaabenfabrik saa øredøvende forskrækkelig, at alle Trommehinder maatte springe, hvis man ikke forud sikrede dem med Vat.

Og saa var det ikke synderligt værre end i en Skoleklasse, naar Læreren udebliver. Heller ikke dér kan man jo høre Ørenlyd, heller ikke dér kan man komme til Orde.

Spektaklet her virkede, da den første Forvirring var ovre, mere som en ensformig Syden og Kogen, nu og da afbrudt af en klirrende Lyd, som naar en Tallerken falder til Jorden, eller naar en Stenhugger kløver Skærver.

Jeg troede Skodaværket en Sortegryde, hvor selv det hvide i Øjnene blev betændt af Sod, hvor man aandede sort Dunst og vadede i sort Dynd — og saa var det bare som i en Storby, hvor der bruges bløde Kul, paa en Dag naar Vinden slaar Støvet ned i Gaderne.

Jeg havde tænkt mig det hele uskønt, kedsommelig ensartet og fremfor alt ganske ubegribeligt — og inden jeg ret vidste af det, gik jeg rundt med samme velbehageligt snuende Fornemmelse som i et kendt Galleri eller i en Vens Have. Var jeg saaledes paa en Maade skuffet over, at hvad jeg saa, ikke slog mig til Jorden, var jeg dog tilfreds ved at mærke, hvorledes Fantasien dansede om mellem Kraner og Smelteovne, hydrauliske Presser og andet praktisk teknisk Djævelskab. I de tre Døgn, hvor jeg — ved Nat som ved Dag — vandrede rundt i Skodaværkets Fabrikslabyrint, var jeg

saa spændt optaget som en ung Pige, der møder til sit første Bal med Angst for at „sidde over“ og saa mærker, at hun er Ballets Dronning.

Saa beruset var jeg dog nu ikke over Indtrykkene, at jeg glemte min totale Mangel paa Forudsætning for virkelig at kunne forstaa et Gran af det Hele, men netop denne Uvidenhed er saa rar. Den fritager mig for enhver trykkende Ansvarsangst. Jeg bare skildrer, hvad jeg saa, som det nu engang tog sig ud for mig.

Enkeltheder springer frem og vedbliver at paatrænge sig Erindringen. For at blive dem kvit, vil jeg først nagle et Par af dem til Papiret, haabende, at de saa, som Kong Volmers Kiste, forholder sig roligt.

Jeg ser en Maskine, et Fabeldyr af Jern, der holder en fingertyk Staalstang. I smaa taktfaste Stød vrikkes Staalet frem og tilbage, medens et hemmeligt Ur optæller Slagene. Dag og Nat arbejder Maskinen, uden Opsigt. Naar Staalet er blevet „træt“ og springer, standser Maskinen, gaar Uret istaa, og kan enhver aflæse, hvormeget Modgang Staal af denne Art er i Stand til bære.

Det er saa uhyre, uhyggelig menneskeligt. Hvert Stød en lille Misforstaaelse, en lille Skuffelse, en lille Kummer. Ingen ænser det — og en skønne Dag bukker selv den sejgeste Natur under.

Ud i den underjordiske Stilhed trænger et Brøl, et fortvivlende, alt opgivende Skrig, og Stilheden lukker sig igen. Vi træder ind i Torturkamret, hvorfra Skriget lød. To Jernarme griber om en blaaflimrende slank Staalblok, der høres en sagte, sydende Nynnen, og Tusinde Hestes Kraft slider i modsat Retning. Uvilkaarligt tager man sig til Hjertet. Men Staalet lider stumt og stolt, til det, vild af Smerte, i det Nu, hvor det sønderrives, udstøder hint menneskelige Jammer-skrig.

I et Glasskrin er gemt et fornemt Kunstværk. Intet Fnug tør trænge ind bag Glassets Vægge og forstyrre dets harmoniske Hvile. Det er en Vægt bygget op af Platina og andre

ædle Metaller. Intet Ur har saa fine Fjedre, saa usselig spinkle Spiraler. Paa denne Vægt kan nøje afvejes Milliontedelen af et Pund, og de enkelte Bestanddele af Menneskets Aande — om end ikke dets Tanker.

Overfor dette Skrin brænder en lille Flamme, der oplyser det indre af et Spejlkabinet med Sale og Korridorer. En Metalklump, stor som et Stykke Sukker, slibes, gnides og pudses lynende blank i forskellige Maskiner og lægges saa med den blanke Flade ned paa en Glasbrik over det oplyste Spejlkabinet, gennem hvis hemmelige Rum Billedet i et Nu hvirvles. Jeg stirrer ned i en Aabning, mindre end en Fluevinge, og ser: Et Landskab af Bjerge og snetunge Skove, af Dale og ædelstensgrønne Søer, hvis Bredder er indrammet af dybere grønne Siv. Det er et Stykke „sygt Kobber“, som har forvildet sig mellem Staalprøverne. Alkymisten, der raader og regerer i denne underjordiske Trylleverden, tager fra en Skaal, Brik efter Brik af slebet Staal og lægger det paa Glasset. Hvergang viser sig et nyt Landskab, saa forskelligt fra det forrige som Jungleskoven fra Ishavet og Sahara.

Ad en Jernvindetrappe stiger vi højere og højere. Hænderne griber bange for sig. Nu er vi oppe og staar paa det højeste Tag, der skraaner stejlt til to Sider uden Gelænder. Det blev et mislykket Forsøg paa at overskue Skodaværkets Domæne. Saalangt Øjet rækker, Bygning ved Bygning, graa Gader i graa Luft, her en Banelinje, dér en Dæmning — den graa Luft stænger.

Før laa Fabrikerne langt uden for Byen, nu har de fyldt Mellemrummet ud, er sprunget over Marker og Flod, har indklamret Banelegemet og rækker grisk efter Resten af Byen. For bare en halv Snes Aar siden lod Fabriksherren opføre en Koloni paa nogle Hundrede Huse hver med sin Have foran til Arbejderne. De skulde have det saa godt i det Grønne, fjernt fra Fabrikens rygende Skorstene. Nu ligger Arbejderboligerne halvvejs omringet af nye høje Værksteder.

Snart vil de ligge som Myretuer under Skovens Graner. Der- ved er intet at gøre. Og længere ude i det frie Land sidder Bønderne i deres Gaarde som Edderkopper i Net og venter paa den fede Flue, der ufravigelig maa tumle i Nettet, naar Baron Skoda *skal* bruge mere Jord.

Pilsen var Øllets By. Man talte ikke om det gamle for- nemme Raadhus, om Kirken og de trappegavlede Patricier-

30,5 cm. MØRSERE FÆRDIGE TIL AFLEVERING

huse med deres svagtgrønne, blegtrøde og zartgullige strøgne Flader. Pilsen var Øl. Inter andet.

I Midten af forrige Aarhundrede opstod her en skikkelig lille Maskinfabrik, som i 1869 gik over til *Emil, Ridder v. Skoda*. Han begyndte med 30 Arbejdere — hans Søn beskæftiger 22 Tusinde —, udvidede langsomt Bedriften og anlagde i 84 det Staalstøberi, som skaffede Fabriken sit første Ry. Herfra udgik nu til alle Lande i ny og gamle Verden de støbte Staalstevne, som snart helt fortrængte de smedede

Jernstevne. Skodastaalet besad allerede da — som Pilsenøllet — visse Egenskaber, mod hvilke ingen Konkurrence kunde tage Kampen op.

Saa fulgte Anlægget af Vaabenfabriker, og paa det Omraade har Skodaværkerne gjort et saa fabelagtigt Opsving under selve Krigen, at de nu nævnes i samme Aandedræt som de Krupp'ske Kanonfabriker.

Emil v. Skoda døde ved Aarhundredskiftet. Han var en Foregangsmand, og maatte derfor nødvendigvis lide de Skuffelser, der tilkommer hver den, som ikke vil nøjes med at træde Tiden i Hælene. Adskillige Vaabenarter, der under Krigen er kommen i Ære, skyldes hans utrættelige Energi og Opfindsomhed, men blev ikke anerkendt, medens han levede.

Han var et af Ofrene for „det gamle Østrig“, det adeligt arrogante Østrig, der ikke bekymrede sig om fremmedes Dom og kun havde Spot for sin egen.

Nu er Pilsen i første Række Kanonernes, Mørsernes, Haubitsernes By. Øllet flyder endnu i Strømme — men Strømmen er tyndet, og Øllet for Øjeblikket ikke hvad det var. Medens Krigen lader Skodaværkerne gro med samme Hastighed som Flygtninge- og Fangeleire, kniber det med at skaffe de nødvendige Ingredienser til Frembringelsen af Øl. Som det skorter paa Mel, skorter det ogsaa paa Malt. De Pilsnerborgere brummer vel i Skægget og skændes ned i Øl-skummet, men drikker dog deres mange gyldne Krus Dagen igennem.

Skodaværkerne er omgivne af høje Mure, der opfylder visse arkitektoniske Skønhedsfordringer og snarere virker velgørende end det modsatte. Men uhyggelig til Mode bliver man ved Synet af de mange Plakater, der forbyder ikke blot Adgang til selve Værket, men forbyder Godtfolk at bevæge sig paa Fortovet under Murene. Med smaa Mellemrum staar Vagtposter med blanke Bajonetter strittende op fra Bøssen. Denne militære Opsigt er naturlig, omend Frygten for Spio-

nage er lig Nul. Man siger smilende: — Ligesom vi længe før Krigen kendte de andre Magters Vaabenhemmeligheder, har de saamænd ogsaa kendt vore!

Er man nu sluppet ind gennem Naaleøjet, tror man sig først i et Helvedeskøkken, hvor Fanden selv er Overkok og hans Oldemoder uddeler Rationerne. Man er haabløst forvirret, som en Bonde midt paa en befærdet Hovedgade.

Alle Gaarde og aabne Pladser er taget i Besiddelse af Raastoffer. Gaar man her, risikerer man at begraves under et Kulskred, gaar man dér, svinger den magnetiske Kran hen over ens Hoved, og man løber Fare for at faa dryppet en Tusindkilo Jernblok ned i Hjernen. Tror man endelig at se klar Vej, kommer fra to Sider endeløse Godstog osende, og man trykker sig ind mod Ovnens glohede Bagvægge for ikke at blive kørt over.

Jernbanevognene maser sig Vej, hvor tilsyneladende ingen Vej er, krinkler sig ind og ud, og standser omsider foran et Virvar af plumpe og slanke, tarmformede, sortsvedende Rør, der rager ind i selve Vinterhimlen. Godsvognene er fyldt med knuste Brunkul. Til de som Tagrender nedhængende aabne Rør befæstes tusindleddede bevægelige Jernslanger, hvis tungeløse Munde begærligt aabner sig og smaskende indsuger det brune Foder. Dog, Slangekroppen faar ikke længe Lov at beholde sin kostbare Næring, men maa afgive den i større Rør, hvor den omdannes til Brændgas, som atter ad underjordiske Veje ledes ind til Smelteovnene.

Naar Ovnene gløder som hvide Sole, begynder den store Smeltning.

Under aaben Himmel ligger Raamaterialet i hushøje Bunker, fragtet hid fra Jordens hemmeligste Dybder. Voldtagne Bjærges inderste Helligdomme ligger her blottede, priggivne hvert nyfigent Blik. Rødlige Jernblokke i flade uregelmæssige Stykker som vejrmørknede Tagtegl blæst sammen i en forrygende Orkan. Mægtige Møddinger af drueblaanende og blommerødmende Staalspaaner, som Krølhaar tømt ud fra en Kæmpemadrass. Naar Skyerne skifter Plads, veksler

Spiralerne Farve. En eneste Solstraale faar dem til at brænde i samme dunkle og hektiske Skær som hine romerske Glas-skaar, der graves ud af Jorden efter tusindaarig Søvn.

Oppe i Luften mellem vældige Jernbjælkeværker glider den magnetiske Kran. Mandskabet sidder i Gondolen og holder Øje med deres Bytte. Ved Krankloen er befæstet en skaalformet Genstand — lig en Goble uden Svømmetraade. Lydløst glider denne Goble henover Jernbjærget, og med halvt syngende, halvt klagende, smertelige Henrykkelses-skrig springer Jernbrokkerne op i dens Favn. Magnetkraften holder dem fast, medens Kranen, som Ørnen med det røvede Lam, suser hen over Afgrunden og lader Byttet falde ned i de ventende Jernbanevogne. Nu svæver Goplen nedover de iriserende Staalspiraler — næppe fornemmer de dens begærende Aande, før de forvandler sig som til Dun, der blæsende, fygende, dansende klæber sig fast. De klamrer sig til Bortførerer uden Tanke om, hvormange den kan bære. Et omvendt Hølæs af krøllede Staalstraa slynges ned i Jernbanevognen. Er alle Vogne fyldt, føres de ind paa et nyt Spor og tømmes over i mindre Kærrer, der, engang sat i Bevægelse, drives frem af en Kæde og selv kobler sig sammen i Mellemrummene bagved Ovnene. Hver Kærre har tre Beholdere — tre Skefulde Staal til Smelteovnen.

Ude er det Nat. Inde ligger Mulmet tykt og tungt under det kirkehøje Tag, men nede ved Jorden syder den røde Ild fra sælsomme Kratere, snart smaa som Lygtemandsilden under Ellefolkenes Høje, snart blodigt som fra Flænger i Jordens Skød.

Menneskene er Myrer. De fylder intet. De syner intet. Her lever og raader den røde Ild, den hvide Ild og de sorte Kraner. Kranerne er ikke Herrer af mange Ord. I grufuld Stumhed skurer de sig frem som uhyre Krøblinge uden Ben. Knoklerne rasler, Aandedraget hvæser.

Kranen udstrækker sin Klo — en Prothese, hvortil er befæstet en Jernbjælke, som atter ender i en Dobbeltklo. Denne klemmer sig om Beholderen. Derved dannes en Ske

paa et langt Skaft. En Ovndør skydes op, Kranskeen stikkes ind og drejes rundt, Døren jages i og Kranen henter næste Skefuld.

Ovnens Indre er hvidere end Sølv, lysere end Maanelys. En Sø af Sølvsnø, hvor Bølgerne lydløst stiger og falder.

Saa har det kogt nok. Luftblæserne er kogt væk. Det er Tid at hælde Sølvsuppen op.

I en Fordybning i Jorden staar et rundt Kar — af Størrelse som et Bryggerkar.

Med blaa Glas, der skal hindre Øjnenes Sekraft i at svides bort, staar vi Menneskemyrer og venter paa det Nu, hvor Ovnen aabnes og Sølvfloden begynder at silre. Nu nu „Som en Kilde klar og ren“ Nej, saa straalende klar er ingen Kilde og ingen Bjergbæk, der næres af Højdernes evige Sne. Det er smeltede Stjerner lutrede i Skærsilden. Sagtelig og blidt glider de hvide Vande ned i et rødt Bassin. Længe, længe. Nu er det, som danner der sig en Skygge i Straalens Udkant. En Menneskestymper vover sig nær og pirrer med sin Kæp i den hellige Flod — atter rinder den klar og ren.

Nu er kun Slaggerne tilbage. En ventende Krankæmpe fatter med sine Klohænder om Bassin'et, hæver det op og bærer det over paa en afsides Plet, hvor det kan staa og sunde sig lidt og svales en Smule. Imidlertid er Rummet fyldt med smaa Høje, der staar paa Søjler med Ild under. Det er de omvendte Forme, der blæses hede, saa de ikke springer, naar Staalet fyldes i. Men endnu er Massen for varm. Som den omhyggelige Moder, der, for ikke at skolde sin Kæledægge, hælder den varme Suppe fra en Tallerken over i en anden, tømmer Kranen det røde Bassins Indhold over i et nyt Kar og først derfra i Formene, der tildækkes og bagges færdige ved deres egen Varme.

Kranerne fjerner sig. Ovnene er lukkede. Alt er stille. Ikke saameget som en Faarekylling synger.

Det er Dag, og jeg staar i Ammunitionsværkstedet. Der

er saa højt op til Glastaget, at baade Mennesker og Maskiner virker som et tyndt mørkladent Lag nede ved Jorden. I denne ene Hal arbejder for Øjeblikket 2400 Mand. Her formes Granathylstre. Lange runde Stænger føres kranvejs hen i en Maskine, hvor de klip—klap snittes ud, som Pebernødder af en Dejgrulle. Stykkerne rødglødes og lægges enkeltvis i en Presse, hvor en Torn borer Hul i deres Midte. Saa kommer de i forskellige Drejebænke, hvor de strækkes paa langs og rulles og glattes. Den yderste ujævne Kant skæres af og de stilles i Sand til Afkøling. Kortere Stykker formes som tilspidsede Huer — det er Granathovederne.

Det allerfineste Staal behandles paa en i denne smørfattige Tid næsten oprørende ødsel Maade. Et Reservoir — af Størrelse som et mindre Svømmebassin — fyldes med Olie, som ophedes til en vis Grad. Heri nedsænkes vældige gennemhullede Jernplader med Staalforme, der lige er kommet ud af Ovnene. Den pludseligt ophedede Olie bringes ad kunstig Vej tilbage til sin oprindelige Varmegrad, hvorefter Jernpanden hæves op og sænkes ned med ny Ladning. Hvis det er fineste Salatolie, maa Fristelsen for Arbejderne være umaaelig

Medens jeg for otte Dage siden ikke kendte Forskel paa en Kanon og en Mørser, er jeg nu ladet med formelig zoologisk Viden paa Vaabenfeltets Omraade, og da jeg med Sikkerhed ved, at om andre otte Dage er alting glemt, maa jeg skynde mig at prale med mine nye Kundskaber, inden det bliver for silde.

Altsaa: Et Menneskebarn er ni Maaneder undervejs, en velskabt Mørser bruger 12 til 18 Maaneder fra Undfangelsen til Fødselsøjeblikket. Men saa er den ogsaa baade større, tungere og klogere end nogen Elefantunge.

Den berømte 42 cm. Kanon, som — sammen med 30, cm. Haubitzeren — synes Skodas Yndlingsbarn, er et Pragteksemplar i sin Slags. Alene Røret, hvor Kanonsjælen bor, koster med sit kanellerede Indre og sine Staalkorsetter, der af Blufærdighedshensyn fører det vildledende Navn „Kap-

per“, flere Hundred Tusind Kroner. Det er en fordringsfuld ung Herre. Han keder sig i sit eget Selskab og forlanger Kammerater. For ikke at saare ham og for ikke at udsætte ham for Forkølelse, skaffer man ham almindeligvis to Legebrødre og bygger over dem et lille Pansertaarn, hvor de staar i Ly og uden Risiko kan spytte Langspyt gennem hvert sit Hul. Et saadant Pansertaarn med dets tre Kavallerer koster adskillige Millioner. Men hvad gør man ikke for de kære Børn!

Projektilet, der har sin Plads inde i Sjælerøret, er noget større end en velvoksen Mand. Alene for at sætte dette i Bevægelse, maa man ofre 200 Kilo Krudt. Krudt koster for Tiden lidt mere end Smør.

Det er saaledes ikke Hvermands Sag at anskaffe sig Kanoner eller Mørsere, og har man den endelig, er de ligesaa uforskammet usolide som elegante Dametoiletter.

En Mørser kan ikke, som f. Eks. en Symaskine, fungere Aar ind og Aar ud. Den har sin Sæson. Den har fremfor alt sin lunefulde Sjæl. Naar den har afgivet et vist Antal Skud, føler den sig træt og utilpas. Sjælerøret strejker. Sjælerøret vil ikke mere. Det nytter saa lidt at lokke som at true.

Jeg havde her en skrækkelig Lyst til at brovte og fortælle, at Baron Skoda for min private Skyld lod affyre en 35“ Mørser, men mit bedre jeg vægrer sig ved at tage Del i Løgner. Sandheden er, at Værkdirektørens unge Frue en Dag med en Veninde var ude at køre i Slæde i Nærheden af Skydepladsen. De var just staaet ud af Slæden og stod og slikkede Solskin, da de pludselig laa pladask paa Jorden. Det var Lufttryksvirkningen af hin Mørser paa en god Kilometers Afstand. Og der var endda ikke skudt med skarpt.

Jeg overværede derimod Prøveskydning med smaa Bjergkanoner og Haubitzer af forskellig Størrelse — den største var 18 cm. — og maa tilstaa, at mine Trommehinder bag efter var ligesaa lidt i Laser som før. Ganske vist stod jeg en halv Snes Meter bagved Vaabnene, og der blev skudt ind

i en sandfyldt Tunnel, hvorfra man senere kunde udgrave de ubeskadigede Projektiler.

Ejendommeligt var det at se, hvorledes Træer og Buske, ja hvert Græsstraa paa begge Sider af Viadukten, hvor Prøveskydningen fandt Sted, var kvalt af Lufttrykket. Det saa ud, som var en Skovbrand gaaet hen over Skrænterne.

Staar man inde i de Sale, hvor Sjælerørene bliver til, ser man Kranerne, der løfter halvthundredtusind Kilo, som vi løfter et Spædbarn, ser man de toogtyve Tusind Mand arbejde Dag og Nat, undres man over, at det kan tage saa lang Tid. Snarere skulde man tro, Kanonerne lod sig fremstille med samme Gesvindthed som Tinsoldater. Man beregner blot ikke Materialets Modstandskraft.

Disse Knive og File, hvormed negletynde Lag afskrabes, er ikke stort større end de Redskaber, Børn har i deres Værktøjsskrin, men for at sætte dem i Bevægelse, maa de vældigste Maskiner afgive al deres Kraft.

En Mand saver en Staalblok igennem ved Hjælp af en lille blaa Stikflamme. Staalet drypper som Lak fra en Stang. Flammen er ikke større end den, vi bruger til at forsegle et Brev. Men hvad kræves ikke af Styrke for at frembringe netop denne lille staalædende Flamme. Her staar en „Karrusseldrejebænk“, der godt svarer til sit Navn. Kun mangler de malede Heste, Perlefryndserne og Hammerklaveret i Midten. Den drejer sig lydløst vuggende, og hvergang Staalblokken rører en Bjælke i Karrusseltaget, falder en fin lille Staalspiral til Jorden.

Det hele er et Taalmodighedsarbejde — omtrent som at røre Mayonaise.

Smedjen taaler kun at sees ved Nat. Som et sandt Akropolis af omstyrkede kanellerede Søjletromler ligger Jernbjælkerne og venter paa at snappes ind i Ovnene, for derefter gennemsigtige og rødglødende, ilddrivende og gnistsprudende at føres ind i Valseværket, der basker dem flade og for-

mer dem, som var de af Smør. De Stolte har opgivet al Modstand og overgivet sig paa Naade og Unaade. Andre Ovne udskyder vældige Ildoste, som stille svæver ud i Natten. Saa voldsom er deres egen Glands, og saa blændende, at Mænd og Kraner og Forme, at Gulv og Vægge og Loft forsvinder, og kun de runde Soloste er synlige i Mørket. Forfærdet og forvildet springer jeg fra en Plet til en anden. Snart ruller den hvidglødende Skive frem imod mig, snart lister den bagfra, snart sænker den sig med mit Hoved som Maal. Men altid havner den i en eller anden Presse, og det er ude med deres Almagt. Fra Pressen svæver den ud, mindre, tyndere, endnu mere vidunderligt blændende — en himmelsk Urskive uden Tal og Viser. Naar disse sælsomme Tingester engang faar afglødet, er de ganske almindelige Lokomotivhjul. Sikkert har de allerede fra Fødslen den indre Bevidsthed om deres eget Værd og Frygten de indgyder, naar den Time kommer, hvor de gør sig Jorden underdanig.

Fra Smedjen med dens glidende, svingende, gyngende Kæmpekraner, i hvis Udkigshuse menneskeligt Smaakryb viger sig i 20—30 Meters Højde, fra dens isnende Blæst, dens svidende Hede, fra Mulmet og det førtærende Lys, gør det godt at spadsere Aftentur gennem Afleveringshallen. Der staar de færdige Kanoner og Haubitzer i snorlige Geledder — ogsaa de i feltgraa Uniform. De ser kedsommeligt ordentlige ud, altfor propre, altfor artige, og indgyder ikke mere Frygt end andet kostbart Legetøj i en Butik.

Prisen er ikke hæftet ved. Skade, jeg havde gerne vidst, hvor mange Kroners Forskel der er paa en 18 cm. Mørser og en 42 cm. Kanon. Kredit gives vel, derimod er der aldrig „aarligt Udsalg“ af Kanoner.

De staar i stram Positur og afventer Morgendagen, hvor de Herrer høje Officerer kommer for at føle dem paa Tænderne og se, om de ikke lider af skjulte Fejl. Deres første Udflugt i det frie gælder saa Skydepladsen i Bolewetz, og først naar de dør har vist, hvad de dur til, læsses de paa Jernbanevogne og ruller ad Fronten til.

Nu er det pudsigt at konstatere, hvor menneskeligt disse kunstige Væsener gebærder sig. De ved, at deres højeste — ja eneste egenlige — Funktion bestaar i at faa et Projektil kilet ind i Sjælerøret og bagefter give dette fra sig igen med en Skyndsomhed, som var det en forgiftet Frugt. Saalænge de staar inde i Værkstedet, er de overlegne og rolige nok, men kommer de ud paa Skydepladsen, er det straks galt med Nerverne. Larmen, de selv foraarsager, forskrækker dem første Gang i den Grad, at de uafvendeligt gør et Spring tilbage og borer „Sporen“ ned i Jorden.

Men kun én Gang. Siden bliver de stoisk paa Pletten, saa Soldaten, der betjener dem, kan — hvis han vil — med Cigaret i Munden sætte sig til Rette paa dem og blive der under Affyringen.

I gamle Dage kom de aldrig over Forskrækkelsen, men gav, saa ofte de blev affyret, et Hop tilbage, saa man med Besvær maatte hale dem frem igen. En dygtig Kanonlæge fandt da paa, inden Projektilet kom paa Plads at give dem nogle Skefulde Medicin, omtrent den samme, man giver Smaabørn for Hoste, bestaaende af Vand og Glycerin. Denne Medicin virker saa beroligende paa Kanonnerverne, at Røret efter Tilbageslaget selv glider paa Plads.

Emil v. Skoda var den første, der fremstillede dette nervestærke Skyts, men ingen troede derpaa i hans Levetid.

Man viser mig, hvordan de smaa Bjærgkanoner bliver skruet fra hinanden og atter sat sammen. Det tager blot et Par Minutter, og bagefter kan en Flok Æsler eller Muldyr slæbe Stumperne opad det stejleste Bjærg. Saa fint er det udregnet, at intet Stykke vejer over 100 Kilo.

I denne Sal faar de unge Soldater Undervisning i deres første Kanon- A B C, — der netop bestaar i paa Tælling at skrue Smaaskytset fra hinanden og paa Tælling samle det igen. Det er en god Øvelse.

Uden at gøre sig synderlig Besvær kan man i Skodaværkerne i Pilsen komme af med Livet paa forskellige mere eller mindre hastige og behagelige Maader. Der er Krankloen, hvis

mindste Berøring er nok til at strække sin Tyr til Jorden, der er Oliereservoir, Ovnene, Karrene med flydende Staal, Kæmpehamrene, Knivene, Savene — men det er altsammen synlige Farer.

Værre er det ude i Bolewitz, hvor Sprængstofferne opbevares. Et Uheld, en Skødesløshed, og hvert levende Væsen i vid Omkres er i et Nu pulveriseret.

Mennesket har i sig — det ser man bedst under Luftbombardementer, hvor Befolkningen trods Paabud om at redde sig i Kældrene samles paa Gader og Torve — en sygelig Lyst til at lege med det farefulde, til at opsøge Sensationen.

Da jeg efter Prøveskydningen førtes ind i de stærkt bevogtede Bygninger, hvor Granaterne fyldes, var det med en vis uroblandet sød Forventning. Fornemmelsen af, at selv den aarvaagneste Forsigtighed ikke altid afværger det skæbnesvangre Uheld, var mere dragende end skræmmende.

Endnu sporer jeg hin sødligtvamle Dunst, der ufravigeligt strømmer ud fra Operationsstuer. Men medens den dør nøje lader sig bestemme: Jod, Kloroform, Æter, Blod og Feberlugt, var Dunsten, som her slog mig imøde, uudgrundelig. Ikke ubehagelig, i grunden aromatisk. Noget mandelbittert, orangeblomstagtigt var iblandet, og noget syrligt, overvældende sødt, en grim Stank af Bomuld, stram Krudtlugt og atter en behagelig Lugt som af friskbagte, fine Kager.

Denne Dunst var nervepirrende og sansesvækkende paa samme Tid, den sløvede Blikket og højnede Hjernens Modtagelighed — eller var det omvendt. Et Sted indvendig eller udvendig voldte den en Taage — noget lig den, der fremkommer af overvældende Larm.

I en Krog ligger henslængt Hundredvis af smaa blaa, gule, røde og grønne Puder til Dukkesenge. Jeg tager om en: det er en Pose fyldt med Blykugler. Farven har intet at sige, man har tilfældigvis haft forskellige Tøjstumper ved Haanden, da Granatfoderet vejedes af.

Paa en Disk ligger lignende Smaaposer. Indholdet føles som Mel, men er Krudt. Mit Blik fanges af en aaben Prøvekuffert:

Mel og Gryn, Macaroni og Nudler. Lidt mørkladne er de gode Macaroni — men vi lever jo i Krigsbrødets Tider. Kola-pastiller fører den Rejsende ogsaa. Det er min Livspise. Jeg har allerede en mellem Tænderne, da en Haand griber om min: For Himlens Skyld, det er de frygteligste Sprængstoffer! Se, se! Nudler med Nitroglycerin. Pastiller med Trotyl. Det gaar over min Forstand. Paa ethvert anstændigt Apothek er dog alle Gifte mærket med Dødningehoved — her ligger de og flyder i en almindelig i Gryn- og Melrejsendes Kuffert. Krigen er løjerlig.

Men inde i de forskellige Afdelinger, hvor kønne og alvorlige unge Kvinder staar og afvejer noget, jeg antager for Maismel og Sukker, og bagefter fylder dette i Granathylstre, erfarer jeg, at det altsammen er Sprængstof.

I Bunden af et saadant Hylster kommer først et Par eller tre smaa Poser med Krudt eller Kugler. Kuglerne presses saa fast ned, at de bliver kantede istedetfor runde. Små Stykker Pap stikkes korsvis ned og danner Celler, i hvilke andre Ingredienser fyldes. En dampende Klistersuppe med sælsom Aroma hældes varsomt over — som Saften over Bær, der skal henkoges — Silkepapir bredes over, og et Filtlaag presses paa.

Saa mangler kun Granathovedet.

Kun.....

Kanonen har en kunstig Sjæl i et kunstigt Legeme. Ogsaa Granathovedets Hjerne er kunstig. Menneskets Vilje indblæser den Liv. Den tænker og tvinger til Handling, naar og hvor og hvorledes Mennesket vil. Men medens vi regner med Sekunder, er dens matematiske Sands saa udviklet, at den er istand til at fungere med tusinddelte Sekunders Nøjagtighed.

Jeg ser alt og hører alt som gennem en Taage. Er det Underbevidstheden, der arbejder med sine egne Tanker og lader mig fornemme Ligstanken fra Slagmarkerne? Er det Sprængstoffernes Dunst? Er det Stilheden efter Værkstedernes Brændingsbrusen?

Da vi atter er i fri Luft, stirrer jeg uvilkaarligt mod Himlen, som ventede jeg en fjendtlig Flyver. Min Ledsager siger forklarende: Vi er sikre. Skodaværkerne ligger for langt fra Grændsen!

Underligt at tænke: Uden Skodamørserne, hvis Projektiler trængte gennem Flanderns sværeste Pansertaarne og sønderknuste Fæstninger, man hidtil mente uindtagelige, havde Landkortet sikkert idag set anderledes ud.

Og lod nu her en Flyver blot en eneste Bombe falde.....

Er det saa, at „Arbejde adler Manden“? Eller gives der visse Arbejder, der virker forædlende? Skyldes det Indflydelse udefra? Eller var det tilfældigt?

Paa mine Vandringer ved Dag og Nat gennem Skodaværkerne undredes jeg atter og atter over Værdigheden i Væsen og Sjælfuldheden i Udtryk hos disse blaablusede blege Mænd, der kun havde et flygtigt Blik for den Fremmede. De gik om i Værkstederne, som den, der træder paa egen Grund, de udførte deres slidsomme Gerning med samme inderlige Optagethed, som Kunstneren, der forglemmer sig selv og Alverden over Værket, han arbejder med.

Saadanne Arbejdere saa jeg aldrig før.

Da jeg en Aftenstund bladede Arbejdernes egen Bibliothekskatalog — affattet paa Tysk og Tschekkisk — igennem, fik jeg Bevis for, at hvor de end havde tilegnet sig det, Dannelse og Kendskab var de i Besiddelse af.

Den nuværende Leder af Værket, Baron v. Skoda, har til Arbejderne ladet opføre en Foreningsbygning med Bibliothek, Billardsale, Kafèlokaler, Selskabslokaler og Festsal. I Festsalen, der har Plads til 700, gives med eget Orkester Aaret rundt hver Aften afvekslende Koncerter, Teaterforestillinger og Kinoopvisninger. Da Priserne er meget lave — Foretagendet skal blot dække egne Udgifter — er der som oftest fuldt Hus.

I et af Værkslaboratorierne undersøges alle — uden Undtagelse alle — de Fødevarer, som den ogsaa for Arbejderne oprettede Konsumforening forhandler til sine Medlemmer.

Denne Forening raader over egne Stalde, eget Bageri, Kødhalle, Pølsefabrik o. s. v. Der betales aarligt en pro-forma-Leje paa ca. 100 Kr. for hele Bygningskomplekset. Følgelig kan Medlemmerne faa de en gros indkøbte Levnedsmidler 10—15 Procent billigere end noget andet Sted. Dette betyder under normale Forhold meget, under de nuværende Forhold det Overordentlige.

Forfalskning af Næringsmidler er ved den omhyggelige Kontrol udelukket, og at alt behandles med pinligste Properhed, derfor borger Foreningsloven, der tvangsmæssigt lader hele Personalet tage varmt Bad, inden Dagarbejdet begynder.

Skodaaarbejderne — 22 Tusind Mand, med Koner og Børn det flerdobbelte Tal — danner en lille Stat i Staten for sig. De holder sammen i Slid som i Fest uden tilsyneladende blot at ane den Ufordragelighed, hvormed Tschekker og Østriger ellers gør Livet til et Helvede for hinanden.

Maaske kommer det til syvende og sidst deraf, at deres Gernings frygtelige Alvor ikke levner dem Tid og Tanke for smaaligt Kævl. Ingen kan se paa den sprængte Granat, om den blev boret ud, valset lang og fyldt af Tysker eller Tschekker.

ANITTA MÜLLER

Da Krigen udbrød, var Anitta Müller — hvem? Et lille livsglad Menneskebarn, mere Barn end Voksen. Et uroligt, vilt, nysgerrigt Barn, der stadig gik rundt som en anden Hilde og ventede spændt paa „det Vidunderlige“ — og forresten drev Ventetiden hen med ingenting. Gift var hun, Moder saagar, men det hjalp ikke paa den kriblende Utaalmodighed.

Klatre i Bjerge gjorde hun for at blive nogle af de overflødige Kræfter kvit. Stampe i Jorden gjorde hun og græd Taarer i Pottevis, naar noget gik hende imod.

Og ikke var hun kendt af en Kat udover Slægt og Venner. Naturligvis meldte hun sig til Frauendienst — det gjorde alle. Og da hun ikke var dum eller uvillig, udførte hun sin Gerning ganske net. Krigen havde vel rystet hende, men ikke berørt hende helt ubehageligt. Gysende fornam hun Uvejrets Vælde. Var dette endelig engang „det Vidunderlige“?

En Morgenstund i September, da hun vil gaa ind i Magistratsbygningen i Leopoldstadt, hvor hun havde sit Arbejde. bliver hun vår en Flok Mennesker, der staar sammenklumpet foran Indgangen. Hendes altid vagtsomme Videbegærlighed lader hende tage dem nærmere i Øjesyn. Kulde og Hede farer igennem hende. Stivnet staar hun og stirrer og stirrer og stirrer, som en Blind, der pludselig har faaet Seerkraften og ikke kan fatte Underet, der er sket.

Dér foran hende... denne forrevne, blødende, snavsede Menneskeskare... disse Gamle og Unge med skælvende

ANITTA MÜLLER

Lemmer og angstbristende Øjne, det var jo ... hendes egne! Hun var en af deres, og de hørte hende til.

I de sidste Dage havde man talt en Del om de galiciske Flygtninge, der saa smaat begyndte at strømme til Wien. Hun havde tænkt: — Hvor maa de være fejge!

Men i dette Nu, i Brøkdelen af et Sekund, fattede hun med hvert Atom af sit Legeme, med hver Svingning i sin Sjæl Flugtens forfærdelige Nødvendighed. Hun, der aldrig havde grublet over Race eller Religion, hun, der ikke lod sig tynde af Familiebaand eller Tradition, begreb i dette Nu, at hvad der end skete, disse Folk var hendes Folk. Deres Skæbne var hendes. Det var, som havde hun vandret med dem i fyrretyve Aar i Ørkenens brændende Sand, var ved et Tilfælde bleven skilt fra dem og havde nu fundet dem igen. Skulde de sulte, tilkom det ogsaa hende at sulte. Skulde de dø, maatte ogsaa hun dø. Alt, hvad før var, var ikke mere. Hun selv var en anden, omsmeltet, nyvorden.

Der var kun en Vej, om op eller ned, en Vej: den Vej, der var deres.

Hun talte Rigsmaal til dem, og de svarede i deres sprukne Jiddish, men begge talte Hjerternes Sprog, og de forstod hinanden. Hin Morgen var der vel kun nogle Snese: gamle Kaftanjøder med krumme Rygge, kongeligt værdige Kvinder, som det gamle Testamente skildrer dem, og Børn, der havde glemt Mælet af Rædsel. Men næste Morgen var der Hundredvis, og Skaren øgedes.

Uvilkaarlig og selvfølgelig var Wien bleven Flugtens Maal. Og i Wien atter Egnen om Schiffsgasse i Leopoldstadt. Jødernes aarhundredkendte Asyl. Nu er de her. Men hvad vil de? Véd de det selv? Uroligt, med det forjagne, forpinte Folks Angst til alle Sider ser de sig om uden at turde strække Haanden ud og bede om Hjælp. Ubevidst søger de den ene, der netop staar foran dem: Barmhjertigheden.

Anitta Müller er ikke mere Kulturmenneske, ikke Hustru, ikke Moder, kun: en af deres. De maa hjælpes. De skal

hjælpes. Hun spørger ikke: Hvor skal jeg faa Penge fra? Hvor skal jeg henvende mig? Faldt der ikke Manna ned fra Himlen, da hendes Folk vandrede i Ørken...

Der faldt Manna ned fra Himlen, da hendes Folk paa Flugten tyede ind i Leopoldstadt.

Jeg mindes Anitta Müller siddende i Sol og Blæst i sit Kontor, leende, pludrende, med de aabne Vinduer fulde af blomstrende højrøde Nelliker. Møblerne skinnede hvidt. Nellikerne duftede krydret. Der var Fred. Den Fred, der falder paa, naar Arbejdet er endt, og Aftenstilheden sænker sig over den gode Samvittighed. Men det var ikke Aften, og Arbejdet var ikke endt.

Vi havde været rundt oppe og nede i Gudvedhvormange Fjerdesale. Mine Øjne, min Hjerne og mit Hjerter var overfyldt med Indtryk. Nu sad jeg og iagttog dette struttende sunde Menneskebarn med de hvide faste Hænder, der tog kraftigere end de fleste Mænds, med den blege varme Lød og det store bølgede Haar. Nej, hvorlænge jeg end saa — og jeg vilde jo gerne bilde mig ind at være Menneskekender — fandt jeg intetsomhelst, der tydede paa, at hun besad overordentlige Egenskaber. Livsglæde er ganske vist noget overordentligt, men den findes i Grunden snarere hos Vagabonder og Lazzaroner end hos den heftigt arbejdende. Klogskab — ja, men du milde Himmel, er der ikke for hvert Dussin Enfoldige mindst én klog?

Hendes egen Forklaring lød kort og godt: — Jeg er ung, sund og glad! Ung, sund og glad. Hvilken Goliath kan staa sig mod saadanne tre David'er?

Anitta Müller véd ikke af, at hun har et Legeme. Kommer hun hjem efter tolv Timers Arbejdsdag, og der er Ting, som maa besørges, tager hun et varmt Bad, er frisk som en Fisk og sætter sig til Skrivebordet, formeligt nydende de lange stille Nattetimer.

Hvad har hun saa udrettet, som ikke enhver anden kunde have gjort omtrent eller lige saa godt?

Spørger jeg hende, ler hun (hun ler de elleve Tolvte-dele af Dagen) og siger: — Saamænd ikke det Bitterste! Jeg har bare mere Mod end de fleste. Jeg er hverken bange for Mennesker eller Spøgelser.

At opremse Anitta Müllers Foretagender under Krigen er paa en Maade taabeligt, da enhver Østriger, Ungarer og Tysker utvivlsomt ikke en men flere Gange har hørt derom, og skrive om Personen uden at komme ind paa Arbejdet vilde være endnu mere urimeligt. Men naar i Fremtiden Kvindernes Gerninger under Krigen skal vurderes og sammenlignes, vil hun være en af dem, man allermindst kan gaa udenom.

Anitta Müller betragter ikke selv sit Arbejde som „store og gode Gerninger“. Hun er aldeles blottet for den Sentimentalitet, der saa ofte er Kvindernes Drivfjeder til at hjælpe og lindre. Sandsen for de Tusinde smaa Ting, hvorefter Helheden samles, er vel det kvindelige Element i hende, men ved Siden deraf har hun Mandens sobre, man kunde fristes til at sige, legemlige Ligevægt.

Ogsaa Ibsens Hilde er usentimental. Ogsaa hun havde i sig Momenterne til at handle grandiozt, naar det rette Øjeblik kom.

Anitta Müller blev i Nødens Time stor som en Sagakvinde og praktisk som en Lilletabel. Hun vred ikke Hænder og græd, eller løb rundt og hentede Raad hos Kreti eller Pleti. Hun grublede ikke over, hvorvidt hun var sine Opgaver voksen. Hun regnede kun hastigt op paa Fingrene (de fleste Kvinder bruger stadigt Fingrene i Smug, naar de i en Fart skal tælle sammen) hvad der behøvedes for at holde Liv i disse Horder, der knap havde Pjalter at dække deres Nøgenheds Skam med endsige Penge paa Lommen.

Føde og Husly! Hun greb i sin egen Lomme og stak derefter den lille faste Haand i sine Venners Lommer. Tilfældet, der ofte er Vorherre i Forklædning, førte hende sammen med to af de Mænd, der har gjort det største og uegennyttigste Arbejde for de arme Flygtninge, og paa et Tids-

punkt, da ingen anden var forberedt i Tanke eller Handling: Sektionsrat Dr. v. Marquet og Gemeinderat Dr. Schwarz Hiller. Disse to Mænd blev hende en ypperlig og aldrig svigtende Støtte.

Sektionsrat v. Marquet sidder oppe i Indenrigsministeriet og udfører ti Mands anstrengende og ansvarsfulde Gerning. Han slider sine Nerver sønder og sammen, slider Farven af sine Kinder — men Flygtningelejrene vokser og trives.

MÆLKEUDELING I EN AF ANITTA MÜLLERS
VELGØRENDE ANSTALTER

takket være hans anspændte altid beredvillige Varetagen. Og hvergang noget nyt paatænktes, der synes at kunne lette Flygtningene deres Kaar, giver han gerne sin Nattesøvn for at sætte sig ind i Sagen og befordre den uden Tøven.

Skal han fotograferes i Embeds Medfør, skærer han Ansigter af Ærgrelse, han foretrækker at krybe i Ly af Ministeriet og selv forsvinde som „et Led i Maskineriet“.

Dr. Rudolf Schwarz Hiller bliver nærmest rasende, naar nogen siger ham et godt Ord i Anledning af hans Daad overfor de galiciske Flygtninge. Jeg havde et Par Timers Samtale med ham og ønskede at høre ham fortælle mig Flugtens

Forløb fra Begyndelsen til Enden. Han vidste, jeg vilde lukke ham ind i en Bog, og han strittede imod under allehaande Paaskud — eller var det ikke Paaskud? Var det maaske blot det, at Manden virkelig nu og da maatte have et fredeligt Kvarter til at spise og en rolig Halvtide til at sove?

Ham var det, der opfandt og ordnede hin Banegaardstjeneste, uden hvilken talløse Flygtninge vilde være hjemfaldne til Sult og Elendighed.

Ham var det, der skaffede dem Asyl i Hovedstaden, saa han senere med Stolthed kunde sige: I Wien findes ingen Flygtning, der ikke har Tag over Hovedet!

Det havde været saa fristende at udgive sig for Flygtning for derigennem at komme ham paa nært Hold. Men med mit — omend korte — Kendskab forudsaa jeg en i Hast udsendt Strøm af Skældsord, og en efter alle Kunstens Regler foretaget Udsmidning. Dr. S. H. vilde sikkert finde Undskyldning for enhver Forbrydelse, men for den mindste Løgn vil han straks have Strikken parat.

Naar engang — det ske sent — Dr. S. H. lukkes ind af St. Peder, og Vorherre giver ham en med kongerødt betrukket Lænestol i sin nærmeste Nærhed, vil han maaske nok takke for Æren men foretrække at sidde mere ugenert nærmere ved Døren. Og naar saa alle de unge og gamle Hebræer med Apostelskæg og Ørenkrølle, de Sarons Døtre og deres dejlige Børn begynder at danse om ham og synge Halleluja, fordi han i sin Tid frelste dem fra Hungersnød og Kuldedød, vil han ganske bestemt rejse sig, skubbe St. Peder tilside og styrte ud „hvor man kan være i Fred“!

Han ønsker ikke Tak hverken her eller hisset. Han udfører sin Krigstjeneste, som det passer til hans Natur og Væsen. Men det vedkommer forresten ingen.

Jeg fik ved en sær Naade Lov at overvære hans Modtagelsestimer i Zentralstelle. Aldrig har jeg set en Maskine arbejde under højere Tryk — men sandelig var det ikke Maskinarbejde, han leverede! Saadan omtrent maa Napoleon have været indrettet: I Løbet af ti Minutter mindst tyve Sager

ekspederet, hver enkelt behandlet paa sin Maade. Ingen Vaklen. Gemytsvingning med Lynets Hast. Et Sekund Norpol, et næste tropisk Mildhed. Min Hjerne var ør, længe før Timen var endt. Flere Hundreder Skæbner var bragt paa ret Køl, Snese af Usandheder var opdaget, Optegnelser gjort, Telefonsamtaler besørget, Breve skrevet. Jeg havde set Mænd og Kvinder græde af Glæde, set Børn stirre paa ham som paa et Juletræ, set unge og ældre Mænd sjokke bort med en næsten synlig Hale mellem Benene, medens Dr. Schwarz Hillers Tordenvejr drønedes dem nedad Trapperne.

Han viste mig et nyoprettet Læselokale med tilstødende Bibliothek for Flygtningene. Solen skinnede. Jeg maatte liste paa Taa for ikke at forstyrre. Dr. H. S. puslede om med samme sarte Ømhed som en Moder, hvis Barn lige er faldet i Søvn.

Men jeg maatte hytte mig for blot at sige det mindste rosende Ord, hvis jeg ikke vilde udsætte mig for en gesvindt Afsked.

Anitta Müllers muntre Navn hopper rundt paa Skilte over alle hendes Foretagender. Unge polske Piger broderer, fliler, knipler og perlestikker det ind i alle Arbejder, Fødende Mødre opkalder deres Døtre, Smaabørn deres Kludedukker eller Kattekillinger efter hende. Og hun er straaleglad over al den Glands, der efterhaanden tindrer ud fra hendes ukendte Navn. Akkurat som den nyadlede, der fryder sig over Vaaben og Krone paa alt sit Sølvtoj.

Anitta Müller elsker Taksigelsen. Det er — tror jeg — den, der giver hende en saa uudtømmelig Kraft og en saa sprudlende Livsglæde.

Men tilbage til Begyndelsen. Hun saa op og nedad de urolige Flygtninge. Hun saa de mange svangre Kvinder. Svangre Kvinder uden Tag over Hovedet, uden en Krybbe til at svøbe Barnet i!

Først skulde der skaffes Bolig. Ingen vil have de højrugtsommelige Kvinder. De føder paa Gaden. I Wien er Fødehjem nok. Men ikke for tilfældige lusede Flygtninge

maaske af det laveste Proletariat. Anitta Müller maa sætte hele sin Vilje og Personlighed ind. Hun maa selv køre fra Sted til Sted med hver enkelt, til hun finder en Dør, der aabner sig. Stundom bringer hun saaledes seks fødende Kvinder i Ly paa en Dag.

Paa Hospitalerne lægges de af Mangel paa Plads mellem de andre Syge. Det rygtes. Nu har hun ikke blot svært ved at skaffe Optagelse, men hendes Flygtninge vægrer sig ved at blive indlagt.

Saa grunder hun sin første Institution i Gr. Mohrenstrasse. Her hjælpes de frugtsommelige Kvinder med Raad og Daad, og efter et Arrangement truffet med det nye smukke Lucina Fødehjem kommer de derhen, naar de skal føde. Saaledes anbringes i Tidens Løb over 1300 fødende Flygtninge. Men kun fem Dage kan man huse hver enkelt. Saa maa de hjem.

Hjem! Hjemmet er ofte et Kælderrum, uden saa meget som en Seng, uden Stole eller Bord. Manden er indrykket, eller han forsvandt under Flugten, eller han blev ramt af en Granat paa Vejen. Børnene, de arme lusede, forsultne smaa, kryber sammen paa det bare Stengulv. Forlængst har de mistet Evnen til at smile. De skriger ikke. Sløvt, smaa-klynkende finder de sig i Elendigheden.

Saadan er Hjemmet, hvor Moderen kommer med den sidstfødte.

Anitta Müller grunder sit „Mutterheim“, Stedet, hvor Moderen med det spæde Barn faar Ophold efter Omstændighederne 8 à 14 Dage ja indtil 7 Uger. Ikke alene er hun i lyse venlige Omgivelser, hvor Sjæl og Legeme udhviles, men hun lærer at tage Vare paa sit Barn. Ikke en af tyve blandt disse Mødre véd, at Spædbørn skal bades, eller hvor nødvendigt Renlighed er. Nu ser de, Barnet trives, og Interessen for Renlighed vækkes.

Af de 1300 Børn, som Anitta Müller saa at sige har hjulpet ind i Verden, dør kun i første Leveaar 24 — en utrolig lav Procentdel, der bliver endnu mere paafaldende,

sammenlignet med den øvrige forfærdende Dødelighed blandt Smaabørn under Krigen.

Säuglingsförsorge — atter en ny Anitta Müller-Institution — bidrager mäktigt til det gunstige Resultat. Her uddeles Mælk og Klædningsstykker til Børn under to Aar, og her kommer Mødrene efter gode Raad.

En ædel Kappelstrid opstaar, om hvem der holder sit Barn renest, hvis Barn der er smukkest. Smuk betyder altid i bedst Foderstand.

ANITTA MÜLLERS BÖRNEASYL

Der er saaledes sørget for Mødrene, for de Nyfødte og for de Spæde. Men de Smaa, der ikke endnu er skolepligtige? De smaa, der ikke har nogen til at følge sig ud i Solen, men som kryber sammen i Kælderrummene med Kirtelsaar og hule Kinder! De smaa hvidgraa Væsner, der synes avlet i Kulde og født i Frost, der har samme døde Udtryk, enten man giver dem Slag eller Kage, hvad de?

Anitta Müller indser, at det ikke blot er de smaa Lege-mer, der lider Nød, men at det er yderste Time, skal Sjælene reddes fra den visse Død.

„Praterspatzen“ er Navnet paa et gammelt Traktørsted ude i Prateren. Er ikke Børnene selv smaa Spurve? Anitta Müller danner sin første Kinderhort. 120 Børn anbinges i det gamle Traktørsted, suger Sol og Væde ude i Naturen, lærer at lege, lærer at — le. Hvad har ikke disse Børn været Vidne til? Hvad maatte der ikke ske, før Isskorpen om deres smaa fugleskælvende Hjærter optøedes? De vedføjede Billeder af Praterspatzen taler bedre end Ord om Miraklet, som Menneskers Varme og Velvilje, sammen med Sol og sund Føde foraarsagede.

Efter knap et Par Maaneders Spurvelykke ude i Prateren faar Horten Besøg af Indenrigsministeren. — De kan rigtignok være stolt! siger han. Fru Anitta ser næsten vredt paa ham: — Vi maa hver Dag sige nej til Børn, der vil optages. Er det noget at være stolt over? Excellencen forstaar halvkvædet Vise: — Hvor mange Børn vil De da have? Den lille snarraadige Kvinde gaber højt: — Tusind! — Top! Ønsket er opfyldt.

Kinderhorten for de Tusind Børn oprettes for Statens Penge, men ledes af Anitta Müller. I et stort Hus — i en Hytte var der jo ikke Plads nok — spiser, bader, synger, leger og læser 1000 smaa hebræiske Børn. De lærer baade at tale Polsk og Tysk, begge Dele i lige høj Grad nødvendigt. De er delt i Grupper paa tyve, hver Gruppe under sin Plejemor.

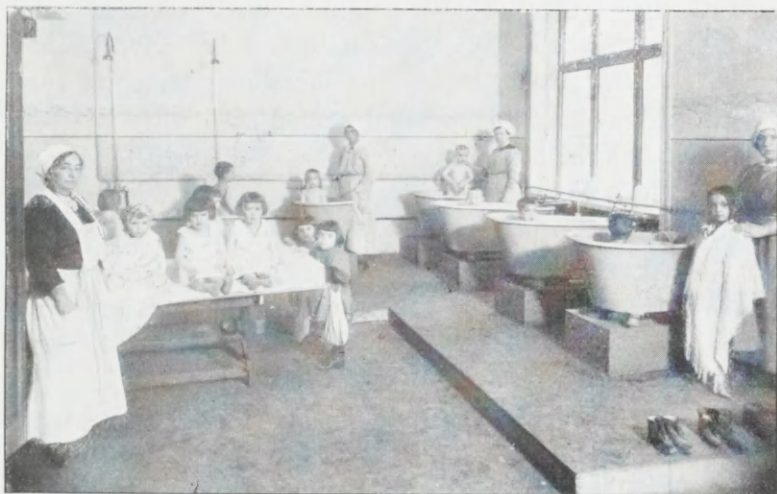
En Mor, der har faaet sit Barn hjem, skriver fra Galicien: „— Tak for alt. Men især fordi De har lært mit Barn at le!“ En anden beder saa bønligt om en Sangbog: „— Mit Barn taler ikke om andet end Sang. Jeg kan ikke synge, men jeg vil prøve, og maaske, hvis jeg havde en Sangbog ...“

Man skulde tro, Anitta Müller havde Behov at puste lidt ud. Men nej. Hvorfor glemme de barnløse Voksne, de gamle Folk, alle dem, der trænger til et varmt godt Sted, hvor de for en billig Penge kan faa en Kop Kaffe eller en Skaal nærende Suppe?

The og Suppeanstalterne stampes op af Jorden. I store venlige Lokaler, mildt og elskværdigt betjent af omhyggelige, stilfærdige Kvinder, sidder Flygtningene nu i Fred og Ro og drikker deres Spølkum Kaffe, The eller Suppe for 4 à 6 Heller.

En stor Humpel Brød koster 2 Heller.

Køkken og Gæstestue er i Et. Skinnende Properhed gør sig gældende og er synlig overalt. Den stilfærdige, hyggelige

BADNING I BØRNEASYLET

Tone er som i en Familie bestaaende af lutter velopdragne Voksne. Man modtager ikke Almisse. Man betaler efter ringe Evne.

Hvor kommer Resten af Pengene fra?

Anitta Müller siger smilende: — De kommer altid af sig selv! Og der er i dette Tilfælde, saa sælsomt det lyder, noget sandt deri. En Mand skriver en Artikel i „Neue freie Presse“, Punge og Hjerter aabner sig paa vid Gab, og en formelig Guldflod strømmer ud over Anitta Müllers Institutioner. Hun grunder sine Anstalter og lader saa Vorherre

om Resten. Smaahandlere fra Kvarterets Gyder og Stræder kommer forbi. Uopfordret og navnløst giver de deres Skærv. Saarede Soldater fra et nærliggende Hospital lister ind og lægger undseeligt deres 10—20 Kreutzer, naar det gaar højt en halv Gylden — ja stundom krænger de Lommerne og giver til sidste Hvid. En lille Skomager kaster flot 35 Kroner ved Kassen: — Vi sad og snakkede i Snasken omme paa Hjørnet, og saa siger jeg: Kammerater, siger jeg, vi maa ta'e og gøre noget for de hersens Flygtninge! Ingen Snak om en Ting! Op med Moneterne! Og værsgod!

En Tjenestepige aabner nølende sin Pung. Hvormeget? — Jeg har otte Kroner tilbage af min Løn — her er de syv!

En sulten Mand kommer ind uden Penge. Man er villig til at give ham Maden omsonst. — Nej Tak, men jeg har et Korrespondancekort, vil De tage det istedetfor Penge?

Anitta Müller har selv udtænkt, grundet og opretholdt alle disse Foretagender. Hun har omgivet sig med en Stab af Hjælpere, der arbejder helt i hendes Aand. Et organisatorisk Geni af Guds Naade — et Menneskebarn uden Hæmsko af nogen Art.

Det er godt, at Flygtningene har et Sted at ty hen, hvor de føler sig hjemme, og hvor de for en billig Penge kan faa et ordentlig Maaltid Mad, men andre Ting er ligesaa nødvendige.

Der maa skaffes Arbejde til de mange Hundrede unge Kvinder, der gaar ledige omkring og synes at maatte blive Prostitutionens sikre Bytte.

Anitta Müller vilde vel selv, som de fleste af Naturen dygtige Individier, om Øjeblikket krævede det, med samme Bravour kløve Brænde, køre Mælkevogn, skure Gulve eller røre i Gryder. Anderledes med de unge polske Kvinder, der ikke fra Fødslen hører til Proletariatet. De er opdragne i fuldstændig Lediggang som Kvinderne i Orienten.

Krigen har vendt op og ned paa alle tidligere Begreber.

De vil gerne tjene Penge. — Hvad kan De? De tror sig forskrækkelig dygtige, de har jo gaaet i de bedste Skoler. Intet kan de — intet, der gavner dem nu. Tanken om at bære en Pakke er dem vederstyggelig som Forestillingen om at vise sig nogen paa Gaden. Atter og atter gentages de samme Ord: — For Guds Skyld, lad ingen vide, jeg har maattet arbejde for at leve! Anitta Müllers resolut arbejdende Hjerne slaar ned paa det rette: Den fornemste Dame kan uden Skam beskæftige sig med at kniple eller brodere. Den nødlidende kan uden at stige ned afhænde sit Arbejde. Køber og Sælger behøver ikke at vide af hinanden.

Den store Haandarbejdsskole opstod. Mange vil mene, det havde været bedre at uddanne disse unge Piger og Koner til at sy Klæder eller pynte Hatte, men Anitta Müller bryder sig Fejl om andres Mening. Hun siger som saa: — Dertil hører Talent, og hvad Gavn har Polen af at blive oversvømmet med en Flok Fuskere! Paa det fine Haandarbejdes Omraade kan det fuldkomne opnaaes, naar Undervisningen foregaar rationelt!

Men disse Flugtens Kvinder er rene Kunstnere. De begynder med ikke at kunne holde paa en Naal, og inden to Uger er gaaet, leverer de Udstillingsarbejde. Selvfølgelig er dette en mild Overdrivelse, men sandt er, at selv den Haandarbejdskyndigste, selv den strengt kritiske, studsende standser foran de Kniplinger, Filets, Broderier og Perlestikkerier, der udgaar fra Skolen. Men Ledelsen stiller ogsaa de allerstørste Krav. Ingen Møje skyes for at skaffe gamle kostelige Mønstre, for at frembringe Silke og Perler i de gamle Farver. Ofte udgaar fra Skolen Arbejder til Værdi af flere Tusind Gylden, og den, der køber disse Mesterværker, har samtidig Tilfredsstillelsen at vide, at hele Vederlaget gaar til Arbejdets Udøvelse, og at ingen Mellemandler formindsker hendes lovlige Indtægt.

Anitta Müller faar Tid til alt. Snart er hun et Svip her, snart et Løb der. Hvor hun kommer, hersker glad spændt

Forventning: Vil hun rose eller dadle? Intet undgaar hendes rappe Blik. Storstilet, som hun er, ødsler hun med de Ord, der virker oplivende som Blomster ved Landevejens Kant.

Hun er for alle disse Mennesker blevet, hvad hun selv inden Krigen gik rundt og ventede paa: det Vidunderlige!

DANSKE TÆPPER

Allerede et Par Maaneder efter Krigens Udbrud hørte man for første Gang om „de danske Tæpper“, og snart erfor Offentligheden, at det drejede sig om Tæpper lavet af — Avispapir.

Man nikkede tilfreds: Hvorfor ikke! Papir er jo varmt! I Krigstid lærer man at nøjes! Der laves allerede baade Spinat og Silke af Brændenælder — hvorfor da ikke Tæpper af Papir! Og dermed overlod man Tæpperne til deres egen Skæbne.

Papir spiller i det moderne Menneskes Tilværelse en uhyre Rolle, men de færreste har vel Anelse om, at der aarligt fældes milevide Skovstrækninger for at frembringe det Avispapir, vi efter Gennemlæsning ligegyldigt kaster i Papirkurven. Avispapir var tidligere kun af Værdi for Snaahøkere, der ved at købe „gamle Aviser“ sparede det dyre Indpakningspapir. For Familier, der holder flere Blade, var de gamle Aviser en formelig Plage. Af Hensyn til Brandfare turde man ikke kaste dem paa Ilden. Renovationsmanden vilde ikke fjerne dem uden Extrabetaling. De egnede sig lige saa lidt til at gøde Marken med som til Kreaturfoder. Det var Spild — Spild og ikke andet.

Det er den almindelige Tro i Udlandet, at de skandinaviske Lande tjener en forskrækkelig Bunke Penge under Krigen, og denne Tro er forsaavidt berettiget, som Enkelte gennem Udførsel og høje Skibsfragter erhverver sig pludselige Millioner. Paa den anden Side lider hele Middel- og Underklassen under den abnorme Prisstigning paa Nødven-

dighedsartikler, der ogsaa for de Neutrale er en af Krigens sørgeligste Følger.

Saa sidder der i en af Københavns Forstæder en Husmoder og grubler over, hvordan hun skal faa Husholdningspengene til at slaa til. Kullene er blevet saa dyre, og sparer man paa dem, maa man til Gengæld være saameget varmere klædt. Og Uld koster næsten dobbelt saa meget som før.

Medens hun sidder og spekulerer, falder hendes Øje paa Gryden, der staar og koger — i Papir. En eller anden har lært hende det: Man bringer Maden i Kog, flytter lynsnart Gryden over paa fem, seks udbredte Aviser, vikler dem lynsnart sammen om den, og Maden koger stiltfærdigt videre, timevis, og kan ikke brænde paa.

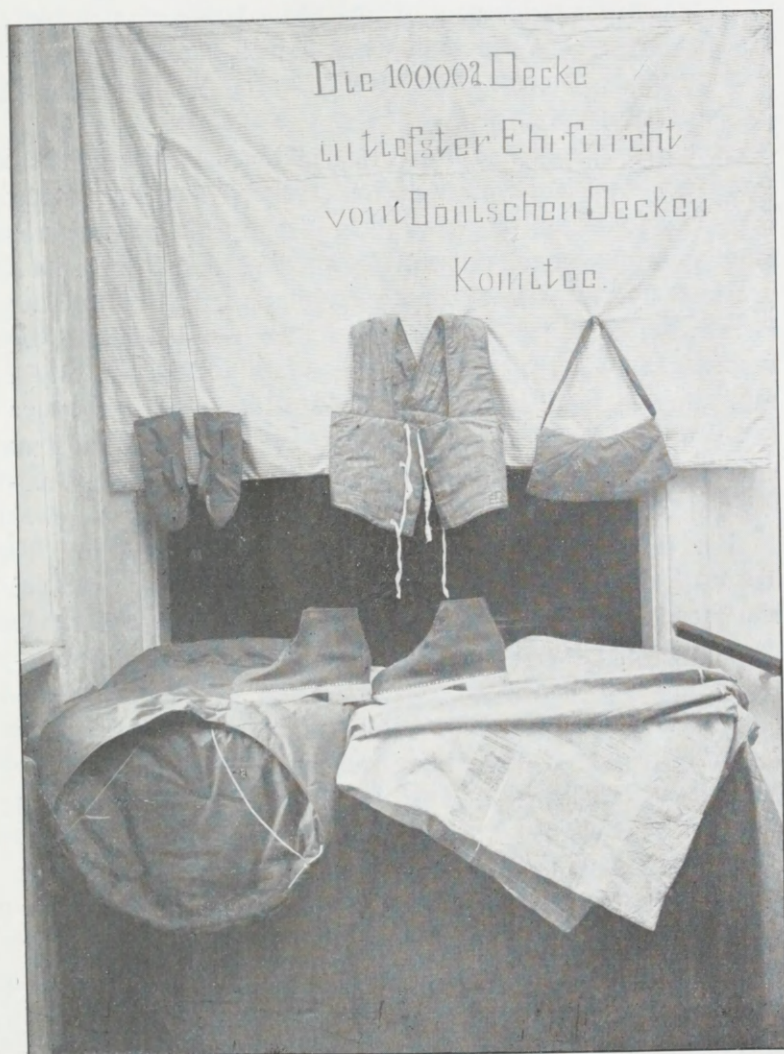
Saa husker hun maaske, at hun af en Veninde har lært at standse den mest haardnakkede Forkølelse hos sig eller Børnene ved paa Ryggen, indenfor Klæderne, at anbringe et Par Lag Avispapir. Ja, det var Papiret og ikke Doktoren, der kurerede en af Venindernes Bronchitis ifjor.

Maaske — men det er mere uvist — har hun ogsaa hørt, at Kineserne skærmer sig mod Vinterkulden i Kina ved at iføre sig den ene Kappe over den anden af — evropæisk Avispapir!

Imidlertid kom hun ad sporlige og usporlige Tankeveje paa den Idé at lave varme Tæpper af Avispapir, som bare blev bredt ud, lagt i mange Lag og syet sammen. Tæpperne var maaske ikke helt vellykkede, men Kulden holdt de bravt ude, og det var jo Hensigten.

Ved et rent Tilfælde blev dette Førsteforsøg omtalt i et Blad, Stabslæge *v. Harten* læser tilfældigt Notitsen, klipper den ud og sender den til sin Datter, Fru *v. Medinger*, gift med den danske Generalkonsul i Wien.

Dette var i Krigens Begyndelse, og Fru *v. Medinger* havde allerede travlt med Ledelsen af et af hende oprettet mindre Hospital, hvor, som hun selv siger, „de Saarede ikke

bliver helbredt men bare fodret godt op, saa de siden er istand til at blive lappet sammen paa de store Hospitaler.“

Notitsen om Avistæpperne slog ned i hende som et Lyn. Under sin store Velgørenhedsvirksomhed havde hun allerede ofte staaet overfor Uldmisøren. Her var jo Midlet til med et Slag at afhjælpe den.

Saaledes som den københavnske Husmoder havde lavet sine Tæpper, gik det allenfals ikke. Papiret maatte, hvis det ikke skulde briste og virke haardt og ubehageligt, gøres blødt som Silkepapir og bagefter overtrækkes med Stof. Hun prøvede sig frem. Ved ligesom at plissere Papiret mellem Hænderne, først paa den ene Led, saa paa den anden, og bagefter glatte det ud, blev det saa blødt, at det ikke var til at skelne fra blødt vævet Stof. Det gjaldt nu at frembringe den rette Tykkelse, saa Tæpperne blev varme nok uden at blive for tunge. Saasnart det var opnaaet, lod hun lave Overtræk af Bomuldsstof, der kunde tages af og vadskes.

For egne Midler lavede hun nu i sit Hjem de første 15 Tusind Tæpper med det Formaal for Øje at uddele dem til alle Hospitaler og Lazaretter for at faa dem prøvet. Stod de deres Prøve, vilde sikkert en eller anden tage Sagen op — hvis ikke, faldt den af sig selv.

Da var det, at samtidig General *Seibt* og Ærkehertuginde *Isabella* hørte om Tæpperne og ved Synet af dem blev ganske henrevet af Begejstring. General *Seibt* paatog sig nu sammen med Fru *v. Medinger* at sætte Tæppefabrikationen i System, og Ærkehertuginde, der overtog Ærespræsidiet, skaffede gennem sin Mand, Hærens Øverstkommanderende, Broder til den spanske Dronning, *Ærkehertug Friedrich*, den første store Bestilling: Hundred Tusind Tæpper til Brug i Lazaretter, ved Fronten og i Fangelejrene.

Sagen tog dermed et uhyre Opsving. Krølningen af Papiret — som man fik gratis tilstillet eller selv afhentede fra Kafeer og Private — blev i Begyndelsen udført af Børn og af dels betalte, dels private Hjælpersker. Men da Bestillingerne strømmede ind i høje Tal, gik dette ikke mere. Fængs-

lerne overtog denne, den usundeste og mest nervesvækkende Part af Arbejdet, der blev saaledes fordelt, at samtlige mandlige og kvindelige Fanger i hele Kejser- og Kongeriget Østrig-Ungarn paa en Maade kom til at tage aktiv Del i Fædrelandets Forsvar.

Sikkert har Fangerne udført dette Arbejde med Lyst og Omhu. Ingen kunde jo vide, hvem disse varme Papirtæpper kom til Gode, maaske en Broder, en Søn, en Fader, en Ven. Med vemodblandet Glæde har de krøllet og atter udglattet det trykte Papir. Medens Fingrene var travlt beskæftigede hermed, er Øjnene, snart fugtige, snart straalende, ilsomt fløjet over Spalterne for af de maaske maanedsgamle Blade at erfare Nyheder om den store Krig, der gik over Landet.

Fru v. Medingers Hjem var blevet for lille. Hun maatte se sig om efter en ny Arena for sit gode Arbejde. Da skaffede Ærkehertuginde hende gennem den gamle Kejser Tilladelse til at benytte en hel Fløj i selve det kejserlige Kæmpeslot Hofburg i Hjertet af Wien.

Denne Fløj er nu fra de underjordiske Hvælvinger til øverste Kvistetage taget i Besiddelse af „danske Tæpper“. I de høje Sale, hvor fordums Brillantdiademer funkledede om Kap med Kærtters Glans, hvor gyldne Slæb fejdede over spejlblanke Gulve, hvor kronede Hoveder traadte Dansen — dér synger og summer nu Symaskinerne Dagen lang, medens fatige Arbejdersker i Lys og Varme tjener deres gode Dagløn ved at sømme Betræk til Tæpperne.

Fra Fængslerne kommer Vognladninger fulde af det færdigtsyede Avisindlæg, som hobes op i Kældervhælvingerne, til Tæppe for Tæppe, undersøgt og erklæret fejlfrit, bringes op i de øvre Etager for at iføres sit Overtræk.

Disse Tæpper har en Fordel, som i Fredstid ikke er at foragte, men i Krigstid er uvurderlig: Utøj skyer dem som Pesten. Naar man ved, hvilken frygetelig Kamp de arme Soldater fører med de uundgaaelige Lus, begriber man, hvilken Velsignelse det er at frembringe Tæpper, hvor disse hverken kan trives eller prøver paa at tage Bolig.

Tæpperne kan i Tilfælde af smitsom Sygdom, desinficeres med Papirindlægget, men dette kan ogsaa fornyes, saa ofte man finder det for godt. Indlægget til et Tæppe — der helt og holdent koster 6 Kr. — kommer, Syløn iberegnet, paa

60 Heller. At det kan fremstilles saa billigt, skyldes tildels, at Papiret faas gratis.

— — —

Naar Krigen er endt, og Forholdene atter bliver rolige, vil tunge Tider uafvendeligt komme — hvem der saa bærer

Sejren hjem; Skattebyrden vil ramme Rig som Fattig, men naturligvis vil den føles tungest i de underste Lag.

Og da vil „De danske Tæpper“ for anden Gang staa sin Prøve.

Enhver Husmoder, der kan føre Naal og Traad, kan fra nu af selv med en ganske ringe Udgift lave baade Madrasser, Puder og Tæpper til sig og sine. Brugte Aviser er altid ved Haanden, og Overtrækket kan jo være af billigste, groveste Stof.

Men ogsaa den Husmoder, der har Arbejde udenfor

Hjemmet og saaledes ikke kan afse Tid til selv at lave Avistæpper, vil kunne købe dem færdige for en Pris, der kun en Bagatel i Forhold til deres Varmeværdi og Varighed.

Kæmpefabriker vil opstaa saavel i den nye som i den gamle Verden — en „spildt Værdi“ vil pludselig blive en Faktor, man maa regne med.

Thi disse flere Hundrede Tusinde Tæpper, der for Øjeblikket tildækker saarede og døende Soldater, er kun en første Begyndelse. Tæppernes Fremtid er uoverskuelig.

— — —

Var Fru v. Medinger standset ved Tæppernes overvældende Succes, havde det været forstaaeligt. Men her, søn saa ofte, viser det sig, at Kvindehjernen er et Oplagsrum for uanet Genialitet. Den unge danske Frue strømmer over med Ideer, den ene mere lysende end den anden. Og naar Ideerne føres ud i Virkelighed, staar hun ofte hovedrystende: Er det mig eller ikke mig?

Hidtil var hun jo nemlig kun den velhavende, forkælede, lykkelige unge Frue, der levede for Mand, Børn og Venner. Pludselig dirigerer hun en hel Fløj i Kejserborgen, beskæftiger Tusinder af arbejdende Mænd og Kvinder, er ikke blot en Moder for sine Saarede, men et af Midtpunkterne i Krigens uhyre Aktion.

Ideerne griber ind i hinanden følgerigtigt som Takkerne i Tandhjul. Naar Papirstæpperne træder i de uldne Tæppers Sted, hvorfor kan da ikke Papirsbeklædning træde i Uldbeklædningens?

Hun spørger ikke, hun handler.

Ved et pudsigt Træf faar hun Bistand fra en berømt Wienerkrædder, der paa Valpladsen hentede flere Saar og nu anvendes ved Arbejdet i „Hinterland“.

Det bliver saaledes ham, der paa hendes Opfordring klipper den første Jægerfrakke — af khakifarvet vandtæt Yderstof med Papirindlæg og tyndt Foer. Det er et Kolumbusæg.

Frakken, der er varm som en Pels, koster 17 Kroner. En lang Frakke koster 21 Kroner.

De er tiltænkt Soldaterne, der allerede under sidste Vinters Felttog har taget dem i Brug. Men de er ligesaa bekvemme og nødvendige for Landarbejdere, Kuske og andre, der skal opholde sig i fri Luft, og for hvem en rigtig Vinterfrakke er uoverkommelig Luksus.

Af samme Materiale er ogsaa den „danske“ Fodpose, der gaar helt op til Livet. Den gælder saarede Soldater, som kan taale Transport i siddende Stilling. Men mindst ligesaa værdifuld er den for ethvert Menneske, der time- eller dagvis har siddende Beskæftigelse i fri Luft.

En Sovesæk til 14 Kroner tjener Soldaten til Seng og beskytter ham selv mod den strengeste Kulde. Den er prøvet i Felten, i Sjap, i Sne, i Frost.

Saa er der Stormhuer, Sidde- og Liggepuder, og Mavebælter — kort sagt Erstatning for en Mængde uldne Klædningsstykker.

Da den danske Frue nu saa at sige havde sørget for sine Soldater fra Inderst til Yderst, kom hun pludselig i Tanker om, at to væsentlige Ting manglede: Handsker og Støvler.

Gode Raad var her ligesaa dyre som det Læder, hvorefter Handsker og Sko forarbejdes.

Telegrafene har flere Gange berettet den øvrige Verden om, at i Tyskland og Østrig fandtes længst hverken Katte eller Hunde: man havde spist dem.

Dette er ikke helt sandt. Wien er saa temmelig oversvømmet med Hunde, man ser dem bare ikke. Paa Grund af et enkelt Tilfælde af Hundegalskab, blev det nemlig paabudt at føre Hunde i Snor og med Mundkurv. Derfor holder de fleste Hundeeiere Dyrene inde om Dagen. Men den, der begiver sig paa Gaden efter Theatertid, naar Sporvognene er hørt op at køre, vil faa et Syn at se. Man tror at drømme: Ud fra alle Huse vrimler unge og gamle Kvinder, Drengene og Oldinge med deres kære firbenede Venner, der springer

højt af Fryd over denne sene Promenade — uden Kæde og uden tilbunden Snude. Politiet lukker humanit sine Øjne — ogsaa han har vel i en eller anden Gade en elsket Hund, som hans Kone netop nu gaar Aftentur med.

Nej, det er ikke saa galt med Hundenøden i Østrig og Tyskland — endnu da. Man har saaledes hverken med gode Ord eller Trusler formaaet den brede Befolkning til at spise Kaniner, og det er lige med Nød og Næppe, at den i Aar giver sig i Lag med Overklassens Yndlingsdyr: Haren.

Kunde derimod Huden af Hunde og Katte bruges til Saa-lælæder — da vilde maaske Menneskets tro Kammerater blive ofret paa Krigens blodige Alter.

Det kniber svært at skaffe Læder til Støvler, der skal kunne udholde endeløse Vandringer saavel ad bundløse Veje, som over frosne Plovmarker og Bjerge, hvor Sten og Is vædder om, hvem der hurtigst og bedst kan skære Saa-lerne itu.

Den danske Dame var meget træt. Hun havde tilbragt hele Eftermiddagen med at udspekulere, tegne, klippe og sy det første Par Handsker — af Papir. Papir, vandtæt Yderstof og blødt Inderfoer. Nu laa de foran hende fiks og færdige.

Store var de og klodsede. De lignede slet ikke dem, man havde paa ved Hofballerne før Krigen. De havde kun to Fingre, og paa den ene af dem, paa Pegefingerens Inderside, var et lille rundt Hul. Saadan et lille uskyldig rundt Hul, som Børn altid kan fremskaffe, naar de gør sig lidt Umage. Hullet var der, for at Soldaten kunde stikke Spidsen af Fingren ud og sætte den paa Aftrækkeren. Ellers var Haanden indenfor beskyttet som en Fugl i sin Rede. Handskerne gik helt op paa Armen.

Fru v. Medinger rynkede sin trætte Pande. Hun maatte jo ogsaa regne Prisen ud.

Halvt drømmende saa hun for sig Millioner af disse Handsker flyve ud i Verden og selv springe op paa alle de

frostsvulne Hænder, der i Sne og Regn bar Pakker, førte Tømmer, fejede Gader og slæbte Is. Ja, hun saa dem flyve op paa Postbudenes og Avisdrengenes Hænder, saa dem gribe om de kvindelige Chaufførers og Sporvognskonduktørers smaa mishandlede Hænder.

Et Smil gled over hendes Ansigt. Hun var lige ved at sove ind, da en eller anden trampende Lyd brat vakte hende. Pludselig var hun i Tankerne hjemme i Danmark og saa Bonden

skridte henad Vejen med tunge gravitetiske Trin. Jernbeslagene under hans Træsko slog Ild mod Vejskærverne. Hun huskede, hvordan hun som Barn ude paa Herregaardene havde moret sig med at prøve at gaa i Bondedrengens Træsko — hvordan hun havde skaaret sine smaa Ankler til Blods mod Træets skarpe Rand. Hun mindedes Træskomagerens Værksted i Landsbygaden, der lugtede af den sorte Tjære, hvormed han tilsidst pudkede Træskoene, saa man kunde spejle sig i dem. Engang havde hun faaet foræret en helt ny Træsko med Snabelsnude. Den var saa fint poleret indeni, som var den af Glas.

Hun gned sine Øjne. Det var jo Løsenet. Der var jo Erstatningsmaterialet for det uopdrivelige Læder.

Den Nat blev der ikke mange Timers Søvn. Men da Morgenens kom, vidste hun ogsaa til Punkt og Prikke, hvad hun vilde. Hun maatte straks betro sig til Generalen og Ærkehertuginde, hendes to nærmeste og kæreste Fortrolige og Tilhørere.

Saadan skulde „den danske Støvle“ se ud: En mere end tommetyk Træsaal, med stor Hæl og helt beslaaet med Jernnagler. Skaftet af vandtæt Stof med Papirmellemlag. Støvlerne lavet til at snøre. Skafterne sømmet til Saalerne med Jernnagler paa en saadan Maade, at ingen Vanddraabe kunde trænge ind.

Nu staa Støvlerne færdige, og de første Snese Par trædes allerede til ude ved Fronten. Hvert Par Støvler koster nogle faa Kroner og betyder fuld Sikkerhed mod den frygtelige Forfrysning, der har kostet Tusinder af unge tapre Mænd deres Tæer og dermed halvvejs gjort dem til Krøblinge.

Men ikke blot Manden derude ved Fronten behøver disse Støvler af Træ og Papir. Verden over hoster Millioner af Børn og fattige gamle Mennesker sig igennem Vinterens Kulde med hullede Sko, hvor Sneselet siver ind og fryser Hjerterødderne til døde.

Hvilken Opgave for Fremtiden at skaffe alle disse Børn og Gamle Adgang til saadanne billige, varme og fornuf-tige Sko.

Kan man fælde Skove for at skaffe Papir til at trykke Bladene paa og for at skaffe Træ til Tændstikker til at tænde Cigarer og Cigaretter med, vokser der sikkert ogsaa Træer nok til at forsyne hvert fattigt Barn med Træsaaler under et Par Støvler af Papir og vandtæt Stof.

For den sentimentale Læser — men kun for ham — vil jeg røbe et hemmeligt Træk, der karakteriserer „Barnet“ i Fru v. Medinger. Hun arbejder rastløst fra tidlig Morgen til sen Aften. Er hun ikke i Hofburg er hun paa Hospitalet, som hun bestrider af egne Midler, eller hun sætter en eller anden Vel-

gørenhedsforestilling i Scene. Da jeg engang spurgte, om hun dog ikke tænkte paa at tage en lille Ferie, svarede hun: — „Jeg tør ikke. Jeg elsker min gamle Far hjemme i Danmark over alt. Og jeg har paa Fornemmelsen, at saalænge jeg er rigtig flittig, gaar det ham godt, men hvis jeg lægger Hænderne i Skødet, sker der en Ulykke med ham. Derfor tør jeg ikke spille en eneste Time“.

ROHØ!

Et Signal: Rohø! Rohø! Rohø! Man huler Haanden søn et Rør og raaber derigennem: — Rohø! Det høres langt bort, og fra det fjerne klinger som et tusindfoldigt Ekko: — Rohø! Rohø! Rohø!

Klangen er valkyrieagtig selvbevidst og sejrbevidst. Klangen er en Smule barbarisk. Men hvad gør det forøvrigt, om det lyder som Uglens Tuden, Hyænens Hvinen eller Krokodillens Graad!

Rohø er Signalet, der én Gang raabt gennem en Kvindes hule Haand, gav Genlyd over hele Østrig og Ungarn og blev Tegn for Kvinder i Titusindevis, at nu var Tiden inde, hvor det gjaldt at vise, hvad man duede til.

Oversat paa almindeligt Sprog betyder Valkyrieraabet smaaborgerligt og stiltfærdigt: „Reichsorganisation der Hausfrauen Oesterreichs“. Men en saadan Portion Ord kan ingen uden at forsluge sig tage i Munden paa en Gang. Altsaa Forkortningen.

Rohø lyder dejlig vildt og udæskende, hvorimod „Husmoderorganisation“ skratter af Skænderi med Tjenestefolk, Kamp mod Mandkønnet, kort sagt af Karklud, Gulvskruppe og vrede Ord.

Og saadan er det jo slet ikke.

Denne Forening uden Klublokale og uden indre eller ydre Staahej af nogen Art, har det beskedneste, dristigste og mest ærefulde Formaal, der tænkes kan. Den vil, sagt i en Sætning: hjælpe Husmødrene at faa deres Husholdningspenge til at slaa til og skaffe dem færre Bryderier.

Hvorledes bærer da denne fromme Forening sig ad?

Hør og lær:

Det er Senhøst 1915. Foran Nordbanegaarden i Wien er stor Trængsel af Kvinder, Gamle og Unge, Høje og Lave. Mange bærer Kurv eller Net, andre slæber paa et stort Bur, andre igen skubber en tom Barnevogn foran sig. Forventningsfuld Stilhed indtræder foran Indgangsdøren. Saa aabnes den, og Skaren lodses ud paa Perronen. Paa et Sidespor holder et Godstog, fra hvis Indre høres sælsomt gutturale Lyde.

Man er — som Kvinder altid trods al Bagvaskelse om det modsatte — taalmodig uden Grændse. Man er parat at vente til Dommedag. Men det er jo lidt svært, nu Maalet er saa nært. Kun en, ganske vist solid, Trævæg skiller de to Parter, der saa gerne vil sammen.

Og nu midt i det Hele har Veterinærkommissæren faaet Skrupler. Hvem borger ham for, at der ikke lurar Smittefare bag Godsvognenes Vægge? Er det forsvarligt at slippe Indholdet løs over det intetanende Wien?

En behjertet Kvinde, en formelig Heroine, gaar til Telefonen. Hun ringer to Numre op og tager et Hørerør for hvert Øre. Med det ene er hun i Kontakt med Pressen, med det andet med selve Ministeren.

Ministeren har ingen Skrupler, og saa har Kommissæren heller ingen. Højtideligt aabnes Dørene til de mystiske Waggoner, den tidligere frygtsomme gutturale Gaggaggen stiger til rene Orkanbrøl.

En Kvindearm langer ind og griber en — o, Gaas! og rækker den under Mængdens mumlende Jubelraab, mod behørig Kvittering for erlagt Betaling, til den nærmeststaaende. Atter Haanden ind, en ny sprællende Gaas. Igen og igen.

I Løbet af hine Morgentimer fordeles 5000 levende, nysgærrige, russisk polske Gæs til Rohøs Wienermedlemmer. Ilsomt stopper man de gode Gæs i Net, Kurve, Bure eller Barnevogne og bugserer dem hjem, til sin respektive 1ste, 4de eller 5te Sal, hvor det yndige Dyr lystigt gagger videre.

Med Kartoffelskræl og Bonbons, med Brødkrummer, gammelt Legetøj og andet Køkkenaffald fodres Gæsten op — som Hans og Grete i Pandekagehuset. Og Juleaften har hver af de fem Tusind Husmødre en fed og lækker Gaas i Gryden.

Fed var den nu ikke fra Begyndelsen, men saa havde den jo ogsaa kun kostet 7 Kroner mod Torvets Gæs, der kostede 35—40 Kroner, uden at Fedtet derfor drev af dem.

Og Rohø havde ikke stjålet Gæssene. Man var kommen til dem paa ganske ærlig Vis. Rohø havde blot sendt et Par af sine flinkeste Besyrelsesdamer som Opkøbere til russisk Polen, man havde købt uden Mellemandler og solgt videre uden Ekstraomkostninger. Og se Resultatet!

Nu haaber jeg ikke, samtlige Rohøvalkyrier vredes, fordi jeg har behandlet deres hellige Gaasehistorie med en vis Mangel paa Højtidelighed. Jeg skal for Fremtiden prøve at være saglig som en Torvekurv og alvorlig som en Grædepil.

Hvorfor blev Rohø til? Hvorfor dannedes denne første Husmoderforening i sin Art netop i Wien?

Det var faa Aar før Krigen. Fødevarerne steg og steg i Pris. Man kunde ikke se nogen rimelig Grund dertil. Kartofflerne kravlede fra 3 til 12 Heller pro Kilo. Semlerne fik galloperende Svindsot. Bananerne — der i Tyskland solgtes paa Gader og Stræder for 5 Pfennig pr. Styk — kostede i Wien sine 20—30 Heller. Østrigsk Sukker betaltes i Wien med 92 Heller. Det samme Sukker solgtes i London for 46 Heller. Intet Under, at Marmeladefabrikationen dér trodsede al Konkurrence.

Var Høsten slet, var det jo rimeligt, at Varerne maatte blive dyrere, men blev Høsten fin, sank de ikke i Pris.

Et Par kloge Kvinder lagde Hovedet i Blød og fandt ud, at Producenterne var Markedets enevældige Regenter. De havde stiltiende rottet sig sammen og fastsatte Priserne efter deres eget Forgødtbefindende. Kunderne var jo gennemgaaende Kvinder. Hvad gjorde det, om de mukkede. Føden maatte

de jo have. Om Husholdningspengene slog til eller ej, kom kun dem ved. Til Held for Producenterne var Kvinderne jo kemisk blottede for Kendskab til Nationaløkonomi. De kom strittende med deres eneste sølle Vaaben — den gammeldags „Prutten“, — der var virkningsløs som Hundens Bjæffen over for Pindsvinets Pigge. De Handlende forlangte kun saameget højere Pris fra Begyndelsen, som de var til Sinds at lade sig prutte ned.

Det er altid svært at være Husmoder med begrænsede Midler. I Wien dobbelt svært. Samfærdselsmidlerne er elendige. Underjordisk Bane findes ikke. Den ret overflødige Statsbane gaar kun udenom Byen.

Lejlighederne er kostbare og uhyggelig gammeldags indrettet. Kun den Velhavende kan tillade sig en virkelig moderne og bekvemt indrettet Bolig. Middelstanden maa oftest tage til Takke med et uanstændigt Pigeværrelse — om et saadant overhovedet findes. Spisekammer, Gaskomfur og Badeværrelse er Luksus. Telefonen er dyr — inderlig slet betjent — og har ingen praktisk Gavn for Husmoderen, da samtlige Smaahandlende glimrer ved ikke at have Telefon og ikke at sende Varer i Byen.

Middelstandens Husmoder var ilde faren. Til de øvrige Ulæmpen kom, at hendes Mand var temmelig fordringsfuld. Han holdt af at spise godt, at faa Maden paa Slaget og faa den smukt serveret. Men selv give en Haandsrækning — som f. Eks. Amerikaneren under lignende Forhold, faldt ham ikke ind. Saamænd var det intet Under, at saamangen straalende og yndefuld Wienerinde allerede efter en halv Snes Aars Husmoderbryderier var forvandlet til en nervøs, forjaget, evigt bekymret Stakkel.

Den Kvinde, der, som en anden Moses sprang frem og slog Vand af Klippen, var den samme, der holdt de to Telefonrør for Ørene. *Helene Granitsch*, en iøvrigt mondæn Dame med store selskabelige Talenter, viste sig pludselig at sidde inde med hartad forbløffende Veltalenhed. Hun virkede

som Æolsharpen og som Nitroglycerin. Der gaar Frasagn om et af hendes første Foredrag, hvor Trængslen var saa vældig, at man maatte give Folket Adgang til flere Sale. Fru Granitsch vandrede da fra Sal til Sal og holdt alle i Aande med sine Flammetalder.

Resultatet var Dannelsen af hin Wienerkonsumforening, der et Par Aar senere paa Grund af visse Konstruktionsfejl (Kvinder er almindeligvis ikke store Bygmestre) styrtede sammen. Men paa Ruinerne opstod snart Rohø. Æren herfor tilkommer i lige Maal *Helene Granitsch* og Fru *Freund Markus*.

Tanken, der ligger bag, er følgende: Den enkelte Kvinde er hjælpeløs overfor Producenten, men i Flok og Følge danner de en Magt, som han maa bøje sig for.

Rohø tæller nu 60,000 Medlemmer. Sandsynligvis vil Tallet inden længe gaa op i Millioner. Saa saare Børnesygdommene helt er overvundne — endnu er der vist baade Mæslinger og Kighoste tilbage — vil Rohø blive en Samfundsstøtte af allerførste Rang.

Dets Program er overdaadigt, tilsyneladende maaske endog uigennemførligt. Men ogsaa kun tilsyneladende. Der venter den unge Forening et Kæmpearbejde med at opdrage de mange Tusinde Husmødre, saa de bliver sig deres egen Kraft og Betydning bevidst. Er dette opnaaet, vil hele Resten komme af sig selv.

Hvad er naturligere, end at Kvinden, der til syvende og sidst er den, der tilbereder og fordeler Maden hele Verden over, ogsaa har sit Besyv med i Laget, hvor det gælder at fastsætte Priserne og bestemme over Markedets Tilførsel? Og vil de, der før har regeret Markedet, trods alt ikke makke Ret, nuvel — saa danner Kvinderne deres eget Marked. Saa bliver Husmødrene med andre Ord selv baade Producenter og Kunder.

Det er Kolumbus' Æg. Og at Rohø har grebet Tyren ved Hornene, slaas fast derved, at den unge Forening allerede har erhvervet Medbestemmelsesret ved Fastsættelse af Torvepriserne.

Gaaseaffæren viser, hvor praktisk, snildt og resolut Rohøkvinderne griber en Sag an. Her endnu et Par Eksempler paa deres Snarraadighed under Krigen, hvor Husmoderens Stilling ofte er vanskelig indtil Trøstesløshed.

Paa et Tidspunkt, hvor Æggene var steget uhyrligt i Pris, lykkedes det Rohø — ved Regeringens galante Mellemkomst — at skaffe sig nogle Vognladninger Æg fra russisk Polen. Istedetfor nu at fordele disse Æg i Stilhed mellem Rohøs egne Husmødre, kaster Rohø samtlige Æg paa Markedet paa én bestemt Dag. Hvad er Følgen? Et Prisfald af — 13 Heller pr. Æg! Man har ved denne lille uskyldige List skaffet alle Wiens Husmødre normale Ægpriser, ihvertfald for en Tid.

Ris, der før Krigen stod i 56—80 Heller pr. Kilo, var steget til 3,60—4,00 pr. Kilo. Ad en Omvej (Rohøs ledende Aander er jo ikke for intet Kvinder) kom man til fire Waggoner Ris og solgte dem, alle Omkostninger iberegnet, Pundervis to Kroner under Detailprisen! Selvfølgelig faldt Rispriserne straks overalt.

Rohø vil paa ingen Maade Mellemhandlerne til Livs. Det er kun Hensigten at forhindre kunstig Prisskruning ved Trust eller for mange Gennemgangshænder.

I Østrig og Ungarn, hvor der er fuldt op af Nationaliteter og Konfessioner, virker Husmodersammenslutningen som et forsonende Element. Om tysk national, om Klerikal, hvad angaar det Fællesønsket om at skaffe god og billig Mælk til alle Rigets Smaabørn?

Rohø demonstrerer Mønsterkøkkener, Mønsterforraadskamre, Hønsefarme, Rohø holder Foredrag i Tusindvis, i Storbyen som i den mindste Flække. Fremkommer der en ny og virkelig praktisk Genstand paa Husholdningsomraadet, eller kastes et nyt og værdifuldt Næringsmiddel ind paa Markedet, skyr Rohø ingen Møje for at bringe alle sine Medlemmer den fulde Forstaaelse heraf.

Rohø er en Art Frimureraktion. Hvert af Medlemmerne tænker baade paa sig selv og de andre. Hvis en Rohø Husmoder har en Onkel paa Landet, der forsyner hende med

Kartofler, siger hun ikke: Gudskelov, nu har jeg Kartofler til mig og mine! Men spekulerer af alle Kræfter paa, hvordan man skal faa samtlige Onkler til at rykke ud med deres hemmelige Beholdninger.

Alene som opdragende Institution vil Rohø med Tiden indlægge sig uvisnelige Laurbær. Vi skal faa se, at inden ret længe, faar Rohø Kvinderne et — og et stort — Ord med i Laget, hvor det gælder Indretningen af Nybygninger. Den gamle Slendrian, den evige Pukken paa, at „det kan ikke være anderledes“, at „Forholdene er Skyld i Ulæmperne“, vil opføre, naar disse Valkyrier rider frem bevæbnet med Kundskab om Tingene, de taler med om. Tjenestepigespørgsmaalet, det altid brændende, hænger ligesaa nøje sammen med Landets Arkitekter som med Husmødrenes overanstrengte Nerver og med Smaaopfindelser, der kan lette det daglige Arbejde. Lutter Ting, som Rohø véd at raade Bod paa.

Den, der bedømmer Rohø ud fra, hvad der *er* opnaaet — og som ikke tænker paa, hvor store Vanskeligheder, man har at kæmpe mod — gør baade Sagen og sig selv blodig Uret. Rohø er endnu kun i sin første Vorden. Et ungt himmelstormende Geni, der ikke ret véd, hvad det skal gøre med sine sprudlende Evner og derfor sparker ud til højre og venstre, her kusende en Vase, dér rammende en Næse. Rohø begaar sine Kejtetheder og Dumheder, saavist som der maa ske Ulykker, hvergang en Kæmpebygning opføres.

Rohø er et Signal, et Raab der vil høres viden om.

KRIGSFADDERSKAB

For 30 Sølvpenge forraadte Judas Menneskenes Søn. For 30 Sølvpenge — oversat i Nutidens Pengesprog for 12 Gange 12 eller 12 Gange 24 Kroner — kan enhver ikke-Judas købe et spædt Barns Liv. Ikke saaledes at forstaa, at han ved Købet faar Ret over Barnet, men han køber Barnet Ret og Mulighed til at prøve Jordelivet, om længe eller kort.

For 30 Sølvpenge For kun 30 Sølvpenge.

Er det mange? Hvad koster en Pels? Hvad koster en blød Stol? Et Gulvtæppe? Hvormange Flasker god Vin gaar der paa 30 Sølvpenge?

For 30 Sølvpenge kan man købe et spædt hjælpeløst Væsen maaske Millioner Gange Millioner Øjeblikkes Fryd og Kummer, Drømme og Skuffelser, Saligheds højeste Lyst, Elendigheds bitreste Pine. For 30 Sølvpenge ... Paa den ene Side en lille bitte blomsterløs Grav, hvori smaa fine Lemmer hastigt bliver til Støv — maaske til Støvet paa Sommerfuglens Vinger — paa den anden et levende kærlighedskrævende Væsen, der med hver Dag, ja med hver Time udfolder en af Barnetilværelsens talløse Vidunderblomster, hvis Rødder suger Næring i Eventyrets fagre Muld, hvis Stængel rækker ind i selve Himlen.

Alt det for 30 Sølvpenge.

Det kostbareste, Mennesker ellers kan faa at købe, er ikke mere Perler og Ædelstene, men det sjælnes Radium. Hvor meget Radium kan faas for 30 Sølvpenge? Skulde et lille Menneskebarn ikke være sin egen Vægt i Radium værd? Mindst det, ikke sandt?

Desuden er det en god Spekulation at sætte sine Penge i saadan en lille Pusling. Det giver forunderlige Renter. Ingen skulde tro, at af saa ringe Kapital kunde flyde saadanne Renter. Thi, hvad er 100 Procent eller 200 Procent — og dette kaldes dog svimlende Renter — mod den Sindets milde, beskedne Fred, naar Samvittigheden, om end kun for en liden Stund, er i Ligevægt og ikke tynget ned af ugjorte Gerningers hemmelige Skam.

Straks, da jeg hørte om Krigsfadderskab — en af Krigens blaa Blomster — blev jeg varm af Taknemlighed. Jeg forstod jo, at her drejede det sig ikke om Ord og tomme Løfter, men at Handling fulgte Løfte, som Ploven den pløjende Hest. Og jeg besluttede med mine egne Øjne at se Foreningen til Bevarelse af smaa Liv i Virksomhed. Jeg havde læst derom. Men det er blot som at se en Fabrik udefra. Den maa sees inde, naar alle Maskiner er i Fart, og de tusinde Hjul ruller hver sin lille Vej mod det fælles Maal.

Men Tiden løb fra mig. Mange Ting kaldte: Kom og se! Vi er det værd! Jeg adlød villigt hver Kalden — og naaede dog saa lidet. Ikke lidet i sig selv, men lidet i Forhold til det mægtige meget, der var at se.

Krigsfadderskab var en Barnebank, grundmuret, brand- og dirkefri. Den skulde nok blive ved at eksistere. Den havde Raad til at vente.

Omsider naaede jeg derhen. Kun én Time. En eneste Time. Men af de Timer, der tæller og — ælder.

Maaske, naar jeg skal være helt og ubetinget ærlig, vilde jeg ønske at kunne strejfe denne Time ud af min Erindring, at gøre den ulevet. Som Barn læste jeg i Fædrelandshistorien et Sagn — eller en Sandhed — om den fangne Konge, i hvis Ryg Fjenden udskar Billedet af en Ørn og fyldte Saaret med Salt. Dette Sagn har forfulgt mig op gennem Aarene. Sagnets blodige Saar med sin saltsmertende Krympen blev aldrig helet. Ingen barmhjertig Glemsomhed vadskede det ud og lagde linnede Klude derover.

Hin eneste Time tilbragt i „Kriegspatenschafts Kinderklinik“ i Lazarettgasse staar for mig som et saadant blodigt aldrig lægt Saar. Og saa var, hvad jeg saa, jo intet at regne mod, hvad Kriegspatenschafts Læger og Sygeplejersker faar at se hver eneste Uge.

De fleste Mødre beder til, det maa lykkes dem at skærme deres Døtre mod al Livets Grusomhed. De vil helst værne dem mod hvert hjerteskrærende Syn. Holde dem i Uvidenhed om den Virkelighed, der dækkes af Ordene: Synd og Fare. Var jeg Moder, jeg vilde sikkert forsøge at rejse hushøjt Gærde om den Have, hvori min Datter skulde udfolde sig fra Barn til ung Kvinde. Men jeg vilde ogsaa vide, at jeg dermed begik en frygtelig Uretfærdighed mod alle dem, der af Skæbnen tvinges til nøgne og uden Vaaben at gaa Virkeligheden imøde, hjælpe sig selv eller gaa til Grunde.

Saadanne Tanker klemte mig om Struben, da jeg førtes gennem Korridorer, hvor Armodens Kvinder med en Barnebylt i Armen dannede Spalier, og da jeg gik gennem Venteværelset, hvor Mødre i Hundredvis, gyngende deres spæde, ventede paa at komme ind til Lægen — deres Højesteret.

Hvem har ikke, efter Regn paa befærdede Veje, set de nøgne sorte Skovsnegle paa Vandring? En Vogn, en uagtsom Fod, en Hestehov, Dupskoen af en Stok — og Knusningen er uundgaaelig. Hvem har ikke følt Anger paa alle de Unænsommers Vegne og ønsket at kunne flytte ethvert af de langsomme Smaakryb ind i Vejsidens grønne Sikkerhed? Men hvem overkom at gøre det?

Jo, netop her bliver det gjort. Netop her.

Oh, disse frygtsomme, fattige Kvinder! Oh, disse bævende Udtryk om Øjne og Mund! Oh, disse magre, forslidte Hænder, der gerne vil tage varsomt og ikke forstaar det!

Herman Bang skildrer i „Det graa Hus“ et sølle vanført Pjok af en Kvinde, der ved et af Naturens grufulde Luner kommer i Ulykke og føder et Barn. Jeg troede hidtil, at denne Kvinde var undfanget og født i Digterens Hjerne, men her saa jeg hende lyslevende. Jeg hørte hende

med rusten, sprængt og pibende Røst synge og visse for den lille klynkende Bylt, hun bar i Armene. Og da han blev ved at klynke, gav hun sig til, grædende, at hoppe rundt med rædselsfuldt groteske Dansetrin. Det var vel Fortvivlelsen og de sidste Nætters Vaagen, der nu indgav hende dette Forsøg. Bleg og klam laa Puslingen hen. Aarerne tegnede sig som Blækstreger i den sælsomt store Pande. Lægen lod hende, straks han kastede et Blik paa Barnet, komme ind i et Værelse for sig. Han rystede paa Hovedet og lod Haanden glide let henover Hjernens Sammenføjninger. Konen opfattede hans Hovedrysten som en Dødsdom og skreg vildt op. Men han tyssede paa hende: Vist var der Haab. Barnet kunde komme sig. Blot hun Men hun hørte ikke mere efter. Hendes arme forkrøblede Hjerne rummede kun én Ting ad Gangen: Før Skræk, nu Jubel. Hun hørte ikke efter Lægens Bebrejdelser, at hun i over tre Uger havde forsømt den eneste Forpligtelse, hun havde paataget sig, at komme og lade Barnet undersøge og veje. Hun sandsede ikke, hvad Lægen sagde om Smitsomheden af Barnets Sygdom, og at det straks skulde indlægges paa Klinikken. Hun lallede af Glæde. Hun vilde kysse hans Haand.

Denne Kvinde var — Moder. Hendes Barn et Kriegspatenkind. En anden Kvinde havde betalt de 30 Sølvpenge for at holde det i Live. Da hun var borte, spurgte jeg Lægen, og han mente virkelig, at der var Haab. Barnet var usædvanligt. Ingen kunde endnu sige, om Krøblingens eneste Livsfrugt skulde udvikle sig til Idiot eller — Geni.

Moder efter Moder kom ind, viklede sit Barn ud af Klude og Sjaler og gav den lille — ofte graablege, ofte snavsede Orm til Sygeplejersken, der vejede, maalte og skrev Tallene ind. Derfra til Lægen, der undersøgte Barnet med Anatomens Kynighed fra Hoved og Bryst til de bløde Ankelled. Saa maatte Moderen aabne og vise sit Bryst. Og jeg — maatte holde Haanden for mine Øjne. Saa haardt Lægen kunde tale til de Mødre, der svigtede Tilliden og undlod at holde Barnet rent, glemte at give det den rette Mælkeblanding, eller lod det sulte

ved et sygt Moderbryst, hvorfra flød en vandet Vædske, der bragte Tanken hen paa plumrede Taarer — saa mildt og kærligt gled den store Haand hen over de smaa lyse Legemer.

Der var en tydelig Forskel paa de Kvinder, som kom for første Gang og de, der, Maaneder igennem, hver eller hveranden Uge kom for at fremvise Barnet. Men endnu større var Forskellen paa Børnene.

En Række Mødre næsten trængte sig frem for hurtigst muligt at fryde sig over den Ros, de vidste tilkom dem. Der var rene Præmieunger, trinde og hvide som Nøddeorme, herligt fægtende med Arme og Ben, lystigt blinkende med klare Øjne, sæbevaskede lige op i Silkehaaret. Der var Mødre, som trods Usseldommen i Klædedragt havde gjort deres Yderste for at se nette ud. Og disse Mødre havde over Børnene sluttet Venskab. De drøftede paa stolt Modervis Børnernes magesløse Fremskridt i Vægt og Væsen, de udvekslede Raad, sammenlignede deres Spæde, følte paa de smaa Kroppe, roste og selvroste.

Det er det første Aar, det gælder. De første 30 Sølvpenge. For dem hjælpes Moderen over Fødslen, faar hun Lægetilsyn og Lægemidler, hun kan købe nærende Kost til sig selv, saa hun igen kan give Barnet dets eneste naturlige Næring. Man har ved indtrængende Beden og Forlangen bragt det saavidt, at 85 Procent af disse Mødre — hvoraf neppe ti havde kunnet gøre det uden Kriegspatenschafts Hjælpen — nu selv ammer deres Børn.

Dødelighedsprocenten blandt Børnene er da ogsaa sunket ned i Nærheden af Nul. 8000 smaa Sjæle er købt fri for foreløbig Død. 8000 smaa Mennesker har faaet det, som Rig og Fattig higer efter med samme Begær: Chancen.

Men endnu er der Mødre, som forgæves trygler om 30 Sølvpenge, Løsesummen, der kræves, og man maa lade dem gaa bort med bøjet Hoved. Der er ikke Sølvpenge nok.

Saa har jeg ladet mig sige, at der er andre Kvinder, Mødre og Hustruer, der mistede, hvad de mente var deres eneste her i

Livet. Mistede det ude paa Valpladsen. Uger sad de stumt hen, vilde ikke høre om Livet, der, trods deres Sorg, gik sin Gang. Tilfældigvis tvinges de af Tilfældet til at høre om Kriegspatenschaft. De har de 30 Sølvpenge. De køber sig Fadderretten over et Barn. Ubevidst begynder Tankerne at kredse om dette dem ubekendte Væsen, de spørger og erfarer dets Navn. De ønsker at se det. I Barnets Øjne læser de Højsangen om Livets Fortsættelse. Og inden de selv ved deraf, er dette lille Væsen blevet deres fattige Tilværelses lysende Midtpunkt.

.....Det er Lørdag Eftermiddag, Mødrene kommer i Lazaretgasses Patenschaftsklinik for at fremvise deres Børn. Hvo, der vil, kan gaa derhen — men maa helst medbringe de 30 Sølvpenge.

WIENERBØRN OG SOLDATER

Der er Foraar i Luften. Oppe paa det herligt-høje flade Tag, hvorom Wiens gamle Kirke- og Slotstaarne staar Vagt, og hvorom de fjerne blaanende Wienerwaldhøje danner Vold, begynder Græsset at skyde frem, og Knopperne at folde sig ud.

Solen gløder saa udholdende paa Tagets Donaukisel, som antog den — blændet af sin egen Glans — Stenene for forladte Havfugleæg, den for enhver Pris maatte sørge for at faa udruget.

Børnene svømmer rundt i blaa Luft. Deres hvide, røde og gule Haarbaand flagrer. Deres Fletninger danser paa Matroskraverne. Saa hedder det Stop, og med Fingeren paa Næsen og eftertænksomme Linjer om den søde Mund, klumper de sig sammen for en sidste Gang at drøfte den kommende Soldaterjause.

Det er hverken den første eller anden, snarere vist den tyvende. Men hver Gang er den lige ny og lige magesløs mærkværdig. Thi hver Gang er der jo andre Gæster. Snart Tyskøstrigere, snart Tyske, Ungarere, Polakker, Ruthener, Kroa-ter, Bulgarer, Tyrker — der er nok at vælge imellem. Og hver Gang er det andre Værter, hver Gang to andre Klasser. Men alligevel er jo mange af de tidligere Værtinder med. To Værter for hver Gæst regner man. Er der altsaa hundrede Soldater, kan man ikke nøjes med mindre end to Hundrede af Skolens syv Hundrede Børn. To Værter for hver Gæst, det er flot, det er godt.

Idag er det nu de allerbittestmindste og de allerstørste.

De fireaarige danner en rent uformelig Klump, som de staar dér og støder Hovederne sammen og stritter bagud med Resten. Klumpen er ikke enig om Forrangen. Hvem skal bære Sikkerhedsnaalene til Krigernes Brystbuketter? Haardnakket siger de „Kriger“ istedetfor Soldat, siden en stor Kammerat fra fjerde Klasse har fortalt, at hun fra sin Far véd, Soldat kommer af Sold. Og Sold er Penge. Og det lyder, som om de gik i Krig for Penge. Men Kriger, det kan man høre er lutter Tapperhed.

De Store føler Answarets Tyngde. De har været rundt i Hospitalerne og kniksende overbragt Indbydelsen til hver enkelt af de Saarede. En smal Sag. Men paa dem hviler Forpligtelsen til at sørge for, der er Cigaretter nok, de skal arrangere Underholdningen, dække Bordene, flette Guirlanderne, binde Buketterne og — skaffe Mælk nok til „Jausen“.

I Fredstid er Jausen for dem en Kaffebakke, der af sig selv spadserer ind paa Bordet. Men nu er der Smalhans med Mælk, og „hvid“ Kaffe er forbudt i Kaféerne mellem 2 og 7. Soldaterne bliver tyttet med sort Kaffe fra Morgen til Aften, det kan man ved en saa festlig Lejlighed ligesaa lidt byde dem som The eller Limonade. Øl er paa Forhaand ude af Betragtning, da man hele Skolen igennem hader Alkohol — desuden lugter Øl alt for ækelt.

Heldigvis har den rare gamle Kejser bestemt, at hvert Barn i hans Rige hver Dag skal have en halv Liter Mælk. Her er Redningen. Man ofrer sin egen Jausemælk paa de Tapres Alter.

Cigaretter kniber det ogsaa med. Men naar syvhundrede Børn, mest Pigebørn, rotter sig sammen om at bede, tigge, lirke, smigre og kærtegne, kan i Længden hverken Bedstefædre, Onkler eller store Fætre modstaa. I Sekretariatet underneden er da ogsaa en Ophobning af rygelige Ting, saa man kunde tro sig hensat i en Tobakshandel.

Bordenes dækkes i Gymnastiksalen. Ved hver Kuvert ligger en yndig Buket. Intetsteds findes saa mange Foraarsblomster som i Wien, og intetsteds forstaar man at binde dem

saa kønt sammen. Hver Buket er et lille Brev, sommetider et helt Digt med Rim og rigtige Versfødder. Fra Loftet hænger Vimpler ned i mangehundredevis og i alle Regnbuefarver. Garderoben er forvandlet til et Pandekagehus. Hvert Barn skulde jo bare medbringe Smørrebrødene fra sin egen Jause. Men det er da vist, ikke engang Kejserens Børn fik saa gode Sager til en daglig Jause — tilmed i Krigstid. Her er indbydende Ting i saadanne Mængder, at samtlige Soldater maatte springe som Granater, hvis de blev tvunget til at spise op.

Skoleundervisningen gaar sin rolige Gang trods den ugentlige Soldaterjause. Derfor maa man passe paa at være stille. Det er meget vanskeligt. Kan man lydløst instudere Kame-rumervagtparaden maaske? Eller danse hollandsk Træskodans paa Hosesokker?

Man gør sit Bedste og fyger gennem Korridorerne paa yderste Taaled. Tungespidsen ud. Røde Ben. Hvide Ben. Klirrende Sporer. Modtagelseskomitéen er i Hvidt. Forlystelseskomitéen i magyarsk Nationaldragt.

Modtagelseskomitéen deler sig ved de forskellige Elevatorer, der rigt fanesmykkede fører Gæsterne op.

Her kommer det an paa at have Sprogene til Raadighed. En Skandale, om der kom blot én Gæst, hvis Sprog ingen kunde tale. Skolens mange Nationaliteter er godt paa Plads. Idag er det en Ære at tale rent Schwabisk, en endnu større at kunne bryde paa det Tyrkiske.

Ud af Elevatorerne stiger de blesserede Krigere, lidt langsomt, lidt besværligt, støttet paa Krykker eller hjulpet af Kammerater. Man hilser dem med værdig Venlighed. Man maa jo først lære hinanden at kende. Det intime Venskab sluttes ikke saadan straks. Men snart.

Gæsterne føres først op paa Taget. De gør store Øjne. Hvem kunde ane, der fandtes et saadant Tag! Man kan næsten gribe om Kirketaarnene, blot man strækker Haanden ud. Saa flot staar de dér. Selvbevidst strunke som Tulipaner. Og Børnene, der hvirvler om, leende og nynnende, med skin-

nende Øjne og flagrende Silkehaar til Knæene. En Flok store Sommerfugle, forrykte af Solen.

Soldaterne er vant til Krigens Helvedeslarm. De har vænnet sig til Sygeplejerskernes blide gode Stemmer. Men denne klokkerene Latter, denne Skovduekurren, disse hjertebedaaende Toner overvælder dem. Mangen Soldat, der med Paradeskridt gik ind i Kuglereggen, maa læne sig ud over Gelænderet og holde Haanden over Øjnene for at skjule sin Bevægelse.

Cigarretter og Sukkergodt bydes om, og straks stiger fine Røgskyer op over Byens gamle Tage. Her er saa lunt og godt, at selv Krykkerne begynder at tænke paa, om det ikke lod sig gøre nok engang at slaa Rod og skyde grønne Kviste.

Men nu ned i Festsalen. Gennem hvidgule Silkeforhæng skinner Solen fagert paa de hvidgule silkeglatte, spejlblanke Vægflader og deres store Afbildninger af Mesterværker fra alle Lande. Scenen er foreløbig skjult bag et mosgrønt Fløjlsforhæng.

Soldaterne hjælpes til Sæde. De allerbitteste og alledumteste Dreng og Pige kiler sig ind mellem Rækkerne for at underholde deres store nye Venner. De spørger og fortæller uopfordret. Deres smaa hede Hænder smigrer sig ind i de haarde Soldaternæver. Her kærtegner et Barn en handskeklædt Haand, uden at ane — eller tænke — at Handsken skjuler en Prothese. Der læner en spædlemmet lille Pige sig tro skyldigt mod et kunstigt Ben. Store, forundrede Øjne iagtager et af Ar og Bandager grufuldt vansiret Ansigt uden Spor af Skræk. Børnenes Tillid udstraaler magisk Kraft.

Alle disse Børn hader Krigen. Men deres Hjerter er rene. De hader hverken Russer eller Englænder. De hader kun Krigen. Og de forestiller sig Krigen som en mægtig, mangehovedet Drage, der truer alt, hvad de holder af. Soldaterne elsker de, fordi de ikke er bange for Uhyret, men prøver paa at hugge alle Hovederne af det. Og de gør det kun, fordi det er Synd for den gamle Kejser, som jo ikke selv kan føre Sværd

mod Dragen. Ellers skulde man nok se ham i et Svip gøre det af med det Uhyre.

Skolen har anvendt hver Tomme af sin Magt overfor disse Barnehjarter, at Hadets Gift ikke skulde naa dem. Og trods Tale i Hjemmene, trods Blade og Krigskort er det i det store og hele lykkedes at bevare Kærlighedsfølelsen uforkvaklet.

Nu begynder Festen.

Murene er solide. Alligevel ryster de under Afsyngelsen af den østrigske Kejsersang og den tyske „Wacht am Rhein“. De lyse, yndige Barnestemmer flager lette som Eroter omkring og over Mændenes grove, tunge Røster.

En lille Pige, lutter Fyr og Flamme, springer op paa Trinene foran det grønne Tæppe. Hun holder paa Ungarsk en Tale til sine Landsmænd. Det klinger som Pustaens Blæst, som Smeldet i en Fane, som Rørfløjtens Toner. Atter og atter vender et Ord, som et Hilraab tilbage: Magyar! Magyar! Magyar!

Det mosgrønne Tæppe deler sig. Haydns Barnesymfoni. Kan nogen modstaa denne yndefulde Spøg? Jo, de unge Kunstnere selv. De haandterer Rangle, Kukuk og Nattergalepibe med samme Alvor og Hengivelse som Casal sin Cello.

En otteaarig Alf i Menneskeskikkelse tripper ind, løfter med to spæde Fingre op i den yderst stumpede Kjole, nejer og fremsiger et selvlavet troskyldigt Takkedigt til de store Krigsmænd. Hun dekorerer dem med sine naive Ord, hun klapper dem paa Kinden, hun stryger dem gennem Haaret med sin ugrammatikalske Inderlighed.

Czardas! Selv Invaliderne rokker uroligt i Sædet. Dette er Ungarn. Det røde Blod. Vinen. Czardas kan ikke læres. Man er Ungarer og har den i Blod og Nerver. Man er Magyar og danser Czardas som Græshoppen stryger sin Fiol. Disse Børn ved ikke af, hvilket voldsomt Indtryk deres uskyldigt fyrige Dans foraarsager. Luften er ladet med Elektricitet.

Næppe har de sluttet, før Dørene rives op, som for at kalde

Virkeligheden frem efter Rusens Drømmesyner. En Duft, mere forlokkende end den af Roser og Liljer, bølger ind og melder: Jausen er rede!

Saa fører de unge Værtinder omhyggeligt deres Gæster til Bords. Dreng og Piger med Kranse om Haaret bærer om. Enhver sætter en Ære i, at samtlige Krigere smager paa hans Varer. Og Krigerne gør god Besked.

Der er gaaet Ry af disse Jauser, saa man har klogeligt kun nippet til Hospitalsmiddagen og spændt Livremmene ud. Om man vilde, kan man ikke undgaa de smaa Værtinders søde magesløse Paatrængenhed. Men alt har sin Grænse. Derfor gaar det, som det maa: Foran hver Gæst ophober sig et lille Bjærg af udsøgt Smørrebrød, af Kager og Sukkerstads. Hovedrystende og leende ser Gæsterne til, hvorledes Bjærget vokser. Stundom ramler hele Herligheden. Nytter ikke. Gæstfriheden holder ikke Pavse, før sidste Fad er tømt til sidste Krumme. De arme Krigere forsøger forgæves at proppe Overfloden ind i deres Papirservietter. Det skulde fedt hjælpe. Da daler, som Dannebrog fra Himlen, en solid Papirspose af store Dimensioner ned foran hver Gæst. Tapre er Krigerne, men ti Tommelfingre har de. Hjælpes maa de. Latteren klukker og klunker. Man kan ikke høre Ørenlyd for Glædeslarm. Gesvindt en Cigarret, og Forestillingen tager fat paany.

Børnene har selv lavet Programmet. Ingen Voksen har blandet sig deri. Derfor ved heller ingen, hvad næste Nummer bringer. Det kommer ogsaa for, at en Krøltop stikker Hovedet frem gennem Forhænget for at kalde paa en af de Optrædende, der i Iveren over at opfylde sine husmoderligt underholdende Forpligtelser, rent glemmer sine kunstneriske.

Forhænget skilles. Der staar Vidundermøllen fra Schwarzwald. Paa en Bænk i Forgrunden sidder en Rad krumryggede Morliller med Kappe, Briller, Strikkestrømpe og rystende Hænder — og ellevilde Gavtyvøjne. De har ikke helt glemt, at de heldigvis kun er ti Aar.

Skovfeer danser frem og besynger Møllen og opfordrer de gamle til at træde nærmere og lade sig male unge nok en-

gang. Efter mimrende Modstand, lader de sig overtale og humper ind. Alle Lys tændes paa Møllen, Vingerne render rasende rundt, og ud springer de nydeligste, saligste Børn. Dem har Møllen ikke kunnet male yngre, men Soldaterne har den malet tyve Maaneder yngre. Krigen er glemt.

Herreje! Nu bliver man netop mindet om den! Parade-marsch af Fireaarige! Papirshjelme, Fjerbuske, Feltherre-miner. Linealen er Sværd. Pussy fører an. Hun er General — eller maaske Feltmarechal. Hun kender ikke Forskel paa Højre og Venstre og dingler med Benene som en nyfødt Kalv. Men hendes lille — helt igennem Kvinde — Ansigt bevarer sin urokkelige Værdighed. Saadan omtrent maa Fortidens Matroner have baaret Hovedet, naar de gik rundt med Nøgle-knippe ved Bæltet.

Fra Feltherre stiger hun ned til et evig kvindeligt Niveau: Pussy synger sine Dukker i Søvn! Dukken har hun imidlertid i Skyndingen glemt derhjemme, saa en Teddy-Bjørn maa agere i dens Sted. Moderstolt og moderømt vugger og visser hun for sit Dukkebarn. Sagtere og sagtere bliver Røsten, nu blot som en bævende Hvisken. I Salen holder man Vejret. Det falder ingen ind at klappe, eller le, eller raabe Bravo. Alle er lige saa ængstelige som Pussy for, at en fremmed Lyd, en Flues Summen, en Sommerfugls Svirren, et Vindpust i Sivene skal vække „Dukken“; der tydeligvis er lige ved at slumre ind.

Denne lille fireaarige er Fremtidens Kvinde, endnu Hustru og Moder i Svøb, men med alle Instinktets ufejlbarlige Fornemmelser overfor det, der gælder.

Nu kommer den „alvorlige“ Del af Festen. Gæsterne skal dog mærke, de er i Skole. I Skole gaar man for at lære noget. En Sang. For Eksempel den gamle haabefulde Wiener-vise: Grüsset die Hoffnung. Først siger Gæsterne Teksten efter, saa synger Børnekoret, saa stemmer Soldaterne i, og nu synger Gæsterne alene. Bravo! Rent og fuldt klinger det. Om igen. Og nu til Slut alle paa engang.

Den Sang vil aldrig blive glemt, hvadenten Sangerne efter

Krigen frelst naar Hjemmet, og Dagene glider jævnt som før, eller Himlen over Valpladsen skal fange deres sidste bristende Blik.

„Grüsset die Hoffnung“

Men Solen gaar ned, og Skyggerne bliver lange. Man maa tilbage til Hospitalet. Man maa tage Afsked. Det varer en hel Time at komme fra Festsalen hen til Udgangen. Man har saameget at snakke om, man udveksler Adresser og Navne. Lommerne fyldes med sammenbundtede Cigarer og Cigarretter. Bandagerne dekorerer med Blomsterfletninger. Børnene har helt ondt ved ikke at sige du — mange gør det.

Et sidste Blik, et sidste Haandtryk. Elevatoren glider ned i Dybet og forsvinder. Men Børnene staar foroven og stirrer efter den.

Om Krigen saa har en hel Million Dragehoveder, „vores“ Krigere skal nok kappe dem af hver og en!

Og Krigerne dernede begriber — maaske for første Gang, — at Tabet af Lemmer eller Førlighed ikke var omsonst.

DE BLINDES GODE MODER

Saa var jeg da igen i Budapest, efter mange lange Aars Fravær. Dengang Fred men isnende Kulde med stride vindpiskende Byger hen gennem vintermørke Gader, nu Krig men et Foraars saa guddommeligt, saa duftende dejligt. Jeg kom en stille Aftenstund. Træerne stod med tunge grønne Kroner. Menneskene smilede. Hestene saa paa mig med deres store blide Øjne. Deres Skind glinsede. Floden spejlede Ofens stjernetindrende Højder. Jeg gik ind i Eventyrets fortryllede Bjærg, hvor én Dag er som Hundrede Aar og Hundrede Aar som én Dag. Da jeg kom ud, var alt forvandlet, og jeg kendte ikke mig selv igen.

Hvor sælsomt, rigt at være født med en modtagelig Sjæl! Her ligger en By, som jeg kender, som jeg har gennemvandret, men fornemmet fremmed og fjendsk — som jeg har vendt Ryggen og glemt.

En skønne Dag vender jeg tilbage. Et Blik, et eneste, og Hjertet skælver af Lykke, af Gensynsglæde. Jeg elsker. Jeg elsker denne By. Husene, Floden, Bjærgene derovre, Luften, Lugten, Lydene, Hestenes Hovslag, Solens Synken, det mørke Fløjlstæppe, der skiller Nat fra Dag, Stjernernes Kriblen paa deres spinkle rappe Ben. Zigøjnernes Violiner, der klager fra snevre Gyders gemte Huse

Budapest aabnede sin Favn og tog mig ind til sig. Smilende vuggedes jeg i Blund og drømte en af Hjertets yndigste Drømme.

Ungareren elsker sit Land med alttopfrende, altbetvingende Lidenskab. For ham er Himlen, der hvælver sig over

Ungarn, højere end Himlen over den øvrige Verden, Bjærgenes Sne er hvidere, Søernes Vande blankere, Solen gyldnere og Druerne sødere end nogetseds.

Han elsker ikke blot med Hjertet, men med alle sine hede Sanser. Derfor overvældes han af Medfølelse for hine Ulykkelige, der af Skæbnen i et Nu berøvedes Landets magiske Skønhed og fordømtes til evig Nat uden Stjerner. Derfor strækker han kærtegnende og vejledende Hænderne frem mod sine krigsblindede Brødre, derfor prøver han at skaffe dem, om ikke Lyset, saa Varmen fra den store naadige Sol.

I Luft saa lind og lun som Morgenerne i Kairo, naar Kamelerne netop har spredt deres friske Kløverbyrde langs Gader og i Krans om Torve, kørte jeg ud til de krigsblindes midlertidige Hjem.

Stedet er helligt, som Kvinden, der føder, som Oldingen, der dør. For hvert Skridt, jeg vandrer i den store Have, træder Foden — som i Efteraarets visne Blade — i bristende Haab, angstfuld Fortvivlelse, Taarer som Is, Taarer som Ild. Men Træerne er tavse Vidner. Dulmende breder de deres Grene arme over de Ulykkelige, gemmer dem, saa ingen skal se dem i Smertens Nedværdigelse, dysser deres Tanker i Søvn, hvisker til dem om Foraaret, der, saa længe Verden staar, vender tilbage, naar Vinteren er forbi, drypper sin Dugg over deres tørstende Sind, — og græder for dem, naar deres egne blinde Øjne ikke har flere Taarer.

Hver af disse Blinde har gennemgaaet det samme. Først Sindets vilde Oprør mod Gud og Mennesker, saa Sløvhedens graa rædselsfulde Taage og langsomt, langsomt, den trælse Vej fremad, opad, mod Resignationens nye Liv. Igaar et stræbende, villende, handlende Menneske, idag en selvopgivende Stakkel, uden Mod til at leve, uden Kraft til at dø. Tabet af den ene Sans synes at have lammet alle de øvrige. Sløv, mere Dyr end Menneske, stiger han ned i Fortvivlelsens dybe Brønd, Med usigelig Møje og grænseløs Taalmodighed maa Red-

BLIND TÆPPEKNYTTER

ningsarbejdet foretages. Er han kommen op af Brønden, skal han bringes til at tale og høre, til at fatte Rosens Duft og Menneskenes Godhed — til selv at ville være Menneske blandt Mennesker.

At lære den Blinde at læse og skrive, at væve og spille, er for intet at regne mod at føre ham frelst tilbage fra hin afgrundsdybe Brønd.

Hvilke Tanker kan ikke rummes i én eneste søvnløs Nat, naar man ligger og stirrer og sørger ud i Mørkets horisontløse Øde? Skønt man ved, at efter Natten bryder Dag frem med Lys og Mod ...

Maa da ikke Tanker, tunge som Bjerge, taarne sig sammen over de arme slukte Øjnes Laage, bag hvis Skodder selv det voldsomste Lyn ikke kan bringe nok saa svagt et Skær. . .

Hvem kender ikke *Breughels* Billede af de Blinde, der, den ene ledet af den anden, gaar i Afgrunden? Aldrig er vel menneskelig Hjælpeløshed skildret mere brutal sandfærdigt, mere nedbøjende trist. For den, der én Gang har staaet foran dette Billede, bliver Livet igennem de Blinde i endeløs Række ved at vandre ud i Bækken, og man fornemmer en sygelig Længsel efter at høre deres Raab, naar Faldet er fuldbyrdet, og Vandene lukker sig over deres af Blindheds Ve og Vaande vansirede Aasyn.

Men Ungarns Krigsblinde gaar ikke i Bækken. Den ene Blinde leder ikke den anden i Døden. En god Moder, en søsterlig Veninde, en Hjertets og Viljens kyndige, kærlige Raadgiverske har taget deres Haand og leder dem, til de føler den faste Grund under Fødderne igen. Troen, de mistede, giver hun dem tilbage. Hvor det er nødvendigt, over hun Vold for at trænge ind i deres kunstigt stængede Sjæle. For hver Angst véd hun et Haab, for hver Smerte et Lægemiddel.

Hun, den unge Grevinde, opdraget med alle sin Stands byrdefulde Fordomme og Forpligtelser, steg ned og blev Ven, Søster og Fortrolig med Pustaens Bonde, med Bjærgboen, Analfabeten. Han ser ikke hendes høje ranke Gestalt — hun

bøjer sig jo helt ned over ham — han ser ikke hendes race-rene Aasyn, ser ikke Øjnenes dybe Sø' om hvis Bredder Sørgepilen hælder deres Kroner — men han hører hendes Stemme. Og han genkender sin Barndoms Vuggesange. Han hører Kirkeklokkerne ringe fra Landsbyens lille hvide Kirke. Han hører Fugletrækket i stille Høstnætter. Han hører Bækken nynne og hulke.

Paa disse Mænd, der var som Planter revne op med Rode og slængt i Vejstøvet, udsat for Forbrænding af Solen og Knusning under Vejfarendes plumpe Fødder, ødsler hun af sin Godheds rigt rindende Kilde. Og se, Planterne retter sig. De tørre Rødder suger Saft til sig. Nye Spirer bryder frem.

Grevinde *Emil Dessewffy-Batthyany* er Hjertets gode Gartner. Hendes undergørende Hænder forvandler det flyvende Sand til frugtbar Muld.

Hun opgiver ikke en af sine Sjæle. Hver af dem betyder en Kamp, hvor hun maa sejre, hvis ikke han skal fortabes.

Dér sidder en Mand. Født af Kvinde, altsaa et Menne-ske. Et Vrag. De to Øjne er gabende Svælg. Har han grædt Øjnene ud? og tilsidst grædt Blod? Hans Ben er borte. Begge to. Kun Overkroppen er tilbage. Aldrig har han lært at læse eller skrive, men engang var han en rask Mand til sin Gerning. Han havde en Kvinde, han kaldte sin, Børn, der var hans, og som han elskede og arbejdede for.

Saa kom Krigen og tog, hvad den kaldte sin Ret. Han havde sagtens altid haft tungt ved at udtrykke sine Tanker, og det, der var overgaaet ham, gjorde ham endnu mere faa-mælt. Dog fandt man ud, hvad der plagede ham vaagen og i Drømme: Længsel efter dem derhjemme. Vildt, fortærende længtes han. Utaalmodigt, i Feberspænding afventede han den første Prothese, der skulde bringe ham til at bevæge sig, til igen at gaa. Konen kunde ikke forlade Børnene, saa blev det da ham, der drog paa Besøg. Besøget skulde vare en Maaned. Inden en Uge var han tilbage, og nu sad han hen uden at tale.

Hans Aandedrag var en Støn, som bristede Hjertet hvergang paany.

Hvordan naaede den højadelige Frue hans Fortrolighed? Hvorfra tog hun de smaa enfoldige Ord, der løsnede Graaden? Der var sket dette:

..... Da han kom hjem, skreg hans Kone op af Forfærdelse, styrtede ud af Huset og vilde ikke se ham mere. Hendes Skrig havde han i Øret. Gennem hendes Rædsel havde han først helt fattet, hvad der var sket.

Grevinden lukkede sine Øjne, til hun forstod baade Alfabeten og hans Kvinde, saa satte hun sig hen og skrev. Et Brev om en Helt. Om en Mand, der blind og berøvet sine Lemmers Brug, ved egen Kraft var istand til at ernære Hustru og Børn. Jeg tænker, det var noget saadant, hun skrev, men Brevet har jeg ikke set. Fra den fjerne Landsby kom Konen, saa hastigt, som Vejen kunde bære hende, for at gøre godt, hvad hun havde forbrudt.

Fra dybeste Fortvivlelse løftedes han op i Salighedens ubegribelige Højder.

Jeg saa ham sidde ved sit Arbejde, med Smil om Munden, smaabrummende noget, der vel skulde være Sang. Han saa' trods Mørket, ind i en straalende Fremtid: eget lille Hus og egen Have, hvor Børnene tumlede, og Konen gravede, hvor Høns kaglede og Katten spandt. Det var hans alt sammen. Det var ham, der skaffede Føden og Klæderne til de mange Munde. — Han var Borger blandt Borgere, udfyldende sin Plads i Samfundet som de.

Man kunde fristes til at sige om Ungarns krigsblindede Sønner, at de er „Kælebørnene blandt Invaliderne.“ Dette kommer vel noget af, at der i Forhold til de øvrige Lemlæstede er saa faa Blinde. Hver enkelt kan behandles med større Omtanke.

Naar den Blinde efter Fortvivlelsens sindssygeagtige Skyggetilværelse vender tilbage til Virkeligheden, lærer man ham først at læse og skrive. Selv om hans Hænder til Hælvten er

affrosne eller Fingrene revet af, lykkes det dog altid at bringe ham en eller flere af den Blindes Læse- og Skrivemetoder. Imedens forsøger man at trænge tilbunds i hans Sjæleliv, at udforske hans Evner og Vaner, lære hans inderste Ønsker at kende. Og nu gælder det at finde netop den Beskæftigelse, der baade kan udfylde Tid og Interesse, sætte ham istand til virkelig at gøre Nytte og — som ikke slider alt for galt paa Nerverne.

BLINDE BØRSTENBINDERE

Da 75 Procent af de Krigsblinde er Bønder, og saaledes afskaaret fra deres tidligere Virksomhed, og da de ikke har nogen gennem Lærdom trænet Hjerne, ligger det nærmest at søge et Haandværk. Blandt de Haandværk, der lettest læres og i Længden anstrenger mindst, er Kurvefletning og Børstenbinderi.

Paa lang Afstand lyder Larmen inde fra de store Værksteder. Der synges, der fløjtes, der pludres til Arbejdet. De Blinde hører ikke, at Døren gaar op. Kappestriden er i fuld

Gang. Voksnes tunge Alvor og Børns kaade Leg paa en Gang. Enhver er grændseløs stolt af sine Børsters Blødhed, sine Skruppers Stivhed, sine Kusters Tæthed. En færdig Børste prøves mod Kinden med samme Fryd som den, hvormed en forkælet Kvinde prøver et Silkestofs Blødhed. Flere Mænd har deres Hustruer siddende ved Siden. De arbejder med endnu større Iver. Det er — her oversat i Dagliglivets Prosa — Ridderen, der kæmper med Damens Rose paa sit Bryst. Konerne følger spændt Arbejdets Gang, pønsende paa at lære Kunsten af eller i Nødsfald at kunne give en Haandsrækning.

Se, dette lykkelige Par! Forglemmende, at ogsaa Seende er tilstede, slipper han Børsten og stryger den unge blussende Kvinde over Kind og Haar, og hun læner sig ind imod ham, saligt fornemmende hans usvækkede Manddomskraft.....

For et Par Maaneder siden, tænkte han paa Døden som eneste Lindring. Da satte de Blindes gode Moder og søsterlige Veninde sig hen hos ham og prøvede alle sine Guldnøgler, til hun fandt den ene, der passede til hans Hjerter. Han havde haft en Brud — han skildrede hendes Sødme, hendes Ynde — men hun lo til de andre, og han jagede hende bort. Og fortrød det hver Time siden. Krigen var kommen. Og nu — nu var det for sent. En Blind! ... Grevinden med Guldnøglerne dyppede sin Pen og skrev i al Hemmelighed til den unge Kvinde. Tilbage kom et Brev, der var forunderlig tungt, trods det, der kun var ét eneste Blad Papir deri. Men et levende Hjerter var lukket inde i Brevet, og den Blinde, der ikke kunde se de skrevne Ord, hørte tydeligt Hjertets Banken: — Maa jeg komme? Maa jeg være dine Øjne? Maa jeg arbejde for os begge?

Bryllupsklokkerne kimede, og hun kom, og Bryllupsrejsen var en Vandring i Institutets Have.

Ingen tvinges til at blive ved et Haandværk, der trætter eller keder ham. Han maa prøve forfra, saa ofte han lyster. Der er — utroligt, som det lyder — Blinde her, der knytter svære kostbare Tæpper i varme Farver og rige Mønstre.

Den, der finder Fred i Tonernes Verden, faar Lov at

BLIND KURVEMAGER

vælge det Instrument, der gør hans Sjæl mest Glæde, men ikke som Erhverv. Kun som Adspredelse. Man vil ikke ud-sætte ham for den Fristelse at spille sig Medynkens Skillinger til fra Dør til Dør og frasige sig sin Selvfølelses uhyre Værdi.

Ungarns Folk har indsamlet over en Million Kroner: Hædersgaven til dem, der mistede Synet i Kamp for Fædrelandet. Renten af denne Sum er fordelt i Enheder. Hver Familieforsørger (ogsaa hver ugift Mand) faar 6 Enheder, Konen 2 og hvert af Børnene 1. Den nuværende Enhed, der aldrig kan mindskes og med Tiden sikkert vil vokse, er 40 Kroner 63 Heller. En Mand med Hustru og fire Børn faar saaledes hvert Aar 12 Enheder eller 487 Kr. 56 Heller. Naar han har tilegnet sig et Haandværk, faar han ved Bortgang fra Institutet alle Redskaber udleveret. Man forsyner ham med Materiale, og afkøber ham alt hans Arbejde paa Forhaand, saa han aldrig behøver at ængste sig for Afsætning. Man giver ham fuld Salgspris, fradrager kun lige Materialets Værd.

Staten udbetaler ham Skadeserstatning og Pension.

En hel Villaby er under Opførelse for de Krigsblinde. Flere Tusinde Joch er alt udlagt. Der skal opføres indtil 320 smaa Enfamilieshuse, hver omgivet af sin Have.

Hver af de blinde har sin Beskytter, der i Fremtiden holder Øje med hans sjælelige og legemlige Velbefindende. Der ved udelukkes den forfærdelige Mulighed, at Familien udbytter eller mishandler deres — ellers værgeløse — Forsørger. Dette maa ikke forstaas som en Art Formynderskab. Tværtimod, alt er anlagt paa, at den Blinde skal opretholde Troen paa sit usvækkede Menneskeværd.

Blandt de Blinde er en — serbisk Officer. Han nyder akkurat samme omhyggelige Behandling som Landets egne Sønner. Ja, der vises ham snarere større Hensyn. Skønt Fange, er han for Tiden Gæst. Dette er Ungarn. Dette er Landet, der har Raad til at være højmodig.

MEZÖHEGYES

ET AF UNGARNS KORNKAMRE

Vandet i Grøfter og Damme er ultramarin. Træer, hvis Udspring er mere gult end grønt, spejler sig deri. Under Vandenes Overflade driver Blomster gyldent glippende, som store Stjerner. Hvad er Land? Hvad er Vand? Og hvor har Oversømmelserne Ende?

En pløjende Bonde. Bukserne himmelblaa, Vesten vinrød. Foran ham lunter, langsomt vuggende, hans hvide Hest. To smaa sorthaarede Unger sidder paa Ploven, leende mod Solen.

Inde i Skoven hist og her et rødt Tag som en nysgerrig Blomst, der strækker Hals for bedre at se.

Opad en Bjærghænt ni smaabitte hvide Kapeller, øverst oppe Moderkapellet — Skrænten selv morgenrød af blomstrende Ferskentræer.

Eventyrlig Frodighed. Overalt Frugttræers drillende og dryssende Konfetti. Nu gaar Solen ned i Damp og Blod. I Ly af Skoven har en Flok Zigøjnere slaaet Lejr.

Forbi. Forbi.

.....Szegedin! Tragediens By, som Theisfloden for en Tid udslettede af Jordens Overflade. Fredeligt, næsten søvnigt, dovner den brede Flod afsted, rugende over sin onde Stordaad, skulende til Byen, der genopstod med brede Gader, skønne Parker og store Mindesmærker. Paa Torvet staar mangeskørte, muntre og midaldrende Kvinder foran skulderhøje Sække med Paprika. Kommer at købe! Kommer at

købe! Vi er Hjertet af Ungarn! Vi er den ægte, den allerreneste ægte Paprika, den, der faar Magyarens Blod til at brænde som Ild. Vi er den ægte røde Paprika, der bringer Suppe kogt paa Flintesten til at smage som trøffelspækkede Kalkuner kogt i Vin. Vi er den ægte Paprika, som faar Fisker til at løfte Hovedet paa Panden for endnu engang at indsnuse den liflige Duft!

Konen sælger til den Fremmede i en stor Pose med Adresse paa, og peger paa sit Hjerte og saa paa Posen. De to er Et, det maa den Fremmede skønt mærke sig.

Militærautomobilen staar rede — laant for at spare Tid herinde i Landet, hvor Sidebanerne er langsomme og usikre. I den aabne, støvsugende Vogn styrter vi gennem grønne, hønseflagrende Landsbyer, forbi Herresæder, hvor Ruderne stirrer bebrejdende efter os: Anstændige Folk har vel ikke saadan Hastværk! Der maa stikke noget bag!

Ikke en Høne kører vi over. De to militære Chauffører har Øjne i baade Fingerspidser og Næsetipper. Nu reddes en sig i Vejstøvet solende Pattedgris, nu en æggegul Kylling, nu et Føl, der stiller sig paa tværs for at se det sære Syn. Jo, vi har Forstaaelsen af, at er end Menneskeliv i sørgelig lav Kurs for Tiden, gælder det saameget mere at omgaaes omhyggeligt med fjedrede og haarede Husdyr.

Frelst forlader vi Hovedvejen, skumples en Sned Minutter ad Biveje, hvis lunefulde Rutsjebaneflade nøder os til Fastklamren med Arme og Ben og Snappen efter Vejret for at holde Balancen. Saa svinger vi over Skellet og spinder silkeblødt ind gennem Statsdomænets 24 Meter brede, aarhundredgamle Alleer, hvis Muld er sort som en stjerneløs Nat.

Mezőhegyes er 63 Kilometer i Omkreds og et af Statens Mønsterbrug. Intet Steds giver Sæden saa mange Fold, Køerne saameget Mælk, Bierne saameget Honning. Ja, selv Regnormene synes trindere dér og Roserne mere oliefyldte.

Under Tyrkerinvasionen blev denne Del af Landet slemt hærget og brændt. Store Strækninger blev lagt helt øde. Disse overtog Regeringen som herreløst Gods, og her blev i 1778

grundet et Remontedepot med 10,000 Heste fra Ukraine, Podolien, Circassien og Tyrkiet.

I Begyndelsen af det nittende Aarhundrede omdannedes Domænet til Halvblodsstutteri, og senere anvendtes den Del af Jorderne, der ikke krævedes af Stutterierne, til Landhus-holdning og Mønsterbrug.

Der er saaledes baade militær og civil Øvrighed. Militæret hersker over Hestene og deres Opdrættere. Civiletaten raader over Mark og Eng, Kør og Faar.

Kragerne henhører under Civiletaten, hvis Direktør synes at elske dem som den kinesiske Kejser sin Nattergal. De skræpper i Sværmevis i Træernes Kroner og døver al anden Lyd. Skulde der nogensinde her opstaa Krig mellem Civil- og Militærmyndighed, vilde Stridens Æble blive hine Krager, som Obersten ikke kan døde, men som Direktøren mener rensar Roerne omkap med de flinkeste Piger.

Mezöhegyes er Landet, der flyder med Mælk og Honning.

Statsdomænets Heste, Køer, Okser, Bøfler, Faar og Svin kender ikke til Krigsration. De skinner og strutter af Vel-være. Havde Dyrene det saa godt i Paradis, var det dobbelt lumpent af Adam (eller var det Eva?) at begaa hint nedrige Frugttyveri, som alle vi andre maa gaa og undgælde for.

I *Wilhelmshöhe* har Træerne det saa godt med Klæder, at de fleste bærer Slæb af Løv. I *Kew Garden* ved London lever Blomsterne idyllisk dejligt som de Salige paa *Fra Angelicos* Billeder. Men *Mezöhegyes* er Paradiset baade for Træer og Blomster, for Mennesker og Dyr.

Ingen af de mange Hundrede Hingste og Hopper er bundne. Frit vandrer de om, søgende Sol og Skygge, som det behager dem. Deres Stalde er som store kongelige Dansesale — hvor blot Vægmaalerne ikke endnu har øvet deres Kunst, og hvor Parketgulvet endnu ikke er lagt. De vader i højt, rent, vellugtende Straa, og Verden udenfor er kun til for deres Bekvemmeligheds Skyld.

I hver Stald traver rundt mellem det frimodige, kærligt kælnæ Præmieblod, et eller to smaa stridhaarede blødmulede

Æsler. De er der — for at Hestene skal vænne sig til Synet af deres store Øren og ikke blive sky for dem senere!

I Stutterierne er Fødehjem med Eneværelser for Mor og Barn. Men, medens de offentlige Fødehjem i Storbyerne kun kan huse Barselskvinden 5 Dage, faar Mor Hest og hendes Barn hele 10 Dages Barselshvile.

Naar de smaa skal vænnes fra, lukkes et Par Snese jævndreng ind i et stort Barnekammer — sagtens for at faa smertet af. Da hersker der grænseløs Fortvivlelse. Mødrenes Veraab skærer Luften Dag og Nat. De Smaa piber og hviner og græder paa Følfacon og vil hverken æde eller sove. Men to Døgn efter stilner den vilde Smerte af. En zart Klynken, en dyb vemodig Snøften, et fugtigt forundret bebrejdende Blik — og Ungdommens Letsind har sejret. Moderen sørger længere, dog hænder det, til Skam for al Tale om Blodets Baand, at Mor og Søn eller Datter et Par Maaneder efter græsser Side om Side uden at vise blot de svageste Tegn paa nogensinde før at have truffet hinanden.

De slikker, kradser og gnubber hverandre paa de vanskeligst tilgængelige Steder, og altid gengældes Venskabstjenesten prompte. Ikke sjældent ser man dem staa i lang Række ned gennem Stalden, den ene gnubbende den anden hele Rækken ned. Tamme som smaa Hundehvalpe snuser selv de fyrgste Hingste til hver Fremmeds Haand, altid redbon til at stifte Venskab med en ny Dunstkreds.

Dyrene er saa vant til god Behandling, at de ikke kender til Frygt for Mennesker. Indbyrdes fordrages de paa en Maade, der kunde tjene Menneskene som højst efterfølgelsesværdigt Eksempel.

Militærautomobilet er længst sust tilbage til Zceged, og vi har med samt den civile og militære Øvrighed indtaget Middagen, lutter fede og krydrede magyariske Livretter, i Domænets Klubhus. Nu holder Firspandene for Døren med Kusk og Tjener i skinnende ungarske Uniformer, og vi danser ud

under Allétræernes mægtige Kroner. Vognene fjedrer som Hængekarne, saa lind og modtagelig er Mulden.

Ude paa Markerne leger Harer og Agerhøns — der synes at være Fødselsdagsgilde hos en af Parterne. Hr. og Fru Agerhøne tripper zirligt som andre agtværdige Ægtefolk, der skal til Kirke, Side om Side i Plovfuren. Harerne øver sig mere i Længdespring. Men bange for os Mennesker, nej — det manglede bare! Er her da aldrig Jagt? Jo, en Snes Skytter gør det paa en Dag af med over 1200 Harer, men Jagt hører ikke til Mezøhegyes daglige Fornødenheder.

Jeg forstaar saa smaat, at i denne Fredens dybe Dal, her midt ude paa Pustaen, hedder det: *Leben und leben lassen!* Ja, man fortæller om Soldaten, der efter 14 Maaneders Krigstjeneste kom hjem og fandt et spædt Barn i Vuggen, at han først sundede sig lidt og ikke var rigtig glad, men saa sagde: „Ja, ja, har Vorherre ladet det lille Kræ komme til Verden hos os, maa vi vel se at være skikkelige imod det!“ Manden var maaske hverken noget Fæ eller ligegyldig overfor Uregelmæssigheden, men i Ungarn er nu engang Smaabørn anset som en Guds Gave, alle og enhver har at være gode imod. Det er jo ogsaa muligt, han havde et og andet, han paa den Maade gjorde Bod for. Hvem ved?

Domænets Grændser er afmærket ved Pigtraadshegn, men ogsaa uden det vilde man kende Mønsterbruget. Dette er jo Statens gode Eksempel. Her tør ikke ske Fejl. Her tør ingen Haglbyge slaa Kornet ned, ingen Kvægpest decimere Bestanden, ingen Biller ødelægge Skovens Træer.

Domænet er stort som et Lilleputrige. Stort nok til at grunde et Utopiens Slaraffenland, hvor Nød og Død, hvor Nid og Strid ikke kendes. Man er Idealet nærmere maaske end nogetsteds. For Dyrenes Vedkommende er det evige Fredsrige her grundet. Menneskene er naturligvis altid — Mennesker.

For Alvor tænker Staten paa her i denne dejlige Natur, at grunde en ideal — Menneskebestand! Det er Hensigten at

fjerne alle Smaabørn fra syge eller svagelige Forældre og lave en Børnekoloni, hvor Børnene gives nøjagtigt de samme Vilkaar, som de vilde have haft i Hjemmene, og kun sikres mod enhver Art af Smitte. Man vil lade dem leve i og med Naturen og vænne dem til alt det Friluftsarbejde, der tilkommer Landboens Barn og den vordende Bonde.

Et herligt Projekt.

Blev Resultatet blot nogenlunde ligt det, der kom ud af *Nonius I*, kunde Ungarn i Sandhed fryde sig.

Inspektør Solario beskriver i 1815 Nonius den første med følgende ikke meget lovende Ord: „Et nybaaret Føl uden Skønhed og Harmoni. Omend det altid vil være værdiløst, maa vi dog, for at berige vore Erfaringer, holde det i Live!“

Nonius I blev den berømteste Hingst i Ungarns ædle Hesteavls Historie og Stamfader til 2840 berømmelige Hingste og 3203 Hopper — hvorefter den døde elsket og savnet.

At salig Nonius fødtes i Mezöhegyes, skyldtes ikke Forældrenes Ønske, men Skæbnens Tilskikkelse. Østrigske Kyrasserer kom under Napoleonskrigene i Nærheden af „Zweibrücken“ om ved en Mængde herreløse Slagheste. De indfangede dem og førte dem med til Ungarn. Nonius Forældre var deriblandt.

Vi kører fra Stutteri til Stutteri. Obersten fortæller fornøjet om den russiske Spion i Konsuls Skikkelse, der spurgte, om de producerede Kavalleriheste. Med Hjertensglæde havde han løjet: Oh ja, 10,000 om Aaret.

Ikke en af Hestene gaar til Hæren.

Langsomt fatter jeg Forskellen mellem Angloarabisk, Anglonormannisk og engelsk Halvblod. *Gidron* og *Nonius* bliver mig kendte Slægtsnavne som *Hansen* og *Sørensen*, jeg begynder saa smaat at nære Parvenuens Kærlighed til alt, hvad der smager af blaat Blod.

I Skumringstimen defilerer de ædleste og skønneste Eksemplarer, samlet fra alle Staldene, forbi, hver ført af sin Rideknægt. Deres Skygger tegner sig kæmpemæssigt mod den hvide Mur. Ikke en Vind rører sig. Hvert af Dyrenes Fod-

slag høres i den løse Muld, hvert Snøft! Vi sidder under en uhyre Akacia, og jeg er glad, at Mørket skjuler min Forlegenhed: Man gør sig al den Umag for at hædre en Gæst, der ikke har mere Forstand paa Heste end en almindelig Lænkehund paa Beethoven.

Disse Dyr, der paa Udstillinger overalt vilde tage Sejren hjem, disse Dyr, hvoraf enkelte i England, Frankrig eller Belgien vilde kunne indbringe op imod halvt Hundred Tusind Kroner, sælges alle her for en Pris, der smager af Gave. De betragtes i snævre Forstand som Folkets Eje. Enhver driftig Bonde, der bevislig vil behandle Dyret godt, kan for faa hundrede Kroner erhverve en af disse Racehopper. Mezøhegyes Hingste staar til hans Tjeneste. Hopperne har han ikke Lov at sælge videre, derimod er han naturligvis Herre over Afkommet.

Vi aflægger Visit i Kostaldene, og tænker: — Hvor mange Flygtninge vilde ikke paa deres Knæ have takket Forsynet, om de havde fundet et saadant Asyl!

De røde Simmenthaler Køer, der giver deres 22 Liter Mælk daglig, er i en Foderstand, som drak de at Mælken selv.

Det ungarske Steppekuvæg, oprindelig lyst chocoladefarvet er nu mere mørkladent, ind mod Ryggen næsten blaaligt. Køer og Tyre græsser sammen og parrer sig uden Tilsyn eller Indblanding — en sælsom Tanke for En, der fra Barndommen kun er vant til at se Tyre med Ring i Næsen og nittede Ben.

For første Gang møder jeg de krushaarede, rapspringende Fedesvin, hvis krasse Uld — Svin og Uld, to for en Nordbo uforenelige Begreber — bruges til Madrasser.

Nu og da maa Firspandene vige for en Drift Okser, hvis vældige Horn giver Forklaring paa Vejenes ødsle Bredde. Disse Okser kom hid fra Rusland i Folkevandrings Dage, og anser nu Ungarn for deres eneste Fædreland. Er de end stærke og villige til at trække, gør Bøflen dem dog Rangen sridig. Hvor Tærskemaskinen kræver 6 Okser, gør 2 Bøfler det af. Bøflerne opdrættes i Siebenbürgen. Deres Mælk

er fed og nærende, men har en vis ram Lugt. Bøflen er jo Negeren blandt Hornkvæget.

Mezöhegyes er vel kendt og modtager Gæster fra begge Halvkugler. Saaledes var nylig en hel international Kongres paa Studiebesøg. Gæsterne arriverede alle i Automobil inde fra Budapest. Man hædrede dem og stillede alle Firspandene til Raadighed. En Argentinier rynkede paa Næsen ad noget saa gammeldags og langsomt. Samme Herre forlangte — og fik — hver Morgen paa Mezöhegyes et Faar, som han selv stak, lod stege paa Rist og bringe helt ind paa Bordet, hvor han egenhændig trancherede det. Man viste ham Hampfabriken, men han rystede paa Hovedet: I Argentina har vi Bomuld! Man viste ham Sukkerfabrikkens Roedynger. — Vi har heldigvis Sukkerrør!

Altsaa er her en Sukkerfabrik! Den maa jeg se. I min Barndom har jeg ligget i en Sukkertønde, og (med Skam at melde) været med til at lede efter glemte Sukkerrester. En hel Fabrik maa være noget ovenud herligt.

Beredvilligt opfylder man mit Ønske, men Lederen sukker dybt: Inden for Statsdomænets Rækkevidde burde alt være fuldkomment, og saaledes var det før. Men nu er alle Arbejderne indkaldt, russiske Fanger er i deres Sted, og Russerne er ikke renlige. Alt andet godt er de, men ikke renlige!

Der skrives første April. Siden forrige August har Maskinerne gaaet Nat og Dag. Naar er der da bleven Tid til den store Hovedrengøring, der kunde tiltrænges hver Ugedag! Her er 800 Russere beskæftiget. De sultes egentlig ikke. 1200 Gram Brød (jeg kan jo ikke gøre for, de faar saa meget) holder Liv i dem. Maaske brænder de noget af det, for de bager selv. Men trods denne mægtige Brødration slikker de saa meget Sukker, at Driften giver Underskud. Muligvis er den halve Grund, at de ikke er uddannede. Da Sukkerrapserierne tog Overhaand, lod man Fangerne undersøge efter endt Arbejde, og Fabriken fik sig et helt Museum af ulovlige Genstande, der blev fundet paa dem.

Alle Russere er fødte Metalarbejdere, og alle har de en Mani for at lave Ringe. Materialet skaffer de sig paa en Maade eller paa en anden. En Mængde herligt forarbejdede Aluminiumsfingerringe var i Omløb. Hvor kom de fra? Hvor var det hemmelige Værksted? Hvor var Smeltediglens Ild? Man fandt Synderen: en ung Russer, der havde smeltet sin Feltflaske og ved en hemmelig Ild paa aaben Mark om Natten udhamret de smukke Ringe.

Jeg har faaet nok af Sukkerfabriken, mere end nok.

I alle disse tætte og sivende Kar, der roterer med en søsygegivende Gesvindthed, syder det frygtelig ophedede Sukker. Jeg træder, nej vader i Sukker. Jeg lugter, smager, nyser, hoster Sukker. Jeg kvalmes af Sukker, jeg kvætes af Sukker. Arme Russere, der gaar og bliver saa sukkerforgiftede, at de maa spise et Par Pund Sukker om Dagen for at holde sig oppe!

Jeg kommer til at hade hugget og skaaret Sukker. De spidse Sukkertopforme, der staar henover Gulvene som lige-saamange Termitboliger i en Sneørk (hvilket Syn jeg forresten aldrig har set) indgyder mig fanatisk Modbydelighed. Hellere være indelukket en hel Time i en Elevator med en svedende Neger end blive et Minut længere i denne Sukkerstank!

Gudskelov, nu tropper Gadefejerne op med deres Koste — de fejer Gulvenes Sukkermasser op! Vi gaar for ikke at blive fejet med og komme i Raffinadegryden.

Det skal vare længe, inden jeg ser venligt til en Sukkerskaal!

Akkurat naar jeg at nyde Vorherres rare rene Luft smaa ti Minutter — aldrig har et Saltvandsbad smagt bedre — da Næseborene atter vejrer ondt.

Vi er i Nærheden af Hampfabriken.

Sukkerets Kvalmen i Forhold til Hampens kadaveragtige Stank er som Negerlugtens til Duften, der opstiger fra Kineserens Hovedbund. Men det gælder at være tapper, om jeg vil have noget at se. Og Synet er prægtigt: De unge, smidige,

solvarme Russere, med Kasketten i Nakken og aaben Skjorte, tumler rundt i Hampens Affaldsdynger som Børn, der leger i Høstakke. Egnens frodige Kvinder hjælper med, og Smaabørn og Hunde gør deres for at bringe Virvaret til det yderste.

Inde i Fabriken, hvor Oljen presses ud, og Hamptrevlerne skilles fra og renses med Maskiner og med Haandkraft, flyver Avner og stikkende Fnug omkring, lammende Aandedrættet og betændende alle Slimhinder. Her er mindre godt at være. Hampen forarbejdes til Seglgarn, Tovværk og grovt Sækkelærred — det meste gik før til England, nu „gaar“ det næppe saa langt.

Hampefabrikens 2000 Russere er lystige som Skoledrenge paa Feriebesøg hos den rare Onkel paa Landet. De tænker ikke paa at flygte. Tværtimod mener Rygtet, at de efter Krigens vil slaa sig ned her for Tid og Evighed. Om Mezöhegyes Gæstfrihed strækker sig saa langt, turde være tvivlsomt — omend de russiske Fanger her, som allevegne i Østrig og Ungarn er særdeles afholdte.

Videre kører vi i den synkende Sols dejlige Valmuerødme. Intet Under, at Markernes Grøde er tæt som Luven paa ægte Tæpper. Dag og Nat tre Uger igennem overrisles Ager og Eng, om Sommeren med rent Vand fra den store Kanal, om Efteraaret med gødet Spildevand fra Sukkerfabrikken. Mezöhegyes flyder saaledes ikke blot med Mælk og Honning, men med Spildevand, og Spildevandet er maaske ikke mindst Aarsagen til, at Statsdomænet foruden at være et mønsterværdigt Mønsterbrug ogsaa er en lille Guldgrube.

Man fortæller for Resten, at ikke langt borte — paa den anden Side Zceged — ligger en rigtig Guldgrube, en af de eventyrlige, hvor Guldet findes i „Klumper som Hønsæg“. Ikke alle Høns lægger lige store Æg. Er Hønsene paa Krigsration, bliver Æggene ofte mindre end Valnødder. Men selv Guldklumper af Størrelse som Hasselnødder er det stundom værd at bukke Ryggen for.

Minen er gammel og var alt nedlagt, da en ny Ejer overtog og begyndte at drive den. Heldet stod ham bi. Saa fandt Ar-

bejderne — for Øjeblikket flest af Hunkøn — at Socialismens Delingsprincip ypperligt lod sig prøve her. De nappede nu en Krumme, nu en Klump. Ejeren, som tilfældigvis samlede paa Guldklumper af forskellig Størrelse og Vægtfylde, og saa lidt som andre Samlere holdt af at blive berøvet enkelte Numre af Samlingen, lod da Kvinderne røntgen- (eller maaske var det radium-) gennemstraale, naar de gik hjem. Men derover blev disse saa fornærmede, og med nogen Ret, at de ikke mere vendte tilbage. Og nu maa Ejeren nøjes med de Guldklumper, han har, og forresten vente paa bedre Tider og Arbejdere, der ikke netop lider af samme Samlermani.

Hvorvidt Historien er sand, skal jeg ikke kunne afgøre.

Mezøhegyes er som et Musæum med en Mængde Sale og Mesterværker paa alle Vægge i alle Sale. Og jeg er den arme Rejsende, der forslugent iler fra Billede til Billede ør af Henrykkelse og med svidende Øjne. Om en Time lukker Musæet, og Inngangen er jeg rejst. Bagefter bliver der Tid til at sørge over alle de Billeder — jeg ikke naaede at se.

Men takket være mine elskværdige Værter og Førere — tre Stjerner i min private Baedeker — fik jeg i Mezøhegyes i to Døgn mere at se, end jeg ved egen Hjælp havde kunnet overkomme i to Maaneder.

Og Følgen blev da ogsaa, at jeg — som de russiske Fanger — naar Krigen er forbi kunde have svær Lyst til at omplante mig selv, som et andet grønt Træ med Jordklump ved i Ungarns bløde sorte Muld.

UNGARN'S INVALIDER

Voksblege og sminkerøde Caviller ligger i deres Rede af finthakket Silkepapir. Brødkort er at faa hos Portieren. Paa Spisekortet er Kapun og Vildsvineryg.

Zigøjnerorkestret spiller, men ingen danser. Det var i Officerskasinoet i Pilsen, hvor 16. Regiment, opkaldt efter Hindenburg, til Zigøjnermusik med deres unge Hustruer dansede den ægte Zcardas for mig — de af dem, hvis Ben ikke var stive efter Skudsaar. Her danses ikke, men vi er jo ogsaa i et offentligt Lokale, et Hotel.

Officererne har endt deres Maaltid. Af Vinen er kun Olieranden paa Glassene tilbage. Nu bringes Mokkaen ind. Som paa Tælling gør Officererne den samme uvilkaarlige Bevægelse: lister et Par Stykker Sukker ned i Lommen og smiler hen for sig. Sukkeret er til — Hestene.

Magyaren skal kunne være grusom i Kærlighed og uforsonlig Had, men paa ét Omraade er han kvindefølsom: Han elsker sin Hest og kærtegner den i Tanken, saa ofte han ser en Sukkerskaal.

Husker han paa, da den bar ham ind i de dybe Skove, to Døgn, tre Døgn? Aldrig fik Vejen Ende. Frem. Frem. I Stilhed, der suste, Stilhed, der sang. Hvem skulde have anet, der fandtes saadanne Skove! I russisk Polen var det, Føden slap op. Officererne sultede, Mandskabet sultede. Hestene stred sig frem. Truende stod Stammerne og tæt. Naturtempler tusindfold mægtigere af Udstrækning end de af Mennesker byggede.

Da, endelig Lysning, Marker, Huse, Landsbyer. Sove, sove og varm Mad! Høns kaglede mod Vinterhimlen. Sid af!

O, Hvilen var sød. Man kunde sove staaende. Men ingen tænke paa at lægge sig. Kun Hestene fik Lov at hvile. Mandskabet vadede kilometervidt i knæhøj Sne for at skaffe Hø og Straa til Dyrene, først da kom Turen til dem selv.

Krigen gør Menneskeheden ondt og stundom ond, men Krigen lærer ogsaa ofte det enkelte Menneske — der maaske har glemt, at Verden ikke blev skabt for dets Velværes Skyld alene — at føle Medlidenhed.

Krig kan virke som Skærsild.

En Moder — en Fyrstinde — fik Besøg af sin Søn. Atten Maaneder havde han været ved Fronten, dette var hans første Orlov, og den var kun paa faa Dage — Mama, sagde han, jeg ved ikke, hvordan det er, men derude i alt det Grusomme, i alt det, jeg aldrig vil kunne tale om og daarligt taaler at tænke paa, er det, som om jeg blev lutret eller Forstaar du mig, Mama, det er saa svært at forklare. Jeg tror, jeg bevarede min Renhed midt i Smudset. Ikke jeg alene, men alle mine Kammerater.

Saaledes kan Krigen virke.

Ungarn er de hede Kilders Land. Ikke blot, at her og der findes en hed og lægende Kilde, hvorom et Verdensbad grundes, og hvortil en international Dagdriverskare stimler for at more sig og hele gamle Skader paa samme Tid. Saadanne Kilder findes og faar deres Ry efter Fortjeneste. Men som Finland er „de Tusind Søers Land“ er Ungarn „de Tusind hede Kilders“. Paa snart sagt hver Bondes Ager, i Tykningen af snart sagt hver Skov springer i Ungarn en Kilde frem, hed som Magyarens eget Temperament, men ukendt undtagen i nærmeste Egn. Lægende, undergørende.

Først i de allersæneste Aar er det gaaet op for Ungarn, hvilken national Skat det ejer i disse Kilder, først nu er man begyndt at udnytte dem, at døbe deres Vande, fylde dem paa Flasker og give dem i Handelen. Det er ikke ualmindeligt, at en enkelt Godsbesidder — som over Kvægdrift eller Faareflokk — er Herre og Hersker over et halvt Hundrede Kil-

der, et helt Naturapothek af Lægemidler uden latinske Navne eller Lægerecept.

Inde i selve Budapest, ved Foden af Ofenerbjerget springer en saadan Kilde. Man har døbt den Kejserkilden og Badet derover Kejserbadet. Vandet er saa skoldende hedt, at det maa opsamles i Beholdere og afkøles fra sine 65 til 40 Grader, inden det lukkes ind i den mægtige Svømmehal.

Her bader, under Krigen, dagligt op imod et Par Tusind Invalider. Synet er ikke egnet for Folk med svage Nerver.

I Førstningen maa de Saarede og Amputerede bæres did og støttes under Badet, men Lægekraften gør sig snart gældende, og den, der først ikke kunde kravle afsted, plasker senere lystigt om uden Hjælp.

Badeanstalten er ikke blot beregnet paa Vand. Mange Patienter bades i hedt Sand, i Røntgenstråaler, i ultraviolet Lys. Alle Former for Sygegymnastik forefindes, alle elektriske Apparater. Nye blev opfundne under Krigen og er allerede i Brug. De sætter den Saarede istand til uden fremmed Hjælp at foretage visse mekaniske Bevægelser, hvorved langsomt og uden altfor voldsomme Smerter de syge Lemmer atter kommer i Lave, de lamme Nerver atter vækkes til Live.

En Grimasse, en Skuren Tænder, et lavt kort Støn, ellers Stilhed. Læger, Massører, Patienter, alle synes underkastet denne Stilhed.

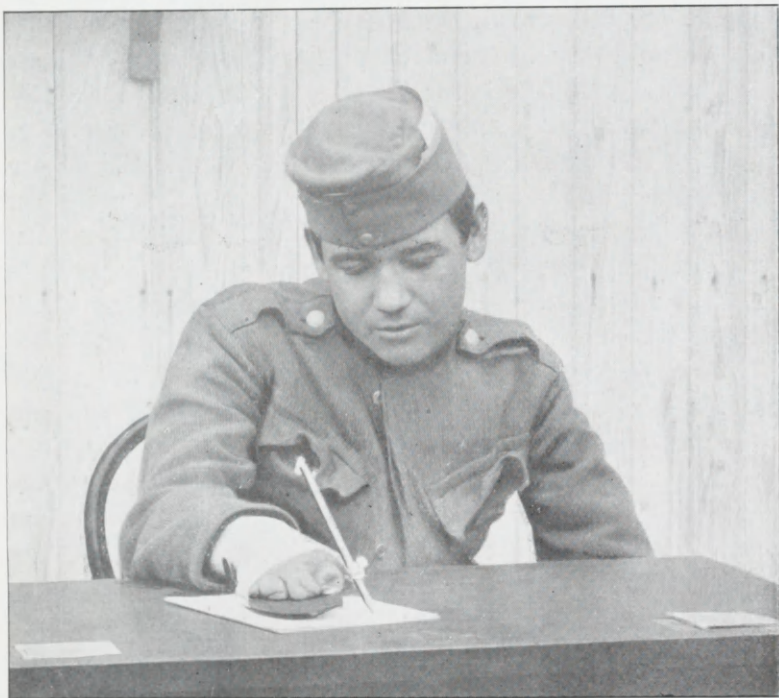
Man var ikke forberedt paa Kvindebesøg, og ingen lod sig forstyrre i sin Gerning. Hvad jeg her saa, var ikke saa meget Værk af Granat og Bajonet, som visnende Væv, hensmulrende Knogler, Hænder og Fødder, hvor Forfrysningen som med Tænger havde revet Ledemodene fra hinanden og gjort levende Lemmer til døde værdiløse Klumper.

Men udenfor i Solen, indsvøbt i Tæpper, hvilede de Syge paa Baarer efter Behandlingen. Blaa Røg fra Cigaretten tegnede deres glade eller tungsindige Tanker ud i blaa Luft. Skriften kunde jeg ikke tyde — Sproget kendte jeg ikke.

Sprang mon denne hede Kilde ud ved Bjærgets Fod for engang at kæmpe om Liv og Død for Tusinder af Landets

unge Sønner, eller var Kilden blot et af Naturens yndigste og tilfældigste Indfald?

Vi kører forbi en Bygning. Min Ridder og Følgesvend forklarer mig, den hedder „Gasthaus für das Volk“. Hvad den i Sandhed er. Her faar den trætte Vandrer Natteleje — og Bad for 10 Heller! Har han 25, faar han desuden et rigeligt Maal-

DEN FROSNE HAAND LÆRER AT FØRE PENNEN

tid bestaaende af Smørrebrød og Gemyssuppe. Lovovertræderen, der har udstaaet sin Straf, kan her tilbringe sine Nætter i Fred, til han efterhaanden vænner sig til igen at færdes mellem Mennesker. Og hertil søger — ofte halvaarsvis — den fattige ærgærrige Student, for hvem Viden og Kunnen er Livets højeste. Om Dagen finder han altid Ly i et eller andet Bibliothek, her har han for 10 Heller Tag over Hovedet de

kolde Nætter. Her behøver han ikke at skamme sig over sin Fattigdom. Som Aarene gaar, og han naar sin Ærgærrigheds Maal, vil Tanken om „Gasthaus für das Volk“ kun fylde ham med frimodig Taknemlighed.

Vi er paa Vej til „Værkstederne“, Barakker i Flodens Nærhed, hvor Invaliderne, naar de har vænnet sig til Prothesen, indøves i et nyt Haandværk eller lærer at arbejde med Redskaber, der befæstes til det kunstige Lem. Værkstederne er tilfældigvis idag ret tomme. Saamangen enarmet, saamangen enbenet har netop Ferie for at — hjælpe til hjemme ved Høhøsten og Foraarspløjningen. Det lyder som en daarlig Spøg. Men saa vidt er Menneskesnillet naaet, at en Mand, der har mistet højre Arm over Albuen, kan grave, pløje, harve, rive, ja føre Leen omkap med sine hellemmede Brødre. Ved den kunstige Arm fastskrues Redskabet, og Prothesen selv er saa sindrig sammensat, at han har fuldt Herredømme over de til Gerningen nødvendige Bevægelser.

De Skræddere, Skomagere, Sadelmagere, Smede og Malere jeg her ser i Aktivitet, er jo ikke i Søndagspudsen, men iført Arbejdsklæderne Arbejdsprothesen: Styltefoden eller den kunstige Arm uden Haand men med Plads til Værktøjets Fastgørelse. Om Søndagen gaar de en Smule stift — nærmest som gamle fornemme stivbenede Herrer — paa deres Kunstben med fint blankede Støvler og bøjelige Led. Eller med handskeklædt Kunsthaand, der holder Stokken eller fører Cigaren til Munden.

Her øves ingen Tvang mod Individet. Det staar den vankelemodige frit for at prøve og vrage, til han finder, hvad der synes ham det rette. Mangen Mand, der i de unge Aar af Faderens Myndighed blev tvunget ind i en Livsstilling, der var hans hele Væsen og Tilbøjelighed imod, kommer her for første Gang paa sin rette Plads. For ham bliver Tabet af et Lem formeligt Vejen til Lykke. Der er Invalidere, som bogstaveligt har prøvet alle Haandværk uden at kunne falde til Ro i noget. Man taber dog ikke Taalmodigheden. Der gives andre Erhvervsgrene end Landbrug og Haandværk.

SKRÆDDEREN UDEN BEN

Den enarmede Violinspiller, som selvfølgelig ikke kan bruge kunstigt Lem til at stryge Buen, lærer at klare sig ved Hjælp af Knæene. Haandværkeren ender maaske som Kunstner, Kunstneren som Haandværker. „Værkstederne“ ligger isoleret og danner en ganske lille Verden for sig, hvor Tankerne samles, fordi intet udefra splitter Opmærksomheden.

Min Sandten, om jeg ikke staar overfor en Opfinder! En anden Edison. En Børstenbinder. Hvad er rimeligere, end at han anvender sin Opfindelsesevne paa sit eget Omraade. Stolt-beskeden viser han os Vidunderkosten, der kan bruges paa syv forskellige Maader, saa man kan komme ind i de skjul-teste Kroge med den, dreje om skarpe Hjørner og alle mulige andre Hundekunster. Det er en formelig Heksekost. En Kost, som enhver anstændig Stuepige med Agtelse for sig selv maa forlange af sit Herskab eller sige op.

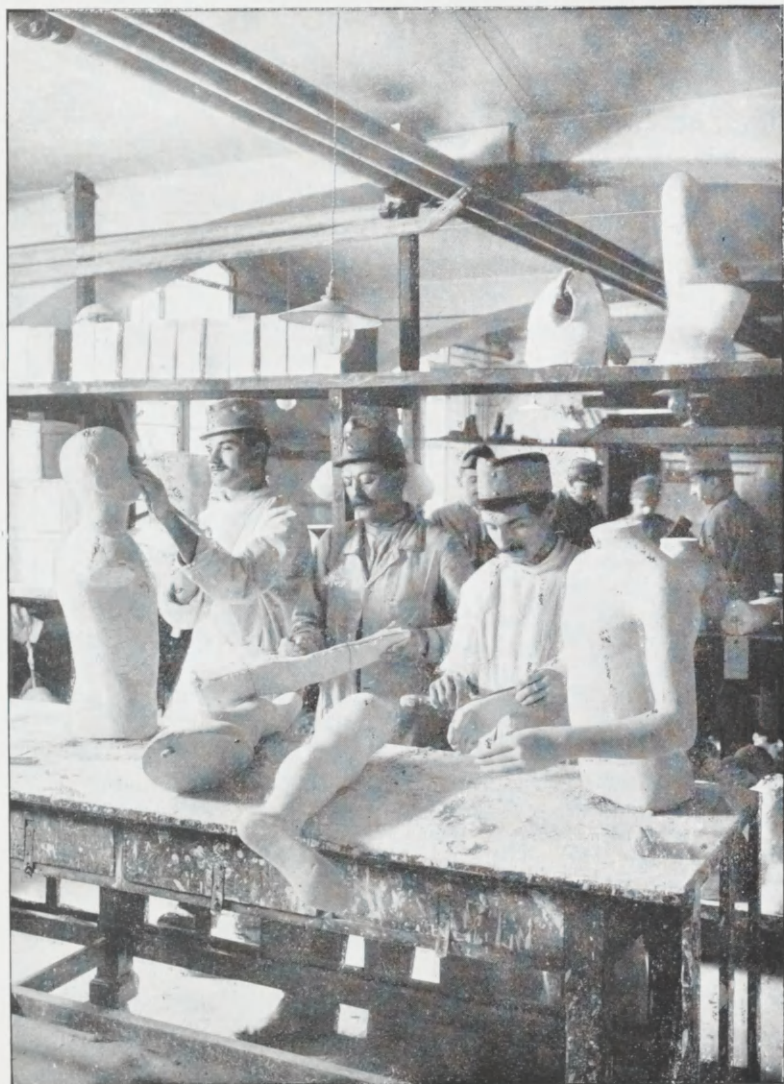
Naturligvis standser han ikke ved de syv Maader. En skønne Dag faar vi sikkert høre om Kosten, der kunde bruges som Gryde, som Køretøj, som Strygejern og som Flip. Og alt dette er Krigen Skyld i. Det kan ikke nytte, at en og anden Læser vil skynde sig at lure min Opfinder Kostekunsten af. Han har været saa klog at tage Patent, og Patentet er allerede ved at gaa sin Sejrgang over den nye og gamle Verden. Hans seneste Opfindelse er Maskinen, hvorved den enarmede Blinde uden Hjælp kan lave Børster og Koste.

Idet vi er ved at tage Afsked, kommer en Mand med en Vadsæk i Haanden og stolprer ilsomt hilsende forbi. Han er forsinket, allerede igaar skulde han have været afsted for at hjælpe Konen derhjemme med Markarbejdet.

Begge Ben og venstre Arm har han mistet.

I den ene Ende af Bygningen fremstilles Ammunition. Ordet flyder saa let over Tungen. Det er blevet os en Vane at tage det i Munden, som det blev en Vane at tale om Skyttegrave, Brødkort og Plettyfus uden at tænke noget synderligt derved.

Imidlertid har Ammunitionen selv ikke forandret Karakter

BILLEDHUGGERNE ARBEJDER

eller Handlemaade. End ikke, da Børn og Kvinder fik Lov at fremstille den.

Altsaa, forstaa mig ret, læg Mærke til Ordene: I den ene Ende af Bygningen tilberedes Ammunition, i den anden — laves kunstige Lemmer!! Er det ikke som at have Fødselsstiftelse og Skafot under samme Tag.

I Skodaværkerne har jeg set, hvad min Hjerne kan rumme af Skydevaaben med Tilbehør, hvorfor Ammunitionsfabriken her lader mig kold.

Men Prothesefremstillingen, Værkstedet, hvor man gaar Vorherre i Næringen og fuser ham i Haandværket Saa rastløst, som rundt om i Verden Kanoner støbes, Granathylstre fyldes, og Sprængstoffer blandes, saa rastløst jagende strider man her for at støbe Lemmer af Gibs, forme Muskler af Træ og Led af Staal. Kanon og Prothese. Væddestriden mellem to indenfor Krigens Væddestrid mellem mange. Hver Granattræffer betyder nye Prothesebestillinger. Kanonerne har et vældigt Forspring i Vædekampen, idet deres Arbejde udføres i Løbet af Sekunder, medens de kunstige Lemmer kræver megen Tid og uendelig Omhu. Dog afbødes Forspringet noget derved, at Kanonerne selv er saa sene at fabrikere. Var det ikke saa, maatte Prothesemagerne forlængst opgivende have lagt Hænderne i Skødet.

Til Brug ved Galvaniseringen af Metal til kunstige Lemmer fordres Sublimat. I Fabrikkens Kælder, bag et forsvarlig laaset Gitter med en til Tænderne bevæbnet Vagtpost, opbevares 200 Kilo Sublimat!

Er det ikke talende Tal? Er det ikke som en Brønd fuld af Morfin til Indsprøjtning for Smerter?

I lange lyse Sale arbejder Krigens Billedhuggere. Gibsstøvet pulser som Mel i en Dampmølle. De arbejder efter „levende Model“.

Først led den lemlæstede Helt, da Kuglen ramte, saa under Blodtabets Udmattelse, den angstfulde Ventetid paa aaben Mark mellem døende Kammerater, Transportens Helvede, og selve Amputationen, men endnu er han ikke naaet Slutningen

af sit Martyrium. Dette begynder forfra, naar „Billedhuggeren“ kommer for at tage Maal. Ofte maa den Syge spændes fast som i Skruestik, medens Afstøbningen af den knap helede Arm — eller Benstump foretages. Siden skal han vænne sig til at bære den nye Vægt — hvert Skridt en rivende Pine. Der-til hører større Heltemod end til at lade sig gennembore af den gennem Luften flyvende Granatsplint.

PROTHESEVÆRKSTED I BUDAPEST

Men har han først vænnet sig til Prothesen, hæves Tryk-
ket, og er almindeligvis Smerten forbi. Thi saa kunstfærdigt
har Lægens Krigsvidenskab udført disse Erstatningslemmer,
at Trykket i Virkeligheden ikke hviler paa Brudstedet, men er
fordelt over sunde Steder af Legemet.

Der er her i Fabriken mekaniske Afdelinger, hvor man
kunde tro sig hensat hos en Urmager eller i Værkstedet hos
en af de Instrumentmagere, der bygger Instrumenter til Ud-
maaling af Himmelhvælv.

Gennem Labyrinter af underjordiske Rum gaar vi, hvor

Hylde ved Hylde fra Gulv til Loft er optaget af de endnu fugtige Lermødder, Mennesketorsoer, Kæbepartier, Arme og Ben — flygtigt minder Stedet om visse udstrakte Ragelsesrum under Statens Musæer, hvor man opbevarer Dubletter og de-troniserede Kunstværker.

Vi kommer til Oplagsrum, hvor Støvle staar tæt ved Støvle som i en Skotøjsfabrik. Ser man nøjere til, er det kun umage Støvler. Dog nej, det er ikke helt sandt — desværre! Desværre, for hvert Støvlepar betyder et Menneske, der mistede begge Ben.

Jeg gaar om undersøgende, udspørgende, nu de travle Arbejdere, nu de omhyggelige Ledere, og pludselig falder der som Skæl fra mine Øjne: Paa alle Sider er jeg omgivet af Mennesker, der stilfærdigt demonstrer Prothesens Velsignelse.

Undrende, beundrende, lader jeg mig overbevise om det, jeg ikke troede muligt: Prothesen kan fremstilles saa skuffende ligt det naturlige Ben, at Gangen end ikke røber den.

Barnet i Mennesket kommer frem.

Hvor er Forskellen paa den lille Pige, der lyksaligt drejer sig rundt for at blive beundret i sin nye hvide Kjole, og Invaliden, der strunk spadserer op og ned paa kunstigt Ben og med sølvbeslagen Stok i den kunstige Haand?

Jorden drejer sig om sin egen Akse. Mennesket opretholdes af det uforklarlige, der hedder: Selvopholdelsesdrift.

.....Det er jo ligemeget, hvor jeg saa ham. Han var blevet ramt i Nærheden af Hoften, Laarbenet var splintret. Efter Maaneders Sengeleje bliver han udskrevet. Efter et Bad vil han stige ud af Karret, glider, falder og brækker Laarbenet paany. Atter smertefuldt Sengeleje. Atter Sammenvoksen. Men — Brudfladerne berører ikke hinanden. Man nødes til med Vold for tredje Gang at brække Benet op.

Denne Mand viste mig, smilende — tør jeg bruge Ordene? — glad forfængelig, Røntgenbillederne af Benet. Og, bange for jeg ikke selv skulde opdage det, gjorde han mig opmærksom paa, at Brudfladerne heller ikke nu naaede sammen, men gabede mere end en Tomme fra hinanden.

Hans Smil hypnotiserede mig, ogsaa jeg smilede.

Og netop idag, kort efter skulde jeg igen hypnotiseres til at le imod min Vilje.

Turen afsluttede med et Besøg paa en af de Kaserner, hvor Invaliderne opholder sig dels som Efterkur, indtil Prothesen er færdig, dels indøves i Brugen af de kunstige Lemmer. Hver Afdeling rummede noget over Tusind Mand.

Patienterne i den ventende Afdeling gjorde et fuldkommen trøsteløst Indtryk. Seng ved Seng i mange lange Rader og paa hver Seng siddende et sammenkrøbet eller ludende Individ, mange stirrede uafledeligt paa den forkrøblede Legemsdel. Ingen frivillig eller tvungen Beskæftigelse spredte Tankerne eller korter den dræbende Tid. Mere syge paa Sjæl end Lege-me, med Selvmordsplaner lurende langt inde i de sløve Øjne, sad eller laa de paa deres Senge, den ene ligegyldig for den anden. Et Svælg skilte Seng ved Seng — det samme, der skiller Sindssyge paa samme Afdeling — Selvoptagetheden og Manglen paa Interesse for andre.

Hvor anderledes tilfredse var de ikke, da de nylig amputerede, nænsomt forbundne, laa i Hospitalernes Sygesale, hvor røde Kors Søstre og Læger kappedes om at faa Latteren til at runge! Hvor Venner og vildfremmede bragte dem Blomster og Cigaretter! Indbyrdes havde de nok at fortælle om, „hvordan det var gaaet til“. Holdt den ene op, tog den anden fat. Det gik an at fortælle den samme Begivenhed flere Gange, og for hver Gang pynte lidt mere paa den — for de andres Skyld. Bukkede én under for et pludseligt Anfald af Melankoli, var hele Resten straks rede til snarest at kvikke ham op igen og indblæse ham nyt Mod. Dette var Lighed og Broderskab — forsødet af de venlige Søstre. Man længtes igrunden ikke meget efter Livet udenfor. Man havde det altfor godt. Hvilen var altfor sød.

En Dag var det forbi. Det hed: give Plads for andre! Nu var man til Efterbehandling. Nu skulde Nerverne komme sig, og saa, saa skulde man begynde at lære at gaa, at læse og

skrive, at indøves i et nyt Erhverv — at blive Menneske. Men foreløbig var man her.

De lignede, disse Invalider, disse Hjælpeløse, en Flok Elendige, der, efter Aaringer tilbragt i Cellefængsel, pludselig slynges sammen i saakaldt Frihed. Hjernen er længst ophørt at fungere, Sanserne længst sløvet.

At Modløshed kan være saa modløs, Sorg saa sørgelig.....

Havørne med afrevne Vinger og Klør, forblødende i en Sandørk.

Men Himlen være lovet, efter Vinter kommer Vaar.....

Kasernens anden Afdeling frembyder et ganske andet Billede.

En vældig Kasernegaard med ikke mange Træer men saameget mere Sol. Midt i Gaarden, defilerende i stramme Geled Soldater, en, to, en, to! med Kommandoraab og Uniformskasketter og Nummer paa Skulderen — mange med Medalje paa Brystet.

De saa paa mig, jeg saa paa dem. De lo til mig — jeg lo igen. Hypnotiseret af deres unge Livsmod. Thi Synet var mere egnet til Taarer. Styltefod ved Styltefod — en ny Slags Mennesker, som istedetfor Ben havde Staalskinner, istedetfor Fødder Metalplader ikke større end en Stigbøjle.

En ellevild kaad Køter af en Hund — Tusinde Mands kaarne Kæledægge og Klovn.

Henne paa et Stykke Grønsvær krøb paa alle fire — de to kun Stumper, standsende over Knæet — en Mand. Havde han spændt Styltefødderne af, forlagt dem og krøb nu rundt for at lede efter dem? En Gummiboldt falder ned foran ham. Han tager den, hæver Haanden, tager Sigte og kaster den — som havde det været en Rose — for mine Fødder. Han ler, vi ler alle.

Dette er saa at sige de Vanføres Stadion. Jeg kommer lige tilpas til at overvære Verdensmesterskabsløbet om det højeste Træ i Skoven, — om Æren! I hjertebankende Spænding følger Tilskuerne Kampen. En Yndling, der ikke synes at anstrenge sig videre, men nu og da saagar standser og drejer

en Gang rundt om sig selv, spurter pludselig og kommer ind som en flot Numer 1. Æren er hans.

Sejrherren bekrandses under Jubel med muntre Lovord. Han bukker, lægger Haanden paa Hjertet og siger med Gavtyveklang i Stemmen: — Sagen er, før var jeg den værste Dovendidrik til at gaa, jeg gad daarligt flytte den ene Fod foran den anden. Nu maa jeg skynde mig for at indhente nogle af alle de mange Spadsereture, jeg er bagud med!

ARBEJDSPROTHESEN

De Styltefodede gaar over en Plovmark. Ungarske Marker — deres øvrige Kvaliteter ufortalt — er jo ikke altid glatte som bonede Dansegulve, saa det gælder i Tide at vænne sig til dem. Plovmarken her er en halvhundrede Kvadratmeter op-hakket Gaardsplads, træls og dybtifuret som Bondens Ager efter Pløjningen. Lidt Snublen, Latterkaskader. Kaad trængen paa. Fast Jord under Fødderne.

Det „bakkede Terræn“ er tilbage. Jeg bliver halvvejs sø-syg ved Synet af denne Trærutsjebane med dens lumsk ujævne Bølgeformer. Det er det allersværeste. Saa svært, at alle maa holde Tungen lige i Munden og opsætte Latteren til siden.

Blondins gaaen paa Line over Niagara var mere farefuld men ikke mere spændende vanskelig.

Rutsjebanen er overstaaet, højlydt puster vi ud. Nu kan det være nok for idag. Fyraften. Cigaretterne frem.

Jeg tænker paa dem inde ved Siden af, som de sidder og stirrer paa Benstumpernes blodrøde Ar ...

Men om tre smaa Maaneder er de saa vidt som disse, og lystigt optagne af deres Stadions Lege. Det ved jeg, og den Viden gør godt.

Nu Ungarn og dets Forhold til de allermindste blesserede Krigsmænd. Dem, der, for smaa til at væрге for sig, blev amputeret for Lemmerne, der skulde arbejde for dem, Fødderne, der skulde bære dem: deres Fader og Moder.

Ja, derom ved jeg en lille Fortælling, der klinger som et Eventyr og er som en Prædiken, en Stump Morallære, der burde bruges i alle Landes Skoler mindst en Gang hvert Aar. Igrunden behøver man ikke at vide mere om Ungarn for i Tanken at yde det fuld Retfærdighed.

Under Flugten, ved Gennembruddet i Karpaterne, blev 600 Smaabørn tilbage, forladte, hjælpeløse. Trods al Anstrengelse lykkedes det ikke at finde Forældrene. Sagens var de dræbt under Flugten, slæbt bort, eller saa forvildet af Angst, at de havde glemt alt, selv deres eget Afkom.

Man besluttede at sende dem til et Waisenhus i Budapest, naturligvis under forsvarlig Ledsagelse.

Der blev skrevet i Bladene om dette de Forældreløses Tog, og Dagen for dets Ankomst blev fastsat. Toget rullede ogsaa ind foran Perronen, men Toget var tomt.

Hvad var nu sket? Var Toget overfaldet undervejs? Havde Fjenden røvet og bortslæbt de Små?

Tværtimod.

Landsbyernes Befolkning, hvoraf saa mange hverken kan skrive eller læse, havde hørt om Toget med de 600 fader- og moderløse Små. Det var en stille Overenskomst, at man vilde bringe dem Frugt og Forfriskninger. Men ved hver Station

mødte Borgmester eller Sognefoged i Spidsen for sine Byesbørn, viste Papirer frem og gjorde Rede for at hver den, som agtede at tage et af de Forældreløse i Barns Sted, ogsaa var istand til at ernære det og give det en hæderlig Opdragelse.

Saa stille og saa hastigt var det hele gaaet for sig, at man i Budapest, hvor Waisenhusets Senge stod parat, intet vidste, før det tomme Tog rullede ind paa Banegaarden.

Jeg spørger, om der findes noget andet Land, hvor lignende kunde ske?

Alle Ungarns Smaafolk elsker Børn, og 96 Procent af Landets samtlige Krigsforældreløse er allerede anbragt hos Slægt eller Venner af Forældrene. Kun 4 Procent opdrages paa Statens Bekostning.

I mit Hjem blev kun sjælden drukket Vin, og vi Børn fik aldrig Lov blot at smage. Men engang, efter et slemt Fald, hældte Fader en Teskefuld Vin i mig. Smagen af denne Vin har jeg aldrig glemt. Mellem Tusinde Vinprøver tror jeg at kunne genkende den. Senere erfør jeg, det var en Tokayer af særlig god Aargang.

Sødt, stærkt og uforglemmeligt som hine Draaber Tokayer virkede paa mig Ungarns Forhold til sine krigsinvalides Sønner, de store som de smaa.

BJÆRGET I SKYGGE

BJÆRGET I SOL

Jeg bestiller i Hotellet en Vogn til at tage mig op paa Ofenbjærget. Man raader mig til at gaa over Floden og køre op med Drathseilbanen. Jeg tænker, det er fordi, man ikke vil have den Ulejlighed at skaffe Vogn, og ude paa Gaden beder jeg en Betjent være mig behjælpelig. Han siger som de andre: — Gaa hellere over Floden og tag Banen op. Men han tilføjer med et undskyldende Smil: — Vejen er saa vanskelig for Hestene, véd De, og idag er det meget varmt!

Nuvel, saa gaar jeg da langs Flodkorsoen, den lange Franz Josefs Kaj, hvor Budapesterne sidder i flere Stolerader paa begge Sider Asfalten, som sad de i Parkettet og ventede Tæppet skulde gaa op. De frem og tilbage slentrende inde i Midten virker illuderende som godt instruerede Passanter over en Scene. Den forkrøblede Dværginde, som skyder sig frem ved Hjælp af to trebenede Taburetter, er Komediens kloge, bi-dende Hofnar.

Kædebroen fjedrer som nye glade Sko, knirker under Vægten af Vogne og Trykket af Vand. Drahtseilbanen lirker mig lodret opad Burgklippen til St. Georgspladsen foran Ministerpræsidiets.

Schweitzeren ved Indgangen spørger: — Hvorhen? og jeg svarer: — Til Grev Tisza! Han retter mig tvivlende: — Excellence Grev Tisza? I Audiens? Ordet mishager mig, altsaa siger jeg: — Paa Besøg! Igen spørger han: — Maaske hos hendes Excellence? Jeg ryster paa Hovedet: — Nej, hos hans Excellence, Grev Stephan Tisza! Schweitzeren troer mig aabenbart ikke, men forhører dog. Bagefter har jeg tænkt, at

min store vidt flagrende Kaabe sagtens indgød ham Frygt for skjulte Bomber.

Jo, jeg var ventet.

Pladsen derude er alvorlig, højtidelig. Ingen kaade Smaarollinger gaar paa Hænderne, slaar Kolbøtter, eller roder i Rendestene. Inde i den hvælvede Port slaar Kulden mig imøde. Bladgrupperne opad de snoede Trapper er uden mindste Blomstersmil. Koldt, arrogant betragter de mig med deres mange mørke, blanke Øjne. Fornemme Herrer — om Hofraader, Tjenere eller Kopister — glider mig forbi, alle indsvøbt i og bøjet under Vægten af deres Værdigheds Kaabe.

I Egesalen, med Udsigt over Alverdens vaargrønne Herlighed, hænger dystre Mandsbilleder langs Væggene som Frakker paa Bøjler i en Entree. Alvorlige Stole staar Vagt om et alvorligt Bord. I Stolene sidder alvorlige Mennesker. Kun Hændernes Uro forraader Hjerternes Banken. De er her sikkert i lovligt Ærinde, og hvad er jeg?

Aldrig kom et Billede af Grev Tisza mig for Øje, saa enhver af de ind og udglidende kan for den Sags Skyld være ham. Men uvilkaarligt venter jeg noget stort, tungt, noget truende — som et Bjærg i Skygge.

Mærkeligvis har jeg ingen Hjærtebanken, ellers har jeg det dog, bare jeg spørger en Betjent om Vej, staar foran Fotografen eller er ved at snyde Toldvæsnet. Her har jeg en dejlig tryk Fornemmelse. Maaske kun den samme, Forbryderen føler, naar, efter Domfældelsens Spænding, Celledøren slaar i efter ham. Det værste er overstaaet. Det værste var Schweitseren.

Egentlig burde jeg ængstes. Dette er jo virkelig en Begivenhed. Her kommer jeg vildfremmede og vil tale med en mig vildfremmed Herre — uden at have noget at tale med ham om. Tilmed en Mand, hvis Navn nævnes med samme Æresfrygt og Andagt som Kejserens, Hindenburgs og Bismarcks. Magyaren gør indvendig Honnør, blot han tænker Navnet Stephan Tisza.

Jeg havde sat mig i Hovedet, at jeg vilde se den Mand,

der saa at sige holdt Ungarns Skæbne i sine Hænder. Og da mine Venner erfor om min Rejse til Ungarn og sagde: — Saa maa du se Grev Tisza! svarede jeg: — Ja, naturligvis! som jeg vilde have svaret ja til i Paris at se Napoleons Grav, i Ægypten at se Pyramiderne.

Heldet førte mig sammen med Grev Tizas mangeaarige, nære Ven Digteren Franz v. Herzceg, og Vejen laa mig aaben.

Men hvad skulde jeg nu tale med ham om? Jeg kom jo ikke af gemen Nysgerrighed. Jeg samlede ikke paa berømte Folk. Jeg kunde ikke tale om Politik

En Dør aabnedes, en ung Mand, frisk og mild som en dansk Bøgeskov i Maj, bad mig træde nærmere. Ham kunde det ikke være. En ny Dør og der det høje noget dér! Jeg var mere end overbevist. Hele mit Liv har jeg kun mødt en Mand, hvis blotte Personlighed, før han endnu havde talt et Ord, virkede saa imponerende. En guddommelig skøn Mand, Bjørnstjerne Bjørnson. Ogsaa han havde stærke alt gennemtrængende Øjne under strenge Bryn. Ogsaa han virkede „et Hoved højere end alt Folket“.

Dette var Dictatorskikkelsen: Bjærget i Skygge Jeg sad i en blød Sofa betrukket med frysende koldt Læder. De strenge Øjne forskede mig ud. Pludselig smilede de: Bjærget i Sol! Oh, hvor jeg med et følte mig veltilpas tryk, pludrevorn. Jeg glemte helt, at denne høje Herre var Folkets altbetroede Mand, at hvert Ord af hans Mund blev telegraferet fra Land til Land, at han her i dette Kaos af Mangenationer og Mangekonfessioner var den samlede Fane, Midtpunktet, Folkeviljen.

Sikkert havde han slet ikke andet at tage sig til end sidde her og høre paa mig. Hvad jeg vilde se? Hvad jeg nu allerhelst vilde se? Hvordan vi skulde ordne det, saa mine faa Dage kom til at række som de to smaa Brød og fem smaa Fisk! Jo, der var altsaa Invalideforsørgelsen og Hestene! — Hestene? Som han smilede og trak Brynene op! — Hestene? Jeg maatte give Forklaring, og han smilede endnu mere. Hvor han vist fandt mig uunderrettet. Hvor han vist havde ventet noget langt mere blændende, vittigt, udfrittende!

Grev Tisza, der, som Statens Overhoved, maa sidde ved Skrivebordet Dag og Nat, tog en gylden Time af sin kostbare Tid for paa bedste Maade at ordne min Rejseplan. Han bladede i Kursbog og fandt ud, naar Toge kom og Toge gik: For var jeg i Ungarn, maatte jeg da ogsaa se Pustaen, det store grønne Agerland, de berømte „Kornkamre“! Han skrev Togtiderne ned, omhyggeligt som min egen gamle Far, naar jeg rejser fra Randers til København.

Vi saa' hinanden for første Gang, — og vi havde kendt hinanden i tyve Aar. Eller var det kun Indbildning fra min Side? Jeg havde Hjertet paa Læberne, han havde det i Smilet.

Saa kom jeg i Tanker om, at jeg dog kunde gøre et politisk Spørgsmaal, som det vilde være af stor almen Interesse at faa besvaret. Jeg spurgte Grev Tisza, naar vi skulde have Fred, og det var min alvorlige Hensigt at telegrafere Svaret til mit eget Hjemland, hvor Kullene steg og Dampskibsaktierne gik op. Men paa dette ene Punkt skuffede han mig. Han, den kloge rutinerede Statsmand, kunde ikke fastslaa hverken Time, Maaned eller Aar.

Medens han fortalte om sit Land og sit Folk og lagde Plan for hele mit Ophold, stillede alt og alle til min Raadighed, sad jeg i den kolde Sofa som en Kat i en Solstrime. Dette var noget andet end selv at skulle finde paa hvorhen, hvornaar og hvordan.

De Øjne, de Øjne Jeg havde den ubændigste Lyst til at bede om at maatte prøve Styrken af hans mørke Brillen, eller i hvert Fald se ham uden. Naar Lyset faldt skraat paa Glassene, var det, som voksede Øjnene og blev overnaturligt store. Og da anede det mig, at han i et eneste Blik ikke blot loddede Bunden af min Sjæls Hav, men saa alle de stakkels forliste Skibe dernede, som selv jeg halvvejs havde glemt.

Værelset var stort, og vi var kun to Mennesker, men der var slet ikke Plads til flere. Grev Tisza fyldte Rummet, snart med sin sonore Alvor, snart med sit Smil, der maatte kunne tø den mest bundfrosne Uvilje og vende den til Venskabs Varme.

Udenfor lyste Vaaren. Havde han haft Tid at se Løvspringet? Bar han de mørke Briller for at dæmpe Blikkets Ild? Eller bar han dem for at skærme Øjnene mod Valpladsens Lyn?

Her sad han som den store Læge, der vover det farligste operative Indgreb, vidende det drejer sig om Liv og Død, vidende at Ansaret vil blive lagt paa ham alene.

Jeg har før mødt Ridderlighed under mange smukke Former, men ingensinde har den rørt og indtaget mig som her hos denne af store Ting optagne Mand.

Tilfældigvis erfarer han, at jeg er alene i Budapest. — Det gaar slet ikke an! Det vil være altfor trist! Og uden at kende Sproget! Nej, Nej!

Ministerpræsidenten kalder en af sine unge Venner ind, forestiller os for hinanden og medgiver mig ham som Ridder og Følgesvend. Jeg behøver ikke mere at lægge Timeplan, alt vil blive ordnet.

Da jeg atter gaar nedad de snoede Trapper, funkler alle de grønne Bladeøjne af Smil. Ude paa Pladsen synger Blæsten. De patruljerende Betjente hilser mig ærbødigt. Nede paa Broen klirrer Kæderne, og under Broen hvisker Donau: — Saa du ham, den Største, den Stærkeste, den Kæreste vi har?

V. PIOS BOGHANDEL

— POVL BRANNER —

BØGER OM KRIGEN

Horace G. Groser: Lord Kitchener	2.50
Edith Cavell: En Redegørelse for hendes Liv og Domfældelse.	
3. Tusinde	0.35
General F. v. Bernhardt: Tyskland og den næste Krig.	
4. Tusinde	2.00
Andr. Winding: Krigsidyller. Stemninger fra Nordfrankrig...	2.00
— Ærens Land, Frankrig 1915—16. Illustr.	
2. Oplag	4.50
Gustaf Hellström: Joffre, Mennesket og Hærføreren	1.25
Johs. Jørgensen: Klokke Roland. 20. Oplag	3.00
— — —	indb. 5.50
— I det yderste Belgien. 6. Tusinde	3.00
— — —	indb. 5.50
Chr. Rimestad: Belgiens store Digtere	indb. 3.00
Friis-Møller: Belgiens Lyre. Udvalg af belgiske Digtere....	2.50
Emile Waxweiler: Det neutrale og loyale Belgien	2.50
— Spørgsmaalet: Belgiens Neutralitet	2.00
Rudyard Kipling: Den nye Hær	1.00
— Frankrig i Krig	1.00
— Fra Flaadens Overdrev	1.25
— Undervandsbaadenes Bedrifter	0.75
Carl Muusmann: Fra Sedan til Verdun	2.50
Romain Rolland: Over Kamp og Kiv	2.50
Arthur Green: En Krigsfanges Historie	1.50
Bogen om Belgien (udsolgt)	10.00
Kaptajn Fryatts Henrettelse	0.35
Maurice Maeterlinck: Krigens Ruiner	3.00

Desuden har Pios Boghandel udgivet 50 Hvidbøger, Graa-
bøger og Pjecer om Krigen, der kan beses i enhver Boglade.

